

**Levenskwaliteit van buitenlandse
onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en
kenniscentra**

Annik Leyman

Dr. Karen Vandevelde

Prof. Dr. Ignace Lemahieu

Prof Dr. Paul De Boeck

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Samenvatting.....	8
Inleiding en definitie van het concept 'levenskwaliteit'	10
1. Inleiding.....	10
2. Definitie van het concept 'levenskwaliteit'	11
3. De aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen in cijfers	12
3.1. Statuut	12
3.2. Universiteit	13
3.3. Wetenschapsgebied	14
3.4. Nationaliteit.....	15
3.5. Geslacht	16
3.6. Evolutie	16
Het mobiliteitsproces: literatuur en onderzoeksvragen	18
4. Het mobiliteitsproces: literatuur.....	18
4.1. Beslissingsfase	19
4.2. Voorbereidingsfase.....	25
4.3. Aankomstfase	26
4.4. Integratiefase	27
4.5. Toekomstplannen.....	29
5. Onderzoeksvragen.....	29
Methodologie.....	31
6. Eerste fase	31
7. Tweede fase.....	31
7.1. Methode	31
7.2. Beoogde doelgroep	31
7.3. Uitnodiging en selectie van de onderzoekers	32
7.4. Interviews	33
7.5. Bereikte doelgroep.....	33
7.6. Veralgemeenbaarheid.....	34
Kwalitatief onderzoek.....	35

8.	Beslissingsfase	35
8.1.	Push factoren.....	35
8.2.	Pull factoren	37
8.3.	Vacature	41
9.	Vorbereidingsfase	42
9.1.	Informatie.....	43
9.2.	Administratieve formaliteiten	45
10.	Aankomstfase.....	49
10.1.	Administratieve formaliteiten	50
10.2.	Onderwijs	52
10.3.	Kinderopvang.....	59
10.4.	Wonen	63
10.5.	Begeleiding door de gastuniversiteit.....	65
11.	Integratiefase	67
11.1.	Algemene tevredenheid	67
11.2.	Administratieve formaliteiten	68
11.3.	Onderwijs	69
11.4.	Gezinsbeleid	70
11.5.	Partner.....	73
11.6.	Wonen	75
11.7.	Gezondheidssysteem.....	80
11.8.	Mobiliteit	83
11.9.	Taal	85
11.10.	Werken aan de universiteit	89
12.	Toekomstplannen.....	98
Conclusies en aanbevelingen.....		102
13.	Algemene conclusie: een SWOT-analyse van Vlaanderen	102
13.1.	Sterke punten	102
13.2.	Zwakke punten	103
13.3.	Kansen	104
13.4.	Bedreigingen.....	104
14.	Aanbevelingen.....	104
14.1.	Federale en Vlaamse overheid	105
14.2.	Universiteiten/kennisinstellingen en onderzoeksgroepen	106

15.	Beperkingen van het onderzoek en voorstellen voor verder onderzoek.....	107
16.	Bibliografie.....	108
Bijlagen.....		111
17.	Instrument voor buitenlandse onderzoekers.....	111
18.	Uitnodigingsmail buitenlandse onderzoekers.....	114
19.	Topiclijst interviews.....	115

Lijst met figuren

Figuur 1: Percentage buitenlandse onderzoekers (andere EU-landen en niet-EU-landen) naar statuut, 2007.....	12
Figuur 2: Aandeel EU en niet-EU buitenlandse onderzoekers naar statuut, 2007.....	13
Figuur 3: Evolutie van het aandeel buitenlandse onderzoekers naar personeelscategorie, 2003-2007	16
Figuur 4: Fasen in het mobiliteitsproces	19
Figuur 5: De acculturatie-curve (U-curve).....	28

Lijst met tabellen

Tabel 1: Aandeel Belgische, EU en niet-EU onderzoekers aan de Vlaamse universiteiten naar universiteit*, 2007.....	13
Tabel 2: Verdeling van de totale academische aanstellingen en van de buitenlandse onderzoekers (EU en niet-EU) over de verschillende Vlaamse universiteiten, 2007	14
Tabel 3: Aandeel Belgische en buitenlandse onderzoekers naar wetenschapsgebied, 2007.....	14
Tabel 4: Aandeel buitenlandse onderzoekers uit andere Europese en niet-Europese landen naar wetenschapsgebied, 2007	15
Tabel 5: Verdeling van de buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten naar wereldregio, 2007.....	15
Tabel 6: Tien meest voorkomende landen waarvan buitenlandse onderzoekers afkomstig zijn, naar statuut, 2007	15
Tabel 7: Aandeel mannen en vrouwen bij de Belgische, EU en niet-EU onderzoekers naar statuut, 2007.....	16
Tabel 8: De tien belangrijkste redenen voor onderzoekers om naar het buitenland te gaan, in aandeel onderzoekers dat deze reden vernoemt, 2003.....	21
Tabel 9: Vaakst genoemde pull factoren van buitenlandse onderzoekers om naar Finland te verhuizen, 2004.....	23
Tabel 10: Problemen die onderzoekers verwachten bij een verhuis naar het buitenland, naar aandeel onderzoekers die deze reden genoemd hebben, 2005	24
Tabel 11: Informatiebronnen over het gastland (Finland) naar aandeel buitenlandse onderzoekers die ervan gebruik heeft gemaakt, 2004	25
Tabel 12: Belangrijkste onderwerpen waarover buitenlandse onderzoeker informatie zoeken over het gastland (Finland), 2004.....	26
Tabel 13: Inschrijvings- en lesgeld van de internationale scholen in Vlaanderen en Brussel, 2007.....	53
Tabel 14: Subsidiëring van het internationaal onderwijs in een aantal Europese landen, 2007.....	54
Tabel 15: Prestaties wiskunde en wetenschappen bij leerlingen in het vierde leerjaar lager onderwijs, 2003.....	56
Tabel 16: Gemiddelde score voor wiskundige geletterdheid, wetenschappelijke geletterdheid, probleemoplossen en leesvaardigheid, 2003/2006*	57
Tabel 17: Leerling-leerkrachtratio in het lager, secundair en hoger onderwijs, 2003.....	57

Tabel 18: Aandeel uitgaven van huishoudens in de totale uitgaven voor onderwijs, 2003	58
Tabel 19: Gemiddelde jaarlijkse studiekosten in euro in Vlaanderen, schooljaar 2004-2005	58
Tabel 20: Inschrijvingsgeld aan universiteiten, 2003-2004	59
Tabel 21: Kinderopvang buiten de familiekring voor kinderen van 0-3 jaar, (aantal plaatsen per 100 kinderen, uitgedrukt in %), 2004.....	60
Tabel 22: Kinderopvang buiten de familiekring voor kinderen van 3 jaar tot de verplichte schoolleeftijd, (aantal plaatsen per 100, uitgedrukt in %), 2004.....	60
Tabel 23: Aantal kinderen per opvangster in formele opvangdiensten (gemiddeld voor 0 tot 3 jaar), 2006.....	61
Tabel 24: Gemiddeld aandeel van het gezinsinkomen dat naar formele kinderopvang gaat, 2005	62
Tabel 25: Gemiddelde huurprijzen (in euro) exclusief bijkomende kosten per type woning, 2005.....	63
Tabel 26: Gemiddelde huurprijzen (in euro) exclusief bijkomende kosten per Vlaamse provincie, 2005	63
Tabel 27: Moederschapsrust uitgedrukt in aantal weken voltijds betaald, 2005/2006	71
Tabel 28: Vaderschapsverlof uitgedrukt in aantal weken voltijds betaald, 2005/2006.....	72
Tabel 29: Ouderschapsverlof uitgedrukt in aantal weken voltijds betaald, 2005/2006.....	72
Tabel 30: Kinderbijslag in Vlaanderen, 2008.....	73
Tabel 31: Gemiddelde woningprijzen in de hoofdstad en daarbuiten, 2005.....	75
Tabel 32: Registratierechten, 2004	76
Tabel 33: Gemiddelde rentevoet voor een hypothecair krediet (15 jaar vast), 2005.....	76
Tabel 34: Gemiddelde woningprijzen zonder kosten naar Vlaamse provincie, 2007	77
Tabel 35: Elektriciteitsprijzen voor huishoudens uitgedrukt in euro per kWh (inclusief belastingen), 2006.....	77
Tabel 36: Gasprijzen voor huishoudens uitgedrukt in euro per GH (inclusief belastingen), 2006	78
Tabel 37: Gemiddelde oppervlakte (in m ²) per woning, 2005	78
Tabel 38: Aandeel van de huishoudens met drie of meer huisvestingsproblemen, 2001.....	79
Tabel 39: Euro Health Consumer Index, 2007.....	81
Tabel 40: Aantal ziekenhuisbedden per 100.000 inwoners, 2003	81
Tabel 41: Aantal praktiserende artsen per 100.000 inwoners, 2004.....	82
Tabel 42: Dichtheid van het autosnelwegennetwerk, in km ² per km, 2002	83
Tabel 43: Dichtheid van het spoorwegennetwerk, in km ² per km, 2003.....	84
Tabel 44: Gemiddeld jaarlijks (bruto) salaris van onderzoekers, totaal en naar sector, in PPS*, (enkel EU-25), 2006.....	89
Tabel 45: Totale belastingsdruk als % van het BBP, 2004	92
Tabel 46: Totale uitgaven voor sociale bescherming als % van het BBP, 2003.....	92
Tabel 47: Publieke uitgaven voor onderwijs als aandeel van het BBP, 2003.....	93
Tabel 48: Vergelijkende prijsniveaus van het eindverbruik door huishoudens, 2005	94

Voorwoord

In het voorjaar van 2007 gaf Vlaamse minister van Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel de opdracht voor het uitvoeren van een analyse van de levenskwaliteit van buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en publieke kenniscentra, met de bedoeling Vlaanderen competitiever te positioneren voor het aantrekken van onderzoekstalent. Dit onderzoek werd uitgevoerd aan de UGent onder supervisie van een stuurgroep. Deze stuurgroep was samengesteld uit vertegenwoordigers van de Vlaamse universiteiten, een aantal kennisinstellingen (VIB en IMEC), het kabinet van Vlaams minister van Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel, het Departement Onderwijs, het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie, FWO, IWT, VLHORA, VRWB en VLIR-UOS. De tussentijdse resultaten van het onderzoeksproject werden tweemaal voorgesteld aan de stuurgroep.

We willen de leden van de stuurgroep graag danken voor hun constructieve feedback bij de uitvoering van dit onderzoeksproject: Paul De Boeck (KULeuven, voorzitter), Ignace Lemahieu (UGent), Nele De Belie (kabinet Vlaams minister van Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel), Karen Vandevelde (UGent), Tim Engels (UA), Ann Peters (UHasselt), Inge Pelemans (KULeuven), Lucy Amez (VUB), Marijke Lein (VIB), Hubert De Neve (IMEC), Hans Willems (FWO), Marc Pollet (IWT), Jan Geens (VLHORA), Ann Raiglot (Departement Onderwijs), Karen Haegemans (Departement Economie, Wetenschap en Innovatie), Kristien Vercoutere (VRWB), Kristien Verbrugghen (VLIR-UOS).

Tot slot willen we graag nog een aantal organisaties danken voor hun hulp bij de uitvoering van dit project: de vakgroep sociologie van de UGent voor hun wetenschappelijke en methodologische ondersteuning, de Directie Onderzoeksangelegenheden van de UGent voor hun praktische ondersteuning en FWO en VLIR voor de aanlevering van data.

Samenvatting

Dit eindrapport is de neerslag van de resultaten uit de eerste en tweede fase van het onderzoeksproject 'levenskwiteit van buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en kenniscentra'.

Tijdens de eerste fase (rapport juni 2007) werden cijfers en indicatoren verzameld die de internationale positie van Vlaanderen op het vlak van levenskwiteit weergaven. Hieruit kon onder andere worden afgeleid dat de algemene levenskwiteit in Vlaanderen een grote troef is, maar ook dat de lonen van onderzoekers in het hoger onderwijs een stuk lager liggen dan in andere Europese landen en dat de complexe administratie soms haaks staat op het aantrekkingsbeleid van buitenlandse onderzoekers.

In een tweede fase (september 2007 – mei 2008) werden deze objectieve aspecten getoetst aan de subjectieve beleving van levenskwiteit vanuit het perspectief van de buitenlandse onderzoekers zelf. Volgens de personeelsstatistieken bestaat de grootste groep van buitenlandse onderzoekers in Vlaanderen uit postdoctorale onderzoekers. Het aantal buitenlandse onderzoekers met onderzoekscontracten van lange duur (ZAP) is in 2006-2007 licht gestegen, en zal in het licht van nieuwe financieringsmogelijkheden ook de komende jaren toenemen.

Vlaanderens grootste troeven zijn de nieuwe financieringsmogelijkheden voor toponderzoekers (BOF-ZAP & Odysseus) en sociaal-culturele aspecten zoals meertaligheid, kwaliteitsvol en betaalbaar onderwijs, gezondheidszorg en openbaar vervoer. Ook de centrale ligging in Europa en de aanwezigheid van internationale bedrijven worden als waardevol ervaren: contacten met familie binnen Europa verlopen vlot en de buitenlandse partner maakt sneller kans op een boeiende carrière in België. **Zwakke punten** van Vlaanderen daarentegen zijn een nog onvoldoende uitgebouwd integratiebeleid voor buitenlandse onderzoekers (bureaucratie, gebrekkige informatie, taalwetgeving, gesloten cultuur), de kost van internationale scholen, wachttijden voor kinderopvang, en de nettolonen van onderzoekers in de publieke sector.

De opportuniteiten waar Vlaanderen volgens dit onderzoek nog onvoldoende gebruik van maakt zijn: ten eerste een **promotie van de levenskwiteit in Vlaanderen** aangezien het "echte netto" van levenskosten vooral voor onderzoekers met een gezin een positieve balans oplevert; ten tweede een **promotie van de uitstekende onderzoeksinfrastructuur en het excellentieniveau** van een aantal onderzoeksgroepen, want dit zijn voor de meeste buitenlandse onderzoekers de grootste pull factoren; en ten slotte een meer **strategisch gebruik van internationale netwerken**, via dewelke onderzoekers sneller en gericht op de hoogte kunnen worden gebracht van de professionele kansen en algemene levenskwiteit van onderzoekers in Vlaanderen.

De toenemende mobiliteit van onderzoekers binnen Europa maakt het niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk, deze troeven verder uit te spelen. Onderzoekers moeten niet alleen worden aangetrokken naar Vlaanderen; bij aankomst moeten toponderzoekers ook voldoende overtuigd blijven dat een onderzoekscarrière binnen Vlaanderen zowel professioneel als persoonlijk een waardevolle **lange-termijnskeuze** kan zijn. Zowel overheid als instellingen kunnen hiertoe een aantal gepaste maatregelen nemen inzake informatiebeleid en academische carrièrekansen. De doelgroep

voor wie zo'n multilevel beleid het grootste verschil kan maken, zijn onderzoekers met een gezin die hier lang wensen te blijven. Zij zijn het meeste gevoelig voor algemene levensomstandigheden en aspecten van culturele integratie, alsook het meeste onderhevig aan complexe administratie.

Inleiding en definitie van het concept 'levenskwaliteit'

1. Inleiding

Volgens de Lissabon-doelstelling moeten alle Europese lidstaten tegen 2010 3% van hun BBP investeren in O&O (Commission of the European Communities, 2000). Vlaanderen heeft zich achter dit ambitieuze streefcijfer gezet en levert extra inspanningen op diverse terreinen. Het aantrekken van buitenlandse onderzoekers is een belangrijke voorwaarde voor de uitbouw van Vlaanderen als concurrentiële kenniseconomie, naast het aantrekkelijker maken van onderzoeksloopbanen voor jongeren, en het stimuleren van vrouwen om onderzoeker te worden. Door de wereldwijde focus op een kenniseconomie is er immers meer en meer sprake van een internationale competitie voor hoogopgeleide onderzoekers (Mahroum, 2001). Ook Vlaanderen neemt deel aan deze strijd voor talent. Het is om die reden dan ook belangrijk dat Vlaanderen zich op internationaal vlak kan positioneren als een aantrekkelijke regio voor ambitieuze onderzoekers.

De aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers om de dynamiek van de kenniseconomie te garanderen, is een bonus voor het wetenschappelijk onderzoek en voor de kenniseconomie om twee redenen. Ten eerste moet de capaciteit **kwantitatief** toenemen. Meer onderzoekers verhogen de kritische massa en de algemene onderzoeksoutput, en meer toponderzoekers verhogen de zichtbaarheid van het wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen. Een verhoging van de onderzoeksoutput is immers een belangrijke drijfveer voor de intra-universitaire, Vlaamse en Europese verdeling van de onderzoeksmiddelen. Indien bovendien de rekruteringspool groter wordt en de uitstraling van Vlaanderen als onderzoeksregio vergroot, wordt het ook makkelijker om in de huidige context van internationale competitie, toponderzoekers aan te trekken voor een carrière in Vlaanderen.

Een tweede, nog belangrijker reden, is dat de brain circulation (de mobiliteit van onderzoekers) de **kwaliteit** van het onderzoeksgebeuren stimuleert. Deze kwaliteitsverbetering heeft meerdere dimensies. Intern, binnen een universiteit of onderzoeksinstelling, brengt de aanwezigheid van een uitstekende buitenlandse onderzoeker een stimulans voor de werkomgeving en de instelling, hetgeen de algemene onderzoekskwaliteit sterk kan verhogen. Extern, via persoonlijke en professionele netwerken, helpt de aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers om de Vlaamse kennisinstellingen te positioneren op de wereldkaart van toponderzoek; om nieuwe, stimulerende ideeën en ontwikkelingen te laten circuleren; en om op die manier de internationale mobiliteit van de eigen Vlaamse onderzoekers te stimuleren (Granovetter, 1973 in Millard, 2005).

Tot slot blijkt uit voorgaand onderzoek dat het aantrekken van buitenlandse onderzoekers kan zorgen voor een opwaartse spiraal in de aantrekkingskracht van instellingen en onderzoeksgroepen (Millard, 2005). Zo verhoogt de aanwezigheid van toponderzoekers de reputatie van een instelling/onderzoeksgroep. Door deze reputatie kunnen meer financiële middelen worden aangetrokken waardoor de onderzoeksomstandigheden verbeteren. Als gevolg hiervan worden deze instellingen/onderzoeksgroepen nog aantrekkelijker voor buitenlandse (top)onderzoekers. Onderzoek toont ook aan dat het vooral belangrijk is voor instellingen die tot de periferie behoren om netwerken te hebben met de 'leidende' instellingen (Vabø, 2003). De netwerken die op die

manier tot stand komen, blijven vaak bestaan – ook wanneer de buitenlandse onderzoeker Vlaanderen verlaat.

De mobiliteitsbeslissing van onderzoekers wordt vooral gestuurd door onderzoeksgerelateerde factoren (Ackers, 2005). Daarnaast spelen ook aspecten van levenskwaliteit een rol in de keuze van onderzoekers voor een land. Over het belang van deze factoren in de mobiliteitsbeslissing van onderzoekers is echter weinig bekend. Onderzoek naar de levenskwaliteit van buitenlandse onderzoekers en hun gezin vormt de focus van dit onderzoek.

2. Definitie van het concept 'levenskwaliteit'

In dit onderzoeksproject hanteren we volgende definitie van levenskwaliteit: levenskwaliteit kan omschreven worden als de kwaliteit van de levensomstandigheden van mensen (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2003). Het gaat hier zowel over objectieve levensomstandigheden als de subjectieve beleving van deze omstandigheden. Zowel macro (sociaal-economische kenmerken van een regio, kwaliteit van de dienstverlening, ecologie,...) als micro factoren (werk, gezin, loon,...) hebben een invloed op de (gepercipieerde) kwaliteit van het leven.

Levenskwaliteit heeft dus betrekking op verschillende levensdomeinen. Wanneer gevraagd werd naar aspecten van levenskwaliteit tijdens de verkennende gesprekken¹ met buitenlandse onderzoekers kwamen vooral volgende aspecten aan bod: wonen, gezin, levenskost, onderwijs van de kinderen, tewerkstellingsmogelijkheden van de partner,...

In dit onderzoek hebben we zowel aandacht besteed aan objectieve als aan subjectieve levenskwaliteit. Onderzoek naar de objectieve levenskwaliteit stond centraal tijdens de eerste fase van het onderzoek. Door het analyseren van internationaal vergelijkend cijfermateriaal konden we Vlaanderen positioneren ten opzichte van andere Europese landen, de VS, Australië en Canada. In de tweede fase werd op basis van diepte-interviews de subjectieve levenskwaliteit van buitenlandse onderzoekers in kaart gebracht. Naast het in kaart brengen van deze subjectieve levenskwaliteit werd tijdens deze tweede fase ook het mobiliteitsproces en de reden waarom onderzoekers voor Vlaanderen kiezen onderzocht.

In dit eindrapport worden de resultaten van de eerste en tweede fase geïntegreerd zodat beide aspecten van levenskwaliteit (objectief en subjectief) vergeleken kunnen worden.

¹ Tijdens de eerste fase van dit project werden vier verkennende gesprekken gevoerd met buitenlandse onderzoekers van de UGent, de UA en de KULeuven. Het betrof onderzoekers van Spaanse (vrouw), Russische (man), Amerikaanse (man) en Britse nationaliteit (man).

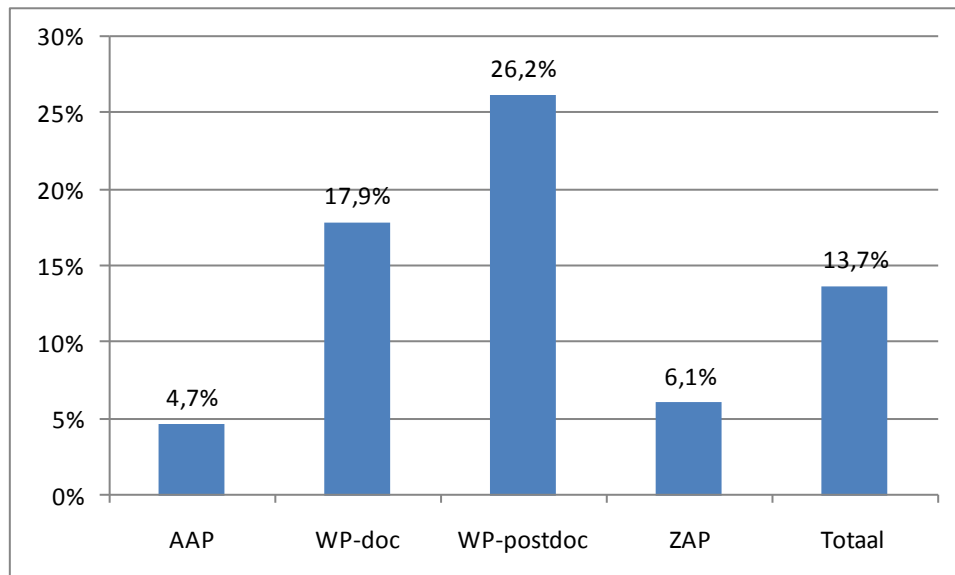
3. De aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen in cijfers

De huidige aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen² werd in kaart gebracht op basis van de personeelstelling van de VLIR. Sinds 2003 wordt de variabele nationaliteit opgenomen als variabele in deze telling.

In onderstaande tabellen en figuren wordt een onderscheid gemaakt tussen de statuten ZAP (zelfstandig Academisch Personeel, statutair onbepaalde duur), AAP (Assisterend Academisch Personeel, statutair, bepaalde duur), WP-doctoraal (Wetenschappelijk Personeel, contractueel predoctoraal), WP-postdoctoraal (Wetenschappelijk Personeel, contractueel postdoctoraal).

3.1. Statuut

Figuur 1: Percentage buitenlandse onderzoekers (andere EU-landen en niet-EU-landen³) naar statuut, 2007

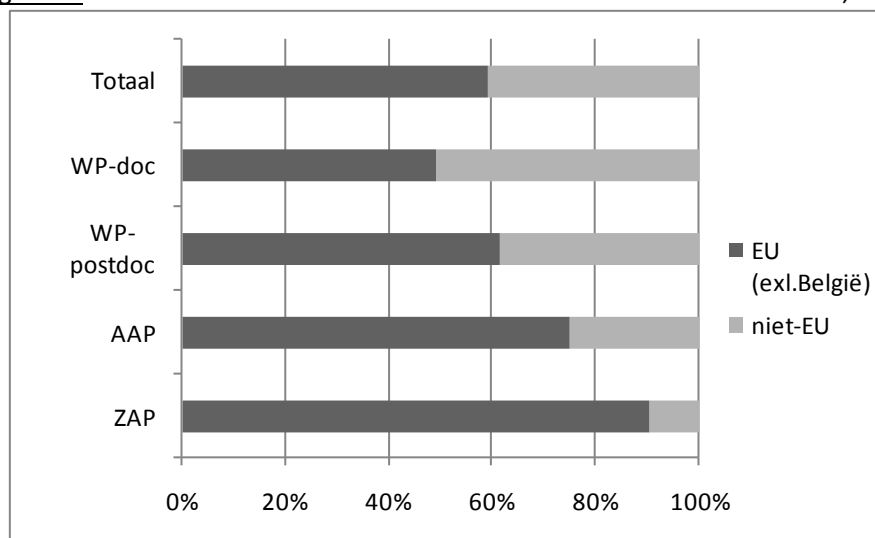
Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

Ongeveer 14% van het academisch personeel in Vlaanderen heeft een niet-Belgische nationaliteit. Uit figuur 1 blijkt dat het aandeel buitenlandse onderzoekers echter zeer sterk verschilt naar statuut. Het hoogste aandeel vinden we terug bij de postdoctorale onderzoekers. Bij de professoren en het Assisterend Academisch Personeel zijn buitenlandse onderzoekers zeer schaars. Bij de junioronderzoekers ligt het aandeel buitenlandse onderzoekers veel hoger bij het WP-doctoraal dan bij het AAP. De onderwijsopdracht verbonden aan de taak van het AAP is een voor de hand liggende verklaring hiervoor.

² Personeelsleden verbonden aan VIB en IMEC zijn opgenomen in de personeelscijfers van de VLIR, en dus ook van deze tabellen en grafieken, personeel verbonden aan VITO en IBBT zijn nog niet opgenomen.

³ EU-27: België, Bulgarije, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk, Zweden

Figuur 2: Aandeel EU en niet-EU buitenlandse onderzoekers naar statuut, 2007

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

Aan de Vlaamse universiteiten zijn zes van de tien buitenlandse onderzoekers afkomstig uit een ander EU-land (figuur 2). Binnen de verschillende statuten verschilt de verhouding tussen EU en niet-EU onderzoekers echter sterk. Bij het AAP en ZAP zijn buitenlandse onderzoekers uit andere EU-landen sterk in de meerderheid. De verdeling bij het WP-postdoctoraal komt overeen met het gemiddelde over alle statuten heen. Bij het WP-doctoraal vinden we ongeveer evenveel EU als niet-EU onderzoekers terug.

Buitenlandse onderzoekers zijn niet enkel zeer schaars bij het ZAP en het AAP, buitenlandse professoren en assistenten zijn ook veel vaker afkomstig van een ander Europees land. Daarnaast zien we duidelijk een daling van het aandeel buitenlandse onderzoekers van buiten de EU naargelang we hoger gaan op de academische ladder. Bij junioronderzoekers (met uitzondering van het AAP) vinden we onder de buitenlandse onderzoekers nog 51% onderzoekers van buiten de EU terug terwijl dit bij het ZAP gezakt is tot 10%.

3.2. Universiteit

Tabel 1: Aandeel Belgische, EU en niet-EU onderzoekers aan de Vlaamse universiteiten naar universiteit*, 2007

	Belgen		EU		Niet-EU		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%
KULeuven	5136	82,4%	611	9,8%	486	7,8%	6233	100,0%
UA	1622	86,1%	162	8,6%	100	5,3%	1884	100,0%
VUB	1651	86,9%	163	8,6%	86	4,5%	1900	100,0%
UHasselt	480	89,6%	34	6,3%	22	4,1%	536	100,0%
UGent	3957	91,4%	225	5,2%	148	3,4%	4330	100,0%
Totaal	12846	86,3%	1195	8,0%	842	5,7%	14883	100,0%

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

* Aangezien het aantal onderzoekers aan de KUB te klein is (Belgen: 138; EU: 19; niet-EU: 1), wordt deze universiteit niet weergegeven in deze figuur.

Het hoogste aandeel buitenlandse onderzoekers vinden we terug aan de KULeuven (tabel 1). Iets minder dan 18% (9,8% + 7,8%) van de onderzoekers heeft hier een vreemde nationaliteit. Ook de UA

en de VUB doen het met respectievelijk 14% (8,6% + 5,3%) en 13% (8,6% + 4,5%) buitenlandse onderzoekers vrij goed. Opvallend is dat het aandeel buitenlanders aan de tweede grootste universiteit van Vlaanderen, de UGent, vrij laag ligt. Hier hebben slechts 9% (5,2% + 3,4%) van de onderzoekers een vreemde nationaliteit. De UGent heeft daarnaast ook het laagste aandeel onderzoekers van buiten de EU.

Tabel 2: Verdeling van de totale academische aanstellingen en van de buitenlandse onderzoekers (EU en niet-EU) over de verschillende Vlaamse universiteiten, 2007

	Totaal		Buitenlanders (EU + niet-EU)	
	n	%	n	%
KULeuven	6233	41,4%	1097	53,3%
UGent	4330	28,8%	373	18,1%
VUB	1900	12,6%	249	12,1%
UA	1884	12,5%	262	12,7%
UHasselt	536	3,6%	56	2,7%
KUB	158	1,1%	20	1,0%
Totaal	15041	100,0%	2057	100,0%

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

De verdeling van de buitenlandse onderzoekers loopt voor de UA, VUB, UHasselt en KUB ongeveer gelijk met de verdeling van het academisch personeel over de universiteiten. Opvallend is wel het grote verschil tussen de totale verdeling van het wetenschappelijk personeel en de verdeling van de buitenlandse onderzoekers aan de UGent en de KULeuven. Uit tabel 2 blijkt de oververtegenwoordiging van buitenlanders onder het academisch personeel aan de KULeuven en de ondervertegenwoordiging van hen aan de UGent.

3.3. Wetenschapsgebied⁴

Tabel 3: Aandeel Belgische en buitenlandse onderzoekers naar wetenschapsgebied, 2007

	Belgen	Buitenlanders	Totaal
Exacte en toegepaste wetenschappen	81,0%	19,0%	100,0%
Medische wetenschappen	88,8%	11,2%	100,0%
Humane wetenschappen	90,2%	9,8%	100,0%
Totaal	86,3%	13,7%	100,0%

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

Het grootste aandeel buitenlanders vinden we terug in de exacte wetenschappen (tabel 3). Iets minder dan één op vijf onderzoekers heeft hier een vreemde nationaliteit. Bij de medische en humane wetenschappen ligt het aandeel buitenlanders een stuk lager (respectievelijk 11% en 10%).

⁴ De disciplines werden ingedeeld in wetenschapsgebieden op basis van de VLIR-indeling.

Tabel 4: Aandeel buitenlandse onderzoekers uit andere Europese en niet-Europese landen naar wetenschapsgebied, 2007

	EU	niet-EU	totaal
Exacte en toegepast wetenschappen	53,8%	46,2%	100,0%
Medische wetenschappen	59,0%	41,0%	100,0%
Humane wetenschappen	69,2%	30,8%	100,0%
Totaal	58,9%	41,1%	100,0%

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

De verhouding tussen onderzoekers afkomstig van een ander Europees land en een niet-Europees land verschilt sterk tussen de disciplines (tabel 4). Buitenlandse onderzoekers uit exacte wetenschappen en medische wetenschappen zijn vaker afkomstig van niet-Europese landen dan buitenlandse onderzoekers uit de humane wetenschappen.

3.4. Nationaliteit

Tabel 5: Verdeling van de buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten naar wereldregio, 2007

	Totaal		KULeuven		UGent		UA		VUB		UHasselt	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Europa EU	1201	58,9%	608	55,4%	226	60,9%	161	61,7%	153	65,4%	34	60,7%
Azië	417	20,5%	254	23,2%	78	21,0%	36	13,8%	42	17,9%	7	12,5%
Europa buiten EU	144	7,1%	68	6,2%	30	8,1%	33	12,6%	10	4,3%	3	5,4%
Afrika	114	5,6%	59	5,4%	13	3,5%	14	5,4%	20	8,5%	7	12,5%
Zuid-Amerika	113	5,5%	70	6,4%	19	5,1%	13	5,0%	6	2,6%	5	8,9%
Noord-Amerika	42	2,1%	32	2,9%	4	1,1%	3	1,1%	3	1,3%	0	0,0%
Australië	8	0,4%	6	0,5%	1	0,3%	1	0,4%	0	0,0%	0	0,0%
Totaal	2039	100,0%	1097	100,0%	371	100,0%	261	100,0%	234	100,0%	56	100,0%

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

Uit tabel 5 blijkt dat iets minder dan 60% van de buitenlandse onderzoekers afkomstig is van een ander Europees land binnen de EU. De tweede belangrijkste regio, ongeveer drie keer kleiner, waarvan buitenlandse onderzoekers afkomstig zijn is Azië. Het aandeel onderzoekers uit een ander Europees land buiten de EU, Afrika, Zuid-Amerika, Noord-Amerika en Australië is eerder klein.

Tabel 6: Tien meest voorkomende landen waarvan buitenlandse onderzoekers afkomstig zijn, naar statuut, 2007

ZAP *	AAP *	WP-doctoraal **	WP-postdoctoraal
Nederland 47,9% (n=114)	Nederland 43,7% (n=55)	China 11,7% (130)	Nederland 14,3% (83)
Duitsland 19,7% (n=47)	Duitsland 9,5% (n=12)	Nederland 9,7% (108)	Frankrijk 9,3% (54)
Groot-Brittanië 6,3% (n=15)	Groot-Brittanië 4% (n=5)	Italië 5,9% (65)	China 8,1% (47)
Italië 5,5% (n=13)	Spanje 4% (n=5)	Duitsland 5,7% (63)	Duitsland 7,9% (46)
Verenigde Staten 2,5% (n=6)		India 5,3% (59)	Rusland 6,0% (35)
Frankrijk 2,1% (n=5)		Frankrijk 4,9% (54)	Italië 5,7% (33)
		Polen 4,5% (50)	Spanje 5,4% (31)
		Roemenië 4,3% (48)	Groot-Brittanië 3,3% (19)
		Spanje 3,5% (39)	Polen 2,9% (17)
		Vietnam 2,2 (24)/	India 2,8% (16)
		Turkije 2,2% (24)	

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

* Landen met minder dan 5 onderzoekers werden niet meer opgenomen in de lijst

** Andere veel voorkomende landen zijn Rusland (21), Bulgarije (21), Griekenland (21), Iran (21) en de VS (19)

Een meerderheid van de buitenlandse proffen en assistenten is afkomstig van de buurlanden Nederland en Duitsland (tabel 6). Bij het WP-doctoraal en het WP-postdoctoraal is de verscheidenheid aan nationaliteiten veel groter. Opvallend is ook dat hier een aantal niet-Europese landen aan de top staan (bv. China, India, Rusland, Vietnam, Turkije).

3.5. Geslacht

Tabel 7: Aandeel mannen en vrouwen bij de Belgische, Eu en niet-EU onderzoekers naar statuut, 2007

	Belgen		EU		niet-EU	
	M	V	M	V	M	V
ZAP	80,6%	19,4%	84,9%	15,1%	*	*
WP-postdoctoraal	64,6%	35,4%	65,4%	34,6%	70,0%	30,0%
AAP	51,5%	48,5%	45,3%	54,7%	34,4%	65,6%
WP-doctoraal	52,3%	47,7%	50,6%	49,4%	64,8%	35,2%
Totaal	61,8%	38,2%	60,7%	39,3%	65,4%	34,6%

Bron: VLIR (personeelstelling 1/2/2007)

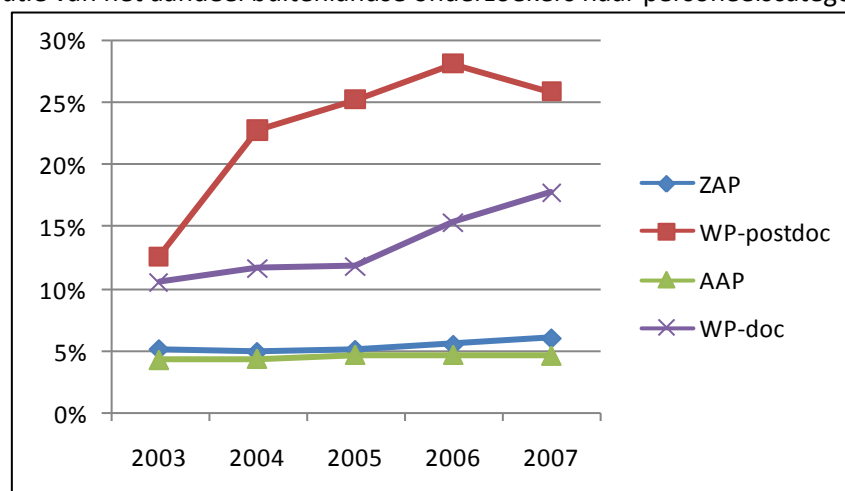
* Aangezien het aantal onderzoekers in deze cellen te klein is, is de verdeling van het aandeel mannen en vrouwen hier niet representatief

Net zoals bij de Belgische onderzoekers neemt het aandeel vrouwen af naarmate de stijging op de academische ladder.

Bij de Belgische junioronderzoekers (AAP en WP-doctoraal) en junioronderzoekers van andere EU-landen zijn mannen en vrouwen ongeveer gelijk vertegenwoordigd. Uit tabel 7 blijkt dat het aandeel vrouwen hoger ligt bij het WP-doctoraal en WP-postdoctoraal afkomstig van België of van een ander Europees land dan bij deze van buiten de EU. Tot slot is de geslachtsverdeling bij de professoren nog iets meer uit evenwicht bij onderzoekers uit andere Europese landen (15% vrouwen) dan bij Belgische onderzoekers (19% vrouwen). Aangezien het aantal professoren van buiten de EU te klein is, wordt de geslachtsverdeling niet weergegeven in de tabel.

3.6. Evolutie

Figuur 3: Evolutie van het aandeel buitenlandse onderzoekers naar personeelscategorie, 2003-2007

Bron: VLIR (personeelstelling 2003-2007)

Figuur 3 toont een sterke stijging van het aandeel buitenlandse onderzoekers bij het WP-postdoctoraal en het WP-doctoraal. Het aandeel buitenlanders bij het WP-postdoctoraal daalde wel lichtjes in 2007. Bij het AAP en het ZAP blijft het aandeel buitenlandse onderzoekers vrij stabiel rond de 5% liggen.

Het mobiliteitsproces: literatuur en onderzoeksvragen

4. Het mobiliteitsproces: literatuur

Het mobiliteitsproces kenmerkt zich door een opeenvolging van een aantal fasen (Benson-Rea & Rawlinson, 2003). In de eerste fase maken onderzoekers de beslissing om naar het buitenland te gaan (**beslissingsfase**). Deze beslissing is meestal het resultaat van een combinatie van push en pull factoren (Morano-Foadi, 2005). Onderzoekers maken op dat moment een kosten-baten analyse van hun mobiliteitsbeslissing (wel of niet naar het buitenland gaan) en hun bestemming (Becker, 1993).

In de daarop volgende fase bereiden onderzoekers zich voor op hun mobiliteit naar hun nieuwe gastland (**voorbereidingsfase**). Tijdens deze periode moeten onderzoekers allerlei praktische zaken regelen in hun thuisland (of vroeger gastland) en in hun (nieuw) gastland. Onderzoekers gaan op dat moment ook meestal op zoek naar informatie over het land van bestemming.

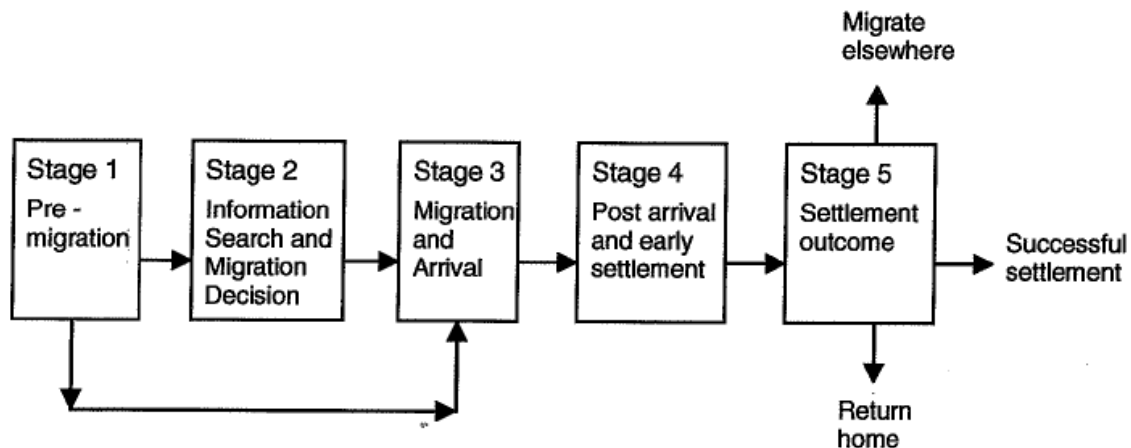
De derde fase heeft betrekking op de periode kort na aankomst in het gastland (**aankomstfase**). Tijdens deze fase moeten de onderzoeker en zijn/haar gezin hun verblijf regelen, een woning zoeken, eventueel een school zoeken voor de kinderen,... Zowel voor de onderzoeker als voor het gezin is dit een zeer drukke periode.

Tijdens de vierde fase zijn de onderzoeker en, eventueel, zijn/haar gezin geïntegreerd in hun gastland (**integratiefase**). De integratie is geslaagd als zowel de onderzoeker als zijn/haar gezin in zoveel mogelijk domeinen (bv. sociaal, juridisch, cultureel,...) geïntegreerd zijn.

Het mobiliteitsproces kan uiteindelijk uitmonden in verschillende beslissingen (**toekomstplannen**): de onderzoeker blijft in het gastland, de onderzoeker gaat naar een ander land of de onderzoeker keert terug naar zijn/haar thuisland.

De mobiliteitsfasen die voor dit onderzoek gebruikt werden, zijn gebaseerd op de fasen van het mobiliteitsproces die gebruikt worden in het onderzoek van Benson-Rea & Rawlinson (2003) (zie figuur 4).

Figuur 4: Fasen in het mobiliteitsproces

Bron: Benson-Rea & Rawlinson, 2003

4.1. Beslissingsfase

4.1.1. Push en pull factoren

Een mobiliteitsbeslissing wordt vaak beschouwd als een combinatie van push en pull factoren (Morano-Foadi, 2005). Push factoren zorgen ervoor dat onderzoekers hun huidige woon- of werkplaats verlaten omwille van omstandigheden eigen aan deze woon- of werkplaats of omwille van persoonlijke of professionele beweegredenen. Kenmerken van een gastland die onderzoekers aantrekken daarentegen worden pull factoren genoemd.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste push en pull factoren die betrekking hebben op internationale mobiliteit van onderzoekers.

Push factoren kunnen we indelen in factoren die onderzoekers 'dwingen' om naar het buitenland te gaan en factoren die onderzoekers ertoe aanzetten om vrijwillig het thuisland te verlaten. Deze eerste hebben meestal betrekking op kenmerken van het thuisland terwijl de tweede groep eerder persoonlijke of professionele beweegredenen van de onderzoeker zelf zijn.

Gebrekkige onderzoeksomstandigheden in bepaalde landen zijn een eerste belangrijke reden waarom onderzoekers (tijdelijk) naar het buitenland gaan (Ackers, 2001). Slechte onderzoeksomstandigheden zijn niet enkel voor onderzoekers uit ontwikkelingslanden een belangrijke push factor. Ook onderzoekers uit sommige Europese landen (bv. Spanje, Italië, Griekenland) verlaten om deze reden soms (tijdelijk) hun thuisland. Het gebrek aan carrièremogelijkheden of onderzoeksfinanciering is de belangrijkste redenen voor deze onderzoekers om naar het buitenland te gaan (Ackers, 2001).

Ook de **lokale academische arbeidsmarkt** voor onderzoekers heeft een sterke invloed op de migratiemotivaties van onderzoekers (Morano-Foadi, 2005). Een gebrek aan academische jobs verplicht onderzoekers vaak om naar een ander land te trekken. Niet enkel het aantal jobs maar ook factoren zoals arbeidsvoorwaarden (bv. lonen) en arbeidsomstandigheden (bv. werkzekerheid)

kunnen een reden zijn voor onderzoekers om hun thuisland te verlaten. Ook onderzoekers in sterk ontwikkelde onderzoekslanden zijn soms verplicht hun thuisland te verlaten door een overaanbod aan hoogopgeleide onderzoekers of omdat er binnen hun specialisatie te weinig jobs zijn in het thuisland.

In veel landen heerst er ook een **mobiliteitsvereiste** waardoor internationale mobiliteit bijna een verplicht onderdeel wordt van de carrière van onderzoekers (Ackers, 2005). In veel landen kunnen onderzoekers slechts een permanente positie bemachtigen als ze eerst een tijdje in het buitenland gewerkt hebben. Internationale mobiliteit is op die manier een strategie om meer kans te maken op een permanente positie in hun thuisland.

Aspecten van **levenskwaliteit** en problemen in het thuisland (bv. politieke of economische situatie) kunnen ook een reden zijn om hun thuisland te verlaten (Puustinen-Hopper, 2005). De redenen worden vaker genoemd door onderzoekers uit ontwikkelingslanden dan door onderzoekers uit meer ontwikkelde landen.

Zoals gezegd zijn er naast dwingende redenen ook factoren die onderzoekers ertoe aanzetten om vrijwillig naar het buitenland te gaan. Zo wordt internationale mobiliteit door veel onderzoekers beschouwd als een belangrijk onderdeel van een academische carrière (Mahroum, 2000). veel onderzoekers gaan een tijdje naar het buitenland om ervaring op te doen aan een andere universiteit en daardoor hun wetenschappelijke CV te verrijken. Vooral voor postdoctorale onderzoekers is **carrièreontwikkeling** een belangrijke motiverende factor voor internationale mobiliteit. De ervaringen die onderzoekers tijdens deze fase van hun loopbaan opdoen, zijn immers zeer bepalend voor hun verdere wetenschappelijke carrière.

Persoonlijke of familiale factoren spelen ook vaak een rol in de beslissing van onderzoekers om naar het buitenland te gaan (Morano-Foadi, 2005). Onderzoekers beschouwen internationale mobiliteit vaak als een persoonlijke verrijking (bv. een nieuwe taal, cultuur leren kennen). Het volgen van de partner naar het buitenland kan daarnaast ook een reden voor internationale mobiliteit zijn.

We kunnen besluiten dat onderzoekers hun thuis- of vroeger gastland hoofdzakelijk (vrijwillig of eerder gedwongen) verlaten omwille van professionele redenen. Onderzoekers zien in internationale mobiliteit mogelijkheden om hun academische carrière verder te zetten of te verbeteren. Ook voorgaand onderzoek heeft reeds aangetoond dat deze factoren het vaakst werden vernoemd door mobiele onderzoekers (tabel 8) (Merit, 2003).

Tabel 8: De tien belangrijkste redenen voor onderzoekers om naar het buitenland te gaan, in aandeel onderzoekers dat deze reden vernoemt, 2003

Career advancement	88%
Employer reputation	74%
Access to leading edge technologies	73%
R&D funding	70%
Professional networking	68%
Employment/business opportunities	56%
Salary	54%
To take up a specific job/position	52%
Adventure	49%
Education	46%

Bron: MERIT⁵, 2003

Zoals gezegd bepalen **pull factoren** de keuze voor het gastland. Uit onderzoek blijkt dat vooral professionele en onderzoeksgelateerde factoren een rol spelen in de bestemmingskeuze (Millard, 2005).

Aangezien carrièreontwikkeling een zeer belangrijke reden is om naar het buitenland te gaan is het niet verwonderlijk dat onderzoekers vooral kiezen voor instellingen/onderzoeksgroepen met een **goede reputatie en goede onderzoeksomstandigheden** (Mahroum, 1999; Millard, 2005). De aanwezigheid van onderzoeksfinanciering, onderzoeksinfrastructuur en toponderzoekers zijn zeer bepalend voor de aantrekkingskracht van instellingen/onderzoeksgroepen. Voorgaand onderzoek toont aan dat het belang van de reputatie van de gastinstelling/gastonderzoeksgroep in de mobiliteitsbeslissing verschilt naargelang het carrièrestadium van de onderzoeker (Puustinen-Hopper, 2005). Vooral postdoctorale onderzoekers hechten veel belang aan de reputatie van de gastinstelling/gastonderzoeksgroep. Zoals eerder reeds gezegd, hebben ervaringen die onderzoekers opdoen tijdens hun postdoc een zeer belangrijke invloed op hun verdere carrière. Onderzoekers die gewerkt hebben aan prestigieuze instellingen hebben vaak meer kans om een permanente positie te bemachtigen in een (andere) prestigieuze instelling. Senior onderzoekers en professoren vinden het hoge niveau van onderzoeksomgeving ook een zeer belangrijke factor, maar toch niet zo belangrijk dan jongere onderzoekers (Puustinen-Hopper, 2005).

Bestaande **professionele netwerken** kunnen voor onderzoekers ook vaak een pull factor zijn om te kiezen voor een bepaald land (Millard, 2005). Onderzoekers gaan vaak naar een gastinstelling waar ze voordien al contact mee hadden. Internationale mobiliteit is op die manier voor onderzoekers minder risicovol aangezien zij de onderzoeksgroep waarin ze terechtkomen reeds kennen. Naast bestaande netwerken kan ook de aanwezigheid van internationale netwerken in onderzoeksgroepen een reden zijn voor onderzoekers om te kiezen voor een bepaalde onderzoeksgroep (Millard, 2005). Onderzoekers hopen zich door hun aanwezigheid in te werken in deze internationale netwerken.

Ook de **academische arbeidsmarkt in het gastland** kan voor onderzoekers een doorslaggevende factor zijn hun keuze (Morano-Foadi, 2005). Vooral de beschikbaarheid van (permanente) jobs, de arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden en onderzoekscultuur spelen hierin een belangrijke

⁵ Het betreft een onderzoek naar de 'brain drain' van Europese onderzoekers en ingenieurs ('Brain drain – emigration flows for qualified scientists') in opdracht van de Europese Commissie. Het onderzoek werd uitgevoerd in 2003

rol. Zowel het absolute aanbod als het aanbod academische jobs binnen bepaalde disciplines of specialisatie kan voor buitenlandse onderzoekers een reden zijn om te kiezen voor een bepaald land/instelling. Ook aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden kunnen een pull factor zijn voor buitenlandse onderzoekers. Hoewel lonen van onderzoekers vaak beschouwd worden als een zeer belangrijke pull factor heeft onderzoek al meermaals aangetoond dat het loon geen dominante factor is. Onderzoekers kunnen dan ook veeleer beschreven worden als kennis- dan als economische migranten (Meyer, Kaplan & Charum, 2001; Ackers, 2005). Ten slotte kunnen ook de arbeidsomstandigheden of de onderzoekscultuur in een land/instelling (bv. afwezigheid van rigide hiërarchieën, een flexibele werkcultuur, gunstige attitudes ten opzichte van creativiteit en innovatie, autonomie,...) een bepalende rol spelen in de keuze van de gastinstelling (Puustinen-Hopper, 2005).

Naast professionele factoren kunnen ook factoren zoals **taal, cultuur en levenskwaliteit** van een gastland bepalend zijn in de keuze (Miljard, 2005). Aspecten van levenskwaliteit zijn vooral belangrijk voor onderzoekers die voor een lange tijd in het gastland willen verblijven (Puustinen-Hopper, 2005). De Engelse **taal** is een belangrijke reden waarom zoveel onderzoekers naar Engeland en de VS gaan (DTI, 2002). Voor de onderzoeker is er meestal geen probleem omdat er aan de meeste universiteiten Engels gesproken wordt. Het probleem stelt zich vooral voor de onderzoeker in het dagelijks leven (sociale integratie) en voor de partner en de kinderen. Ook een kwaliteitsvolle en betaalbare **woningmarkt** kan een bepalende rol spelen voor de keuze van een gastland (Ackers, 2005). Onderzoekers met kinderen hechten ook veel belang aan het **onderwijssysteem** in het gastland (Ackers, 2005). Onderzoekers willen vermijden dat hun mobiliteitsbeslissing de onderwijsloopbaan van hun kinderen hypothekeert. De aanwezigheid van een goed onderwijssysteem en goede scholen vormt dan ook een sterke aantrekkingskracht voor onderzoekers met kinderen. Naast onderwijs kan ook kinderopvang een rol spelen in de mobiliteitsbeslissing. Beschikbaarheid van betaalbare kinderopvang is voor buitenlandse onderzoekers zeer belangrijk aangezien zij meestal niet kunnen beschikken over een informeel netwerk in hun nieuwe gastland (Stalford, 2004). Door de toename van het aantal tweeverdieners speelt ook de situatie van de **partner** een belangrijke rol. Mobiliteit naar een ander land betekent vaak loonverlies of een onderbreking van de carrière van de partner (Boyle, Cooke, Halfacree & Smith, 2001). Beschikbaarheid van jobs en mogelijkheden om te werken in het gastland spelen in de huidige context van tweeverdienersgezinnen dus een steeds belangrijkere rol. De aanwezigheid van een goed uitgebouwd, kwaliteitsvol en betaalbaar **gezondheidssysteem** is ook belangrijk. Verschillen in **sociale zekerheidssystemen** maken het voor onderzoekers weinig aantrekkelijk om te gaan naar landen waar de sociale zekerheid minder goed is dan in hun thuisland of naar landen waarmee hun land geen overeenkomst voor sociale zekerheid heeft. Een te strikte **regelgeving** of veel beperkingen tijdens het verblijf voor de onderzoeker en zijn/haar gezin kan onderzoekers ook afschrikken (VRWB, 2005).

Tot slot kunnen **persoonlijke of familiale redenen** aan de basis liggen van de keuze voor een bepaald land. Zo kiezen onderzoekers soms voor een bepaald land omwille van de cultuur, het klimaat, de steden,... Familiale redenen om voor een gastland te kiezen, komen vooral voor bij onderzoekers die hun partner volgen naar het buitenland.

Tabel 9 geeft een overzicht van de vaakst genoemde pull factoren van buitenlandse onderzoekers die naar Finland verhuisd zijn.

Tabel 9: Vaakst genoemde pull factoren van buitenlandse onderzoekers om naar Finland te verhuizen, 2004

1	Onderzoeksomgeving
2	Carrièreontwikkeling
3	Ervaring van leven en werken in het buitenland
4	Hoge levenskwaliteit
5	Man/vrouw/vriend/vriendin woont in Finland
6	Een nieuwe taal leren
7	Problemen in het thuisland
8	Familieleden in Finland

Bron: Puustinen-Hopper⁶, 2005

4.1.2. Beslissing: afweging van kosten en baten

Volgens de Human Capital Theory van Becker (1993) wordt mobiliteit beschouwd als een investering waarbij de kosten en opbrengsten van mobiliteit tegen elkaar worden afgewogen. Een onderzoeker zal overgaan tot mobiel gedrag indien de opbrengsten hoger zijn dan de kosten. We kunnen verwachten dat onderzoekers ook voor de keuze van hun gastland dit principe hanteren.

Kosten en opbrengsten worden in deze theorie niet enkel financieel beschouwd. Migratie brengt immers ook sociale en emotionele opbrengsten en kosten met zich mee. Ook deze worden in rekening gebracht bij de beslissing.

Voor onderzoekers met een partner/gezin is mobiliteit een gezinsbeslissing. Internationale mobiliteit heeft immers gevolgen voor alle gezinsleden. De partner moet ander werk zoeken, de kinderen moeten naar een nieuwe school,... Onderzoekers zullen ook met deze kosten en opbrengsten rekening houden in hun beslissing. Internationale mobiliteit zal in dit geval enkel plaatsvinden indien de opbrengsten voor het gezin hoger zijn dan de kosten.

Vaak genoemde financiële kosten in de literatuur zijn: kosten van de verhuis, (tijdelijk) verlies van het loon van de partner, hogere levenskosten in het gastland (bv. huisvesting, onderwijs, kinderopvang,...). Emotionele/sociale kosten zijn: verlies van het sociaal netwerk, leren van een andere taal/cultuur, tijd die besteed moet worden aan het zich vestigen en integreren in het gastland/de nieuwe werkomgeving,... Goede onderzoeksomstandigheden, loon, betere carrièreperspectieven later (in het thuisland, het gastland of elders) en betere levenskwaliteit (bv. onderwijs, huisvesting,...) zijn de belangrijkste opbrengsten van internationale mobiliteit.

Uit deze opsomming blijkt dat de kosten en opbrengsten van mobiliteit verschillen naar type onderzoeker. Zo ervaren onderzoekers met een (tweeverdieners)gezin meer kosten dan alleenstaande onderzoekers. Bij deze eersten moeten de kinderen hun schoolloopbaan onderbreken in het thuisland, de partner moet zijn/haar werk opzeggen waardoor het gezin vaak terugvalt op één loon,... Deze kosten zullen bovendien vooral hoog zijn voor onderzoekers die voor middellange termijn naar het buitenland gaan.

Ook de kenmerken van het gastland spelen een bepalende rol in het bepalen van de kosten en baten van internationale mobiliteit voor de onderzoeker. Zo kunnen bepaalde aspecten van het gastland deze kosten of opbrengsten positief of negatief beïnvloeden.

⁶ De resultaten zijn gebaseerd op een survey in 2004 bij buitenlandse doctoraatsstudenten en onderzoekers in Finland.

Indien we onderzoekers willen aantrekken, moeten we ervoor zorgen dat we de kosten van mobiliteit naar Vlaanderen kunnen reduceren en de opbrengsten optimaliseren. Op die manier wordt mobiliteit naar Vlaanderen een heel stuk aantrekkelijker voor buitenlandse onderzoekers. Onderstaande tabel geeft een overzicht van problemen die werknemers verwachten wanneer ze naar een ander land verhuizen.

Tabel 10: Problemen die onderzoekers verwachten bij een verhuis naar het buitenland, naar aandeel onderzoekers die deze reden genoemd hebben, 2005

Taalbarrières	58%
Job vinden	29%
Zich aanpassen aan een andere cultuur	23%
Huisvesting	16%
Toegang tot gezondheidszorg en sociale zekerheid	13%
Overdracht van pensioenrechten	12%
Erkenning diploma's en professionele kwalificaties	8%
Verkrijgen van een arbeids- en verblijfsvergunning	8%
Job vinden voor de partner	8%
Toegant tot kinderopvang en onderwijs	4%
Verwacht geen problemen	8%

Bron: Eurobarometer Mobility Survey 2005

4.1.3. Vacature

Er bestaan twee modellen om vraag en aanbod op de internationale arbeidsmarkt te matchen: via vacatures en via netwerken (Musselin, 2004). In het eerste geval kennen de instelling en de buitenlandse onderzoeker elkaar doorgaans niet. Als een instelling een (buitenlandse) onderzoeker wil aanwerven, publiceert ze een vacature en selecteert ze één van de kandidaten op basis van hun wetenschappelijke output, de instellingen waar ze gewerkt hebben, de aanbevelingsbrieven van hun vorige werkgevers,...

Bij het tweede coördinatieprincipe wordt voor de rekrutering van onderzoekers gebruik gemaakt van formele en informele netwerken. Via hun bestaande contacten in het buitenland gaan instellingen op zoek naar geschikte kandidaten. Het aanwerven van onderzoekers op deze manier is zowel voor de gastinstelling als voor de buitenlandse onderzoeker vaak gemakkelijker en minder risicovol dan bij gewone sollicitaties. De gastinstelling kent de onderzoeker en/of de onderzoeksgroep waarvan hij/zij afkomstig is waardoor ze meer zekerheid hebben over de kwaliteit van de kandidaat. Voor de onderzoeker is de aanstelling in het buitenland ook minder risicovol. Door de bestaande netwerken tussen de thuis- en gastuniversiteit is de kans immers groter dat de onderzoeker nadien terug kan naar de thuisinstelling.

Eerder onderzoek naar buitenlandse onderzoekers in Finse universiteiten toonde ook aan dat persoonlijke (professionele) contacten een cruciale rol spelen in het rekruteringsproces van onderzoekers (Puustinen-Hopper, 2005).

4.2. Vorbereidingsfase

Naast het regelen van administratieve formaliteiten (bv. visum) is de zoektocht naar informatie over het gastland één van de belangrijkste activiteiten tijdens de voorbereidingsfase.

We kunnen verwachten dat heel wat onderzoekers voor het maken van hun beslissing reeds op zoek zijn gegaan naar algemene informatie over het gastland. Tijdens deze fase zal er dan ook vooral op zoek gegaan worden naar concrete, meer praktische informatie die onderzoekers nodig hebben om hun komst naar het gastland en hun verblijf in het gastland voor te bereiden.

Uit onderzoek blijkt dat het vinden van voldoende en correcte informatie over het gastland cruciaal is voor het vormen van correcte verwachtingen (Benson-Rea & Rawlinson, 2003). Indien migranten onvoldoende of oncorrecte informatie vinden, kunnen de verwachtingen sterk verschillen van de werkelijke situatie. Dit zorgt later vaak voor frustraties en ontevredenheid. De resultaten tonen aan dat vooral slechte informatiestromen verantwoordelijk zijn voor de mismatch tussen de verwachtingen van migranten en de werkelijke situatie.

Tabel 11: Informatiebronnen over het gastland (Finland) naar aandeel buitenlandse onderzoekers die ervan gebruik heeft gemaakt, 2004

Persoonlijke contacten	75,1%
Collega's	63,4%
Internet	46,4%
Contact met autoriteiten van het gastland	41,6%
Informatiebrochures van het gastland	24,0%

Bron: Puustinen-Hopper, 2005

Uit voorgaand onderzoek naar buitenlandse onderzoekers aan Finse universiteiten blijkt dat sociale contacten in het dagelijks leven de belangrijkste bron van informatie voor onderzoekers zijn (Puustinen-Hopper, 2005) (tabel 11). Onderzoekers krijgen vooral hulp van vrienden, kennissen en collega's uit de gastuniversiteit. Het belang van sociale contacten voor de verwerving van informatie bleek ook reeds uit voorgaand onderzoek (Benson-Rea & Rawlinson, 2003). Informatie uit officiële bronnen werd door buitenlanders wel waardevol maar niet voldoende geacht om een goede beslissing te kunnen maken omtrent mobiliteit. Bijkomende informatie werd gezocht bij persoonlijke contacten. Informatie van deze contacten bleek tevens de meest belangrijke factor te zijn in het ontwikkelen van ideeën en verwachtingen over het gastland. Naast sociale contacten wordt informatie vooral verzameld via het internet, contact met de autoriteiten van het gastland en informatiebrochures van de gastuniversiteit.

Tabel 12: Belangrijkste onderwerpen waarover buitenlandse onderzoeker informatie zoeken over het gastland (Finland), 2004

1	Wonen
2	Gezondheidszorg
3	Administratieve formaliteiten
4	Sociale zekerheid
5	Belastingen
6	Taalopleidingen
7	Intellectuele eigendomsrechten
8	Familiezaken (bv. scholen, ziekenhuizen)

Bron: Puustinen-Hopper, 2005

In hetzelfde Finse onderzoek werd nagegaan over welke onderwerpen onderzoekers informatie wensen (tabel 12). Vooral informatie en persoonlijke begeleiding voor huisvesting werd door de onderzoekers als zeer belangrijk geacht. De meeste onderzoekers (vooral deze met een partner/gezin) vinden het heel belangrijk om (tijdelijke) huisvesting in het gastland te regelen voor ze verhuizen zodat ze bij aankomst kunnen beschikken over een woning. Correcte informatie en eventueel persoonlijke begeleiding is hier zeer op zijn plaats. Onderzoekers zijn immers helemaal niet vertrouwd met de regels van de woningmarkt in hun gastland. Informatie omtrent het gezondheidssysteem wordt ook als zeer belangrijk beschouwd. Vaak ondervinden onderzoekers problemen met het begrijpen van het systeem (Puustinen-Hopper, 2005). De administratieve formaliteiten waaraan zij moeten voldoen, sociale zekerheid, het belastingstelsel en taalopleidingen zijn andere belangrijke punten waarover buitenlandse onderzoekers informatie wensen. Op professioneel vlak willen onderzoekers ook graag op de hoogte zijn van de intellectuele eigendomsrechten die gelden in het gastland. Tot slot is het vinden van informatie over praktische zaken die gerelateerd zijn aan het gezinsleven (bv. scholen) een belangrijke bekommernis voor onderzoekers met een gezin.

4.3. Aankomstfase

Onderzoek van Riemer (2000) toont aan dat personen die verhuizen naar een ander land af te rekenen krijgen met operationele stress. Deze vorm van stress is vooral afkomstig van de nieuwe job en het zich vestigen in het nieuwe land. Op professioneel vlak moet men zich aanpassen aan een nieuwe werkomgeving, nieuwe collega's, nieuwe jobverwachtingen,... Tegelijkertijd moet men heel wat praktische zaken in orde brengen (bv. administratieve formaliteiten, woning, gas, elektriciteit, water, telefoon, school/kinderopvang zoeken voor de kinderen, winkels zoeken, een bank zoeken, tv, computer, telefoon, internet). Deze laatste activiteiten kosten tijd en geld en zijn bronnen van stress, vooral wanneer er ook sprake is van jobgerelateerde stress. Deze beide vormen van 'operationele stress' zijn vooral aanwezig in het begin en verminderen naarmate de persoon langer in het gastland verblijft. Deze initiële stress kan voor een deel gereduceerd worden door hulp van anderen waardoor deze aankomstfase voor de buitenlander veel aangenamer wordt.

4.4. Integratiefase

De tevredenheid tijdens de integratiefase hangt vaak af van de juistheid van de verwachtingen die men op voorhand had (zie 4.2.) en van de integratie van de onderzoeker en zijn/haar gezin in het gastland (Grant-Vallone & Ensher, 2001). Hieronder wordt de integratie van de onderzoeker in de instelling/onderzoeksgroep, de integratie van de partner (op arbeidsmarkt) en de kinderen (in het onderwijssysteem) en de sociale en culturele integratie van de het hele gezin besproken.

4.4.1. Integratie van de onderzoeker in de gastinstelling

Uit onderzoek naar expats blijkt dat de kwaliteit van het werk van buitenlandse werknemers in sterke mate bepaald wordt door hun integratie in het bedrijf (Toh & DeNisi, 2005). Integratie in de werkomgeving is enerzijds belangrijk voor het welbevinden van de onderzoeker. Buitenlandse werknemers die een sociaal netwerk kunnen opbouwen op de werkplek krijgen meer duidelijkheid over de werking van de organisatie, krijgen toegang tot (informele) informatie en leren copingmechanismen aan om te kunnen omgaan met de stress van de nieuwe werkplek.

Integratie in de werkplek is niet enkel nodig voor het welbevinden van de onderzoeker, ook het slagen van de overdracht van kennis tussen buitenlandse en Vlaamse onderzoekers is hiervan afhankelijk (Conferentiebijdrage 'Early stage researchers mobility in Europe. Meeting the challenges and promoting best practices', 2004). Een aantal problemen op het vlak van sociale integratie kunnen dit proces bemoeilijken. Het probleem kan hier zowel liggen bij de buitenlandse onderzoeker als bij de onderzoeksgroep. Ten eerste kunnen buitenlandse onderzoekers problemen ervaren om zich aan te passen aan een nieuwe onderzoeksomgeving of ondervinden ze sociale isolatie door taalbarrières. Ten tweede kan kennistransfer belemmerd worden omdat de omgeving (onderzoeksgroep) onvoldoende voorbereid is op de aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers. Vaak ontstaat er op die manier een gesloten cultuur waardoor de buitenlandse onderzoeker moeilijk kan integreren in de onderzoeksgroep. Slechte onderzoeksprestaties en een gebrekkige overdracht van kennis kunnen hiervan de gevolgen zijn. In deze omstandigheden zullen er bovendien geen sterke professionele en persoonlijke contacten gelegd worden die de uitwisseling van kennis en netwerken verzekeren op lange termijn.

4.4.2. Integratie van het gezin

Uit literatuur naar ervaringen van expats en hun gezin blijkt dat de partner/het gezin vaak een doorslaggevende rol speelt in het slagen of falen van een buitenlandse opdracht (Grant-Vallone & Ensher, 2001). Een gebrekkige integratie van het gezin in het gastland kan er voor zorgen dat de buitenlandse werknemer vroegtijdig zijn/haar job beëindigt.

Kennis van de lokale taal is voor de partner en kinderen van de onderzoeker vaak een belangrijkere voorwaarde voor integratie in het gastland dan voor de onderzoeker. Terwijl de onderzoeker in de gastinstelling meestal Engels kan praten, hebben zijn gezinsleden voldoende kennis van de lokale taal nodig om zich in het dagelijkse en professionele leven te kunnen integreren.

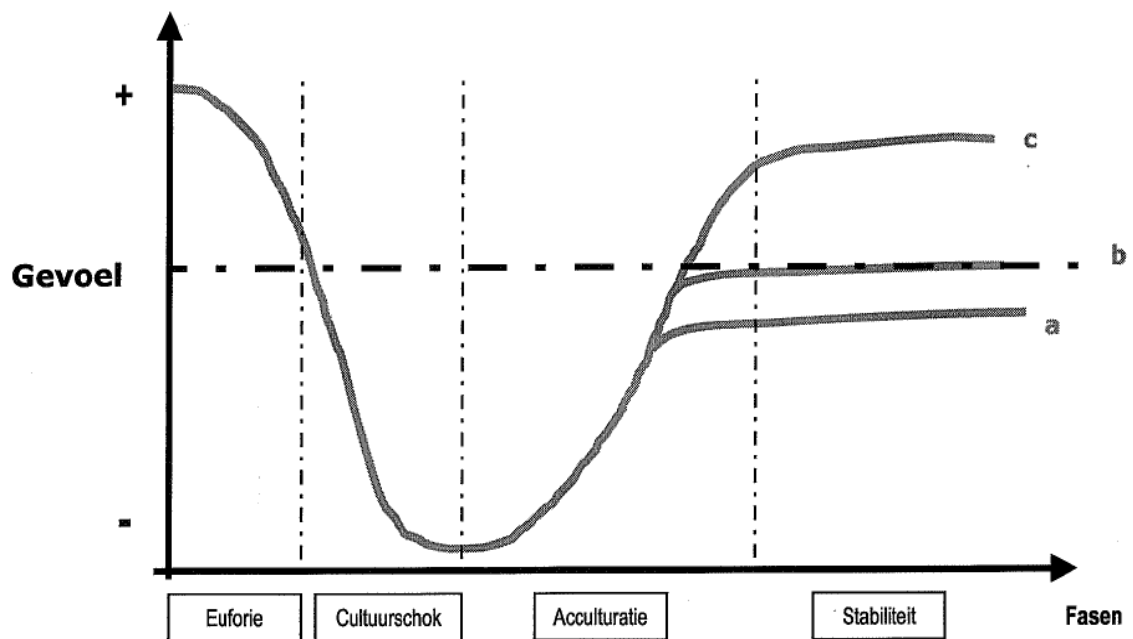
Voorgaand onderzoek toont aan dat de integratie van de partner vaak heel wat moeilijker verloopt dan deze van de buitenlandse werknemer en de kinderen (Ali, Van der Zee & Sanders, 2003). De onderzoeker en kinderen hebben respectievelijk op hun werk en op school heel wat sociale contacten die de sociale integratie bevorderen.

Buitenlandse opdrachten zijn een bron van spanning, zowel voor het individu als voor zijn of haar onmiddellijke omgeving. Nieuwe verwachtingen op de werkplek kunnen voor conflicten zorgen – of op zijn minst een ander evenwicht vereisen – tussen werk- en privéaangelegenheden. Gezinsvriendelijke maatregelen zijn dan ook bijzonder op hun plaats in het onthaalbeleid van buitenlandse onderzoekers om deze conflicten in hun privésituatie minimaal te houden (Dries, 2005).

4.4.3. Culturele en sociale integratie

Kennis van de cultuur en de taal zijn belangrijk om zich thuis te voelen in een land. Buitenlanders doorlopen een aantal fases van interculturele aanpassing in hun gastland (Hofstede, 2003, figuur 5). De eerste fase wordt gekenmerkt door gevoelens van euforie. Buitenlanders en hun gezin hebben tijdens deze fase het gevoel op vakantie te zijn. Na ongeveer zes maanden volgt de cultuurschok. De buitenlander en het gezin geraken tijdens deze fase gefrustreerd over bepaalde aspecten van het gastland. Wanneer men zich heeft aangepast en heeft geleerd hoe men zich moet gedragen, komt men in de acculturatiefase terecht (na ongeveer een jaar). Deze laatste fase is er één van stabiliteit, waarin drie toestanden mogelijk zijn: (1) het thuisland wordt nog steeds als beter gezien dan het gastland. (2) men is bicultureel aangepast, (3) men vindt het gastland beter dan het thuisland.

Figuur 5: De acculturatie-curve (U-curve)

Bron: Hofstede, 2003 in: Dries, 2005

Een aantal individuele, organisatorische en contextuele factoren kunnen een invloed uitoefenen op de interculturele aanpassing van buitenlandse onderzoekers en hun gezin. Bij de individuele factoren spelen ten eerste persoonlijkheidskenmerken van de buitenlander een rol (Ali, Van der Zee & Sanders, 2003). Kenmerken zoals tolerantie, openheid, emotionele stabiliteit,... zouden de interculturele aanpassing positief bevorderen. Daarnaast hebben ook eerdere internationale ervaringen over het algemeen een modererend effect op de interculturele aanpassing van de buitenlander en zijn/haar gezin (Gowan, 2004). Tot slot blijkt ook dat de training die buitenlandse werknemers krijgen van hun organisatie en het contact dat ze hebben met lokale mensen het proces van interculturele aanpassing kunnen bevorderen (Ali, 2003).

4.5. Toekomstplannen

Uit voorgaand onderzoek blijkt dat de redenen waarom onderzoekers naar een gastland komen vaak al een indicatie kunnen geven van hun toekomstplannen (Puustinen-Hopper, 2005) .

Onderzoekers die hun thuisland verlaten omwille van familiale redenen (bv. partner) of moeilijkheden in het thuisland (bv. politieke situatie, levenskwaliteit, slechte onderzoeksomstandigheden,...) migreren vaker permanent (Puustinen-Hopper, 2005). We kunnen ook verwachten dat onderzoekers die tevreden zijn over hun verblijf in het gastland voor langere tijd willen blijven.

Onderzoekers waarbij carrièreontwikkeling, hetzij omwille van een mobiliteitsvereiste in het thuisland hetzij omwille van persoonlijke interesse, de belangrijkste reden was om het thuisland te verlaten, blijven vaker slechts tijdelijk in het gastland. Vooral postdoctorale onderzoekers gaan tijdelijk naar een ander land om daar onderzoekservaring op te doen die belangrijk is voor hun verdere carrière. Sommige onderzoekers keren daarna terug naar hun thuisland omdat ze daar dankzij hun internationale ervaring meer kans hebben op een permanente positie. Andere onderzoekers verhuizen vaak naar een ander land wanneer de onderzoeksomstandigheden daar beter zijn.

Onderzoekers die terugkeren naar hun land geven hier vaak ook persoonlijke (bv. vrienden, familie,...) of sociale (bv. waarden, omgang tussen mensen,...) redenen voor (Alberts & Hazen, 2005).

5. Onderzoeksvragen

Centraal in dit onderzoek staat de vraag naar de levenskwaliteit van buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen. Aangezien levenskwaliteit kan verschillen naargelang de fasen van het mobiliteitsproces waarin de onderzoeker zich bevindt, worden de deelonderzoeksvragen per fase geformuleerd.

- Beslissingsfase
 - Wat zijn de belangrijkste push en pull factoren in de mobiliteitsbeslissing van onderzoekers?
 - Wat is het belang van levenskwaliteit in de beslissing van onderzoekers om naar Vlaanderen te komen?
 - Hoe/waar vinden onderzoekers de vacature van hun job in Vlaanderen?
- Voorbereidingsfase
 - Hoe bereiden onderzoekers zich voor op hun komst naar Vlaanderen?
 - Vinden ze voldoende informatie in verband met leven en werken in Vlaanderen?

- Krijgen buitenlandse onderzoekers voldoende hulp bij de voorbereiding van hun gastuniversiteit?
- Aankomstfase
 - Met welke problemen krijgen buitenlandse onderzoekers af te rekenen bij hun aankomst in Vlaanderen? (administratie, taal, wonen,...)
 - Krijgen buitenlandse onderzoekers voldoende hulp van hun gastuniversiteit tijdens deze aankomstfase?
- Integratiefase
 - Hoe ervaren buitenlandse onderzoekers de verschillende aspecten van levenskwaliteit in Vlaanderen? (wonen, taal, onderwijs, kost van het leven,...)
 - Hoe tevreden zijn buitenlandse onderzoekers over hun verblijf in Vlaanderen?
- Toekomstplannen
 - Wat zijn de toekomstplannen van buitenlandse onderzoekers in Vlaanderen en van welke factoren zijn deze afhankelijk?

Methodologie

6. Eerste fase

Tijdens de eerste fase van dit onderzoek werd er vooral cijfermateriaal verzameld voor de verschillende aspecten van levenskwaliteit, wat het mogelijk maakte om Vlaanderen te positioneren ten opzichte van andere landen. Deze cijfers geven een zicht op de objectieve levenskwaliteit die Vlaanderen te bieden heeft. Concreet werden statistieken verzameld van O&O, arbeid, onderwijs, gezondheidszorg, gezinsbeleid, levenskost, wonen, mobiliteit, algemene levenskwaliteit (bv. gelijkheid mannen en vrouwen, veiligheid,...) en cultuur/sport/ontspanning. De internationaal vergelijkbare cijfers zijn vooral afkomstig van Eurostat en OESO.

De meeste cijfers en statistieken die tijdens deze eerste fase verzameld werden, zijn terug te vinden in dit eindrapport. Voor een aantal cijfers werd beslist om ze niet opnieuw op te nemen in dit eindrapport, aangezien ze in het kwalitatief onderzoeksluik nog maar weinig aan bod zijn gekomen.

7. Tweede fase

7.1. Methode

Tijdens de tweede fase werd de subjectieve levenskwaliteit van buitenlandse onderzoekers in Vlaanderen en hun mobiliteitsproces onderzocht. Het verzamelen van informatie over de redenen van buitenlandse onderzoekers om voor Vlaanderen te kiezen, over hun ervaringen met hun verblijf in Vlaanderen en over hun toekomstplannen, stond centraal. Daarom werd er gekozen voor kwalitatief onderzoek (diepte-interviews). Interviews werden afgenomen bij buitenlandse onderzoekers en bij medewerkers van een aantal Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen die instaan voor het onthaal of de begeleiding van buitenlandse onderzoekers. Door hun dagelijks contact met buitenlandse onderzoekers zijn deze laatste immers zeer goed op de hoogte van knelpunten en problemen waarmee deze onderzoekers te maken krijgen.

7.2. Beoogde doelgroep

De interesse van het Vlaamse onderzoeksbeleid gaat vooral uit naar senior onderzoekers (postdoc en ZAP) die afkomstig zijn van of onderzoekservaring hebben opgedaan in Europa, VS, Canada en Australië. In overleg met de stuurgroep werd dan ook beslist om deze onderzoekers te beschouwen als de doelgroep van dit onderzoeksproject. De keuze voor deze doelgroep kan ook gemotiveerd worden op basis van de cijfers omtrent de aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers aan Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen (zie punt 3). Uit deze cijfers blijkt ten eerste dat het aantal buitenlandse ZAP-leden bijzonder laag ligt. Aangezien we veronderstellen dat levenskwaliteit bij deze onderzoekers (die vaak een gezin hebben) een rol kan spelen in hun mobiliteitsbeslissing vormen deze onderzoekers een belangrijke doelgroep in dit onderzoek. Ten tweede tonen de cijfers aan dat buitenlandse postdoctorale onderzoekers reeds sterk vertegenwoordigd zijn aan Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen. Inzicht in de levens- en werkomstandigheden van deze groep is dan ook zeer belangrijk.

Voor de selectie werden er een aantal eisen gesteld aan de buitenlandse professoren en postdoctorale onderzoekers:

- De onderzoekers moesten hun doctoraat in het buitenland behaald hebben. Onderzoekers met een vreemde nationaliteit die hun doctoraat aan een Vlaamse instelling behaald hebben, werden niet geselecteerd.
- De buitenlandse onderzoekers moesten in Vlaanderen aangekomen zijn tussen 2000 en 2007. De integratie in Vlaanderen en de eventuele problemen die ze hierbij ondervonden hebben, staan bij hen nog fris in het geheugen.

Aangezien we vooral geïnteresseerd zijn in professionele internationale mobiliteit, en de pull factoren die hier een doorslaggevende rol spelen, werd beslist om zoveel mogelijk onderzoekers te selecteren die om professionele redenen naar Vlaanderen gekomen zijn.

Gezien de grote diversiteit in deze groep (bv. nationaliteit, geslacht, wetenschapsdiscipline,...) werd ervoor gekozen om 40 à 50 interviews uit te voeren.

7.3. Uitnodiging en selectie van de onderzoekers

De selectie van de buitenlandse onderzoekers verliep anders in de verschillende universiteiten. Aan de KULeuven en de VUB werden de uitnodigingsmails intern uitgestuurd. Onderzoekers die geïnteresseerd waren om deel te nemen aan het onderzoek konden reageren. De gegevens van de geïnteresseerde onderzoekers werden vervolgens doorgestuurd naar de UGent. De UA, UHasselt en UGent stelden een lijst ter beschikking van alle buitenlandse onderzoekers. De uitnodigingsmails werden in dit geval door de UGent-onderzoeker verstuurd.

In de uitnodigingsmail (zie 18) werd een korte voorstelling gegeven van het project. Deze introductie werd zowel in het Engels als in het Nederlands gegeven. Aan de onderzoekers die geïnteresseerd waren werd gevraagd om een aantal data te selecteren waarop ze tijd konden vrijmaken voor een interview. Daarnaast werd hen ook gevraagd om een korte vragenlijst in te vullen. In deze vragenlijst werd volgende informatie gevraagd: statuut, geslacht, leeftijd, nationaliteit, faculteit/vakgroep, land waar het doctoraat behaald werd, andere landen waar men onderzoekservaring opgedaan heeft, familiale situatie, datum van aankomst in Vlaanderen en redenen waarom ze naar Vlaanderen gekomen zijn (persoonlijk of professioneel).

De antwoorden op de vragenlijst werden gebruikt voor de selectie van de onderzoekers. Er werd getracht om een zo goed mogelijke diversiteit te bekomen naar geslacht, statuut (ZAP of postdoc), nationaliteit, faculteit/vakgroep, land(en) waar de onderzoekers nog onderzoekservaring opgedaan hebben en familiale situatie.

7.4. Interviews

De interviews werden afgenomen op de werkplek van de onderzoeker zelf en duurden gemiddeld drie kwartier tot één uur. De interviews werden afgenomen in het Engels of Nederlands al naargelang de voorkeur van de respondent.

Er werd gewerkt met een topiclijst (zie 19), de interviews werden op een semi-gestructureerd wijze afgenomen zodat de onderzoekers vrijuit konden praten over hun ervaringen met wonen en werken in Vlaanderen.

Nadien werden de interviews volledig uitgeschreven. De analyses werden uitgevoerd met NVivo7.

7.5. Bereikte doelgroep

Er werden in totaal 50 interviews afgenomen bij buitenlandse onderzoekers en vier bij medewerkers van universiteiten en kennisinstellingen die betrokken zijn bij het onthaal en/of de begeleiding van buitenlandse onderzoekers.

a. Buitenlandse onderzoekers

- Statuut: 28 post-doc, 22 ZAP
- Nationaliteit: 35 Europa, 7 Azië, 5 Oost-Europa (waarvan 1 EU en 4 niet-EU), 2 VS, 1 Australië
- Geslacht: 39 mannen, 11 vrouwen
- Universiteit: 21 KULeuven, 16 UGent, 9 UA, 2 VUB, 2 UHasselt
- Vakgebied: 24 exacte wet, 20 humane wet, 6 medische wet
- Familiale situatie: single: 13, partner zonder kinderen: 18, partner met kinderen: 19
- Mobiliteitservaringen: 20 voor wie dit de eerste mobiliteitservaring was, 22 met reeds één internationale ervaring, 3 met twee ervaringen, 4 met drie ervaringen, 1 met vier eerdere ervaringen

b. Medewerkers van universiteiten/kennisinstellingen die instaan voor de begeleiding/onthaal van buitenlandse onderzoekers: 4 (UGent, KULeuven, UA, VIB)

Bij de buitenlandse onderzoekers vinden we iets meer postdoctorale onderzoekers (56%) dan professoren terug (44%). In de totale populatie zijn postdoctorale onderzoekers sterker oververtegenwoordigd (70% postdocs en 30% ZAP)⁷. Aangezien professoren een zeer belangrijke doelgroep vormen van dit onderzoek werden zij bij de selectie van de respondenten iets oververtegenwoordigd.

36 (72%) geïnterviewde onderzoekers zijn afkomstig van een ander Europees land, 14 (28%) onderzoekers zijn afkomstig van een land buiten de EU. Deze verdeling komt vrij goed overeen met de werkelijke verdeling in de populatie tussen onderzoekers van een ander EU-land (70%) en onderzoekers van buiten de EU (30%).

⁷ Als populatie worden hier alle buitenlandse professoren en postdoctorale onderzoekers aan alle Vlaamse universiteiten beschouwd (N=820)

78% van de geïnterviewde onderzoekers zijn mannen. In de populatie bedraagt het aandeel mannen 72%. De geslachtsverdeling bij de respondenten komt dus vrij goed overeen met de geslachtsverdeling in de populatie.

Het overgrote deel van de geïnterviewde onderzoekers zijn afkomstig uit de KULeuven (42%) en de UGent (32%). In vergelijking met de populatie zijn onderzoekers uit de KULeuven (52%) iets ondervertegenwoordigd en onderzoekers van de UGent (18%) oververtegenwoordigd. Voor de UA komt het aandeel onderzoekers in de populatie (15%) vrij goed overeen met het aandeel in dit onderzoek (18%). Voor de VUB lag de vertegenwoordiging in het onderzoek (4%) lager dan de aanwezigheid in de populatie (11%)⁸. Voor de UHasselt lag de vertegenwoordiging in het onderzoek (4%) ongeveer gelijk met de aanwezigheid in de populatie (3%). Er werden geen onderzoekers van de KUB geïnterviewd.

48% van de geïnterviewde onderzoekers zijn exacte wetenschappers, 40% zijn humane wetenschappers en 12% zijn medische wetenschappers. Wanneer we dit vergelijken met de populatie (exacte wetenschappen: 55%; humane wetenschappen: 24%; medische wetenschappen: 21%) zien we dat onderzoekers uit humane wetenschappen oververtegenwoordigd en onderzoekers uit de medische wetenschappen ondervertegenwoordigd zijn.

38% van de geïnterviewde onderzoekers heeft een partner en kinderen⁹. 36% heeft enkel een partner en 26% is alleenstaande.

Voor ongeveer 40% van de geïnterviewde onderzoekers is hun verblijf in Vlaanderen hun eerste internationale ervaring. 60% had al één of meer voorgaande buitenlandse ervaringen.

7.6. Veralgemeenbaarheid

In dit onderzoek werden vooral senioronderzoekers die reeds onderzoekservaring hebben opgedaan in Europa, de VS, Canada en Australië geïnterviewd. Deze onderzoekers vormden immers de belangrijkste doelgroep van dit project. Als gevolg van deze selectie kunnen de resultaten van dit onderzoek niet zonder meer veralgemeend worden naar andere types buitenlandse onderzoekers (bv. onderzoekers uit ontwikkelingslanden).

⁸ Slechts vier onderzoekers reageerden op de uitnodigingsmail voor dit onderzoek. Slechts twee hiervan behoorden tot de doelgroep van het onderzoek.

⁹ Hoewel we de verdeling naar familiale situatie in de populatie niet kennen, kunnen we, op basis van voorgaand onderzoek (Puustinen-Hopper, 2005), verwachten dat onderzoekers met kinderen ondervertegenwoordigd zijn bij mobiele onderzoekers. Voor deze onderzoekers is het immers vaak zeer moeilijk om naar het buitenland te gaan. Als gevolg hiervan ligt ook het aandeel buitenlandse onderzoekers met kinderen in dit onderzoek eerder laag.

Kwalitatief onderzoek

8. Beslissingsfase

8.1. Push factoren

Aan de onderzoekers werd gevraagd waarom ze hun thuisland of vorig gastland (tijdelijk) verlaten hebben.

Over het algemeen kunnen we bij de push factoren een onderscheid maken tussen professionele factoren en persoonlijke redenen. Professionele factoren worden door de onderzoekers het vaakst vermeld als redenen om hun thuisland te verlaten. Factoren van levenskwaliteit worden niet zo vaak genoemd. Uit voorgaand onderzoek is gebleken dat vooral onderzoekers uit ontwikkelingslanden de lage levenskwaliteit in hun gastland aangeven als reden om weg te gaan (Puustinen-Hopper, 2005). Aangezien in dit onderzoek zeer weinig onderzoekers uit ontwikkelingslanden opgenomen zijn, kan dit de verklaring zijn. Naast kenmerken van het gastland kunnen er ook een aantal persoonlijke factoren zijn die onderzoekers ertoe aanzetten om hun thuisland te verlaten.

Tien onderzoekers zijn weggetrokken uit hun thuisland omwille van de slechte onderzoeksomstandigheden. Het betreft hier vooral onderzoekers uit Zuid-Europa, Oost Europa en Azië.

Why did you decide to leave India to go to another place to do research?

Actually, it is... how do you say... to have experiences with the modern technology and modern tools which are not easily available in all the labs in India. (India, postdoc)

Afwezigheid van (permanente) posities voor onderzoekers wordt door zeven onderzoekers vermeld als reden om hun thuisland te verlaten. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Sommige onderzoekers vermelden een algemeen tekort aan (permanente) academische posities, dit heeft vaak te maken met een gebrekkige onderzoekscultuur in die landen, anderen vinden binnen hun specialisatie geen geschikte job in hun thuisland.

Why did you decide to leave Spain?

Because in Spain there are not so many opportunities for research. (Spanje, postdoc)

It was very difficult to find a job related to my subject in Hong Kong. (China, postdoc)

Vijf onderzoekers vermelden dat een mobiliteitsvereiste in de academische arbeidsmarkt in hun thuisland (mee) aan de basis lag van hun beslissing om naar het buitenland te gaan. Een internationale ervaring is in die zin een strategie om later in het thuisland meer kans te maken op een permanente positie.

There's a view that you're not worth anything in Australia unless you go overseas for a while. (Australië, postdoc)

Why did you decide to leave Spain?

Because in Spain there aren't so many opportunities for research, that is the first thing and the second thing is that if you ever want to go back to Spain to have a decent position you have to spend at least two years abroad... and also because it was time for a change. (Spanje, postdoc)

You said you wanted to leave France, why is that?

Because usually it is good to go in a foreign lab. If you want to come back into the academia in France, they like that you went abroad for a while so that is why I went abroad. (Frankrijk, postdoc)

Drie professoren vermelden dat ontevredenheid over het academisch systeem in hun thuisland een rol heeft gespeeld in hun beslissing om te vertrekken.

Ik zat in een technische universiteit. Ik ben een natuurkundige en heb wel vanuit mijn onderwerp in de scheikundige technologie gezeten. Dan zit je als buitenbeentje in de scheikundige ingenieurs en waarbij de nadruk op ingenieurs ligt, dus fundamenteel onderzoek wordt als luxe ervaren... ik was dus altijd de persoon die deze luxepositie opeiste en dat was niet prettig, en het werd nog erger. Ik vond ook dat de bestuursreform in Nederland die een paar jaar geleden was gebeurd - waar in principe alle democratische instanties werden uitgehold... in feite kwam er een bedrijfsmatige aanpak van universiteiten en dat is iets wat ik totaal verkeerd vind. (Duitsland, ZAP)

Zin in een nieuwe professionele uitdaging was voor drie profesoren de belangrijkste reden om naar het buitenland te trekken.

The main reason was that in Germany I had a situation where I had more or less done what I could do in the sense that the specialization was finished. I was senior staff member, I had my PhD done so the only option was to continue with the research work on this particular place where I was and wait for a professorship which takes like five years after that at least. Another option was to go to a hospital and become head of the department, which I don't want to do. I want to do research. (Duitsland, ZAP)

Slechts één Italiaanse postdoctorale onderzoeker stelt dat de lage lonen van onderzoekers een rol hebben gespeeld in zijn beslissing om zijn thuisland te verlaten.

There was a possibility to stay in the university in Italy, but I live in Milan. There, the grant for a postdoc is 1100 euro and to rent an apartment it is 800-900 euro... so if you don't want to live with your parents until you're 45 you have to take another decision. (Italië, postdoc)

Naast professionele factoren vermelden twee buitenlandse professoren ook kenmerken van levenskwaliteit als redenen om hun vorig gastland te verlaten. In beide gevallen gaat het over onderzoekers die afkomstig zijn uit sterk ontwikkelde (onderzoeks)landen.

Amerika is een moeilijk land om te wonen, het is een fantastisch land om een carrière te ontwikkelen als individu, als wetenschapper, als ondernemer maar het is geen land om een gezin te maken, het is zeer moeilijk en dat hebben wij wel getracht te doen maar het werd te moeilijk. Twee kinderen aan de hand, dat was moeilijk en we waren allebei hoogopgeleide mensen met PhD's en postdocs maar het is toch moeilijk, financieel om alles te regelen met twee kindjes... Kinderopvang dat was duizend euro per maand per kind, dan is één salaris gewoon weg. (Griekenland, ZAP)

Ik heb een gezin en de woonkwaliteit vond ik zeer benauwd (in Nederland), ik ben geen claustrofoob maar ik vind het toch beetje vervelend van die kleine rijtjeshuizen met alle mensen op elkaar. Dat is niet mijn droom geweest en er waren weinig kansen voor verbetering... dus zo gezien was Leuven met zijn prachtige omgeving en het landelijk karakter van Vlaanderen zeer aantrekkelijk. (Duitsland, ZAP)

Zoals eerder gezegd rapporteren buitenlandse onderzoekers naast landspecifieke redenen ook persoonlijke redenen om (tijdelijk) naar het buitenland te gaan. Twee onderzoeksters volgden hun partner naar Vlaanderen. Voor vier onderzoekers waren interesse in andere landen of culturen, de mogelijkheid om te reizen en de ervaring om in het buitenland te werken belangrijke redenen om naar het buitenland te gaan.

I knew I didn't wanted to do a postdoc in the US. I wanted to do it in Europe because of the ability to travel a little bit and to experience something new before I really start my life and get into a career where I will not be able to travel so much. (VS, postdoc)

8.2. Pull factoren

Pull factoren kunnen beschouwd worden als kenmerken van Vlaanderen, Vlaamse universiteiten of onderzoeksgroepen die onderzoekers ertoe aanzetten om naar hier te komen. We kunnen een onderscheid maken tussen professionele en persoonlijke pull factoren.

Onderzoeksomstandigheden, reputatie van de onderzoeksgroep en aanwezigheid van (top)onderzoekers zijn de belangrijkste redenen waarom buitenlandse onderzoekers naar Vlaanderen komen. Twaalf onderzoekers vermelden expliciet dat deze factoren een doorslaggevende rol hebben gespeeld in hun beslissing. Vooral postdoctorale onderzoekers hechten veel belang aan de reputatie van de onderzoeksgroep. De resultaten tonen daarnaast ook aan dat onderzoekers aangetrokken worden tot instellingen of onderzoeksgroepen eerder dan tot bepaalde landen. Ook uit voorgaand onderzoek van Millard (2005) bleek de sterke aantrekkingskracht van instellingen/onderzoeksgroepen.

So I didn't decide to go to Flanders because it is Flanders but I wanted to go the lab of professor x because that is the lab I needed. (Italië, postdoc)

This lab is one of the best ones in my field so that is why I chose to come here. (Spanje, postdoc)

There is a reason why I chose Slovenia and then Belgium because in the field I work in these places are the best choices in Europe otherwise I would have to go to the US and I didn't want to do that because it is so far away. (Griekenland, postdoc)

I knew that x (name of professor) was known in the domain so I thought I would have good opportunities ... she is well-known, I can meet a lot of people and the group is well integrated in the research community. (Frankrijk, postdoc)

Voor professoren liggen vooral kenmerken van de academische positie aan de basis van hun beslissing om naar Vlaanderen te komen. Zeven onderzoekers kwamen naar Vlaanderen omdat hier een permanente academische positie beschikbaar was. Na een aantal jaar als postdoc (met meestal kortlopende contracten) gaan de meeste onderzoekers op zoek naar een academische positie met meer werkzekerheid.

De reden was uiteindelijk omdat het hier een permanente positie was... dat is natuurlijk iets dat je als wetenschapper altijd wil hebben. Een vaste benoeming, dat was de hoofdrede... om meer zekerheid te hebben. (Duitsland, ZAP)

Ook de aard van de aangeboden positie is voor veel professoren een belangrijke pull factor geweest. Zo vermelden drie professoren dat een BOF-ZAP positie hen overtuigd heeft om aan een Vlaamse universiteit te komen werken. Deze positie is, vooral voor buitenlanders die geen Nederlands kennen, zeer aantrekkelijk omdat de onderwijsopdracht eerder beperkt is. Bovendien zijn academische posities waarbij men zoveel tijd kan besteden aan onderzoek, in andere landen vaak zeldzaam.

The position itself was extremely attractive: five years of research only or primarily this is something you can't really get in the UK. (Duitsland, ZAP)

Ook academische posities in het kader van Odysseus zijn omwille van het grote onderzoeksbudget zeer aantrekkelijk. Twee geïnterviewde onderzoekers zijn om die reden naar Vlaanderen gekomen. Daarnaast vermelden twee postdoctorale onderzoekers dat ze hun professor in het kader van Odysseus gevolgd zijn naar Vlaanderen.

Why did you decide to come to Flanders, to the UA?

Well, because I get an extremely good offer from the university here... basically they offered me a research chair which is something you do not get -, I think it is a rare case in Europe these days, I think America is more used to that. They offered me an Odysseus mobility scholarship which is a five-year grant to set up a research centre, thus the combination of the two was very strong. And in fact, you should probably record this because it might interest FWO, is that this offer, the package, beat UCL in London, because at the same time I got an offer from London and I chose Antwerp over that. (Griekenland, ZAP)

Voor drie onderzoekers was het onderzoeksonderwerp van een onderzoeksgroep de reden waarom ze naar Vlaanderen gekomen zijn. Gezien de sterke specialisatie binnen het wetenschappelijke beroep zijn onderzoekers vaak verplicht om naar een ander land te gaan om te kunnen werken in een onderzoeksgroep binnen hun specialisatiegebied.

I have sent for several other places my CV, I remember I had a response from Italy, from Marseille... first of all my idea was to go to Marseille, but the position, I mean the kind of research that I should be doing there, is not what particularly I was looking for. And so when I had a response from the x (name of Flemish university), it was much better for me. (Rusland, postdoc)

Professionele netwerken met Vlaamse onderzoekers/onderzoeksgroepen zijn voor zes onderzoekers een belangrijke reden geweest om naar Vlaanderen te komen.

Naast professionele factoren spelen ook persoonlijke factoren een rol in de mobiliteitsbeslissing van onderzoekers.

Vier onderzoekers zijn hun partner gevolgd naar Vlaanderen.

Vier onderzoekers kozen voor Vlaanderen omdat het dicht bij hun thuisland ligt. Op die manier kunnen ze gemakkelijker contact houden met familie en vrienden. De locatie van Vlaanderen in het hart van Europa is dan ook zeker een positief punt om Europese onderzoekers aan te trekken.

So I liked the country and it is relatively close to my home region because I'm from the Western part of Germany. (Duitsland, ZAP)

Bij de aspecten van levenskwaliteit werd enkel de meertaligheid van Vlamingen door vier onderzoekers expliciet genoemd als reden om voor Vlaanderen te kiezen.

They told me everything is available and there are people who speak English and understand English so that is more than enough for me to decide to come. (India, postdoc)

Een onderzoeker vermeldt dat taal vooral voor onderzoekers met kinderen een belangrijke rol speelt in hun keuze voor een land. Onderzoekers kunnen immers meestal Engels praten in hun onderzoeksgroep terwijl kennis van de lokale taal voor de partner en kinderen belangrijk is om zich te integreren in het gastland.

There is another reason why people don't come here: because of the education of their children. When you are a senior researcher it is possible that you have kids and then you decide to go to an English speaking country only because of the kids, not because of you. Because for us in science you sit in a lab and most of the labs they talk English so it doesn't matter where you go. But for your wife and children it is important because you don't know where you will go next. (India, postdoc)

Naast de open vraag 'welke factoren hebben een rol gespeeld in uw keuze voor Vlaanderen' werd aan de onderzoekers ook gevraagd hoe belangrijk aspecten van levenskwaliteit waren in hun beslissing. Het antwoord op deze vraag werd vooral bepaald door de gezinssituatie en de geplande duur van hun verblijf in Vlaanderen. Levenskwaliteit is vooral belangrijk voor onderzoekers met een gezin en onderzoekers die voor lange tijd in Vlaanderen willen blijven. Voor alleenstaande onderzoekers en onderzoekers die maar voor een korte tijd in Vlaanderen blijven, speelt levenskwaliteit een veel minder belangrijke rol. We zien hier dan ook een sterk verschil tussen postdoctorale onderzoekers en professoren. Deze eerste zijn vaker alleenstaand en komen meestal slechts voor een korte periode naar Vlaanderen om onderzoekservaring op te doen.

Onderzoeksomstandigheden spelen voor hen een veel belangrijkere rol dan aspecten van levenskwaliteit. Professoren daarentegen plannen vaker om langer in Vlaanderen te blijven en hebben vaker een gezin waardoor aspecten van levenskwaliteit voor hen belangrijker zijn.

Were aspects of quality of life also important in your decision to come to Flanders?
Quality of life is more important for long term, for short term it is less important... I knew my supervisor and I wanted to work with him so that is why I came. (Griekenland, postdoc)

Onderzoekers geven ook vaak aan dat ze voor hun aankomst in Vlaanderen niet op de hoogte waren van de hoge levenskwaliteit in Vlaanderen. We kunnen hier dan ook uit afleiden dat dit een troef is die Vlaanderen nog te weinig uitspeelt bij het rekruteren van buitenlandse onderzoekers.

What did you think of Flanders before you arrived here?
I really had no idea to be honest and... I think that I've been quite pleasantly surprised by how life is here, Leuven I think is probably a special place anyway but it is a really nice place to live and a university town. To be honest, I think - and that is probably quite common - people don't know much about Belgium, besides from Brussels and Leuven... I heard from Bruges and Ghent but I never heard of Leuven but it is a really nice place. (VK, postdoc)

Heel wat onderzoekers stellen dat levenskwaliteit geen bewuste rol heeft gespeeld in hun keuze voor Vlaanderen. Aangezien Vlaanderen een Europese regio is, gingen zij ervan uit dat de levenskwaliteit hier hoog is.

Ik ben een paar keer naar hier gekomen om te kijken hoe de sfeer in de stad zit maar ik had geen... ik weet het zelfs nog niet hoe het gaat met die gezondheidszorg en zo dat was voor mij nooit zo een punt ja het is misschien luiheid of zo maar van sommige dingen ga je echt denken: het moet goed zijn, het is een Europees land. (Portugal, postdoc)

Indien onderzoekers werkaanbiedingen hebben uit verschillende landen, kunnen aspecten van levenskwaliteit een doorslaggevende rol spelen in hun uiteindelijke beslissing.

First I chose for my research and then I tried to check other information including living standard, living quality and actually Belgium is very high country of living quality so that is what I chose. At that time I had a lot of options. (Vietnam, postdoc)

Een aantal onderzoekers vermelden ook dat ze bewust niet gekozen hebben voor bepaalde landen omwille van de levenskwaliteit, cultuur of mentaliteit van de inwoners.

There were also jobs in India and places like that but I wasn't sure whether I could adapt to the lifestyle of a country of a different living standard. (Australië, postdoc)

Were aspects of quality of life important in your decision to come to Flanders?
Well, I have to say that there were some countries that are already ruled out because of the quality of life so for example Germany, I don't like Germany, I didn't want to

go there and of course the VS - I didn't like to live there so of the other ones, Belgium was ok. (Spanje, postdoc)

So I absolutely did not want to go to US, it was out of question, and so it was Europe or Asia, And actually I contacted a few people, people in France and here in Flanders and I got that response, so I came here.

And why did you decide that - why did you not want to go to the US? America is a well-known country for researchers and...

I think it's not exactly well-known. It's - let's say it's more related to all philosophy of life. We try to make some choice in our life how to - what kind of customer we want to be, what kind of life we want to have, and what kind of environment we want, and US did not fit at all these kind of things. It's... the way, their politics, their welfare, everything. (Frankrijk, postdoc)

8.3. Vacature

Aan de onderzoekers werd ook gevraagd hoe zij in contact zijn gekomen met de vacature van hun huidige functie.

De resultaten tonen aan dat postdoctorale onderzoekers vaak actief op zoek gaan naar een positie binnen een onderzoeksgroep waarin ze geïnteresseerd zijn. Drie postdoctorale onderzoekers hebben dit gedaan door de professor van de betreffende onderzoeksgroep persoonlijk te contacteren.

I just sent the supervisor an email to ask if there was an opportunity for me to work here or not and after some time he said you can come and I came. (China, postdoc)

Vijf postdoctorale onderzoekers vermelden dat ze tijdens een conferentie hun huidige professor aangesproken hebben met de vraag of hij/zij geen positie voor hen had.

How did you know about the job vacancy?

I just asked him in a conference that I went to and I was already writing my PhD so I was really looking for a job so I just asked and he said he had money so that is why I came here. (Spanje, postdoc)

Twee postdoctorale onderzoekers zijn via het professionele netwerk van hun promotor in het thuisland aan hun positie in Vlaanderen geraakt.

Where did you find the job vacancy?

The director of my thesis spent a year here, four or five years ago and he contacted the professor to ask if there was a place here... (Spanje, postdoc)

Ten slotte hebben vier postdoctorale onderzoekers gereageerd op een vacature die ze op internet gevonden hadden.

Bij professoren gebeuren aanwervingen duidelijk op een andere manier dan bij postdoctorale onderzoekers. Slechts twee professoren hebben de vacature voor hun huidige functie op internet gevonden. Bij alle andere professoren gebeurde de aanwerving via informele netwerken, zowel als

iemand uit de gastinstelling hen uitgenodigd heeft of hen aangespoord heeft om op een bepaalde vacature te reageren als wanneer iemand anders uit het professioneel netwerk van de onderzoeker (niet uit de gastinstelling) de onderzoeker attent heeft gemaakt op de vacature.

How did you find your current job?

The institute here and the place where I worked in Germany had close contacts and so there were people there who knew that this position was open and I applied for it... I didn't see it on the internet, it was just word of mouth, you see. (VS, ZAP)

Dus er was een uitwisselingsprogramma tussen Gent en Keulen en dat was die prof die toen hier was, professor x die nu spijtig genoeg is overleden en die heeft mijn professor gecontacteerd en gevraagd of ze iemand wist die misschien gepast is voor de positie en ze heeft een aantal namen genoemd en professor x heeft ook nog andere universiteiten gecontacteerd dus er waren een aantal Duitsers die ook solliciteerden denk ik. (Duitsland, ZAP)

A colleague of mine who had been professor here in Leuven who had now moved to Tilburg, he made me aware of the vacancy here in Leuven, and he really insisted I should apply. (Italië, ZAP)

I always had family contacts with Leuven, here, I'd known the Director here for twenty, twenty-five years, and he's a friend as well as an academic colleague. And he said: "Well there's this BOF- ZAP competition, why don't you apply?" (VK, ZAP)

De rekrutering van buitenlandse onderzoekers verloopt verschillend bij postdocs en professoren. Het verschil tussen beide kan vooral verklaard worden door de verschillen in wetenschappelijke reputatie en internationale netwerken. Postdoctorale onderzoekers beschikken meestal nog niet over een sterk uitgebouwd internationaal netwerk en hebben nog geen bekende wetenschappelijke reputatie. Aanwervingen gebeuren bij hen dan ook vooral via officiële kanalen (bv. websites), persoonlijke netwerken van hun promotoren of spontane sollicitaties. Aangezien postdocs internationale ervaringen vaak beschouwen als een belangrijke fase in hun onderzoekscarrière nemen zij vaak zelf contact op met de onderzoeksgroepen waar ze graag zouden werken. Conferenties zijn hier vaak een ideale gelegenheid voor.

Meer ervaren onderzoekers beschikken meestal wel over een eigen wetenschappelijke reputatie en een sterk uitgebouwd internationaal netwerk. Rekrutering gebeurt bij hen dan ook meestal via deze kanalen. Ze worden ook vaker uitgenodigd door de gastinstelling.

9. Voorbereidingsfase

Nadat onderzoekers beslist hebben om naar Vlaanderen te komen, volgt er een periode waarin ze (onderzoekers en hun gezin) hun verhuis voorbereiden.

Het is belangrijk dat deze voorbereidingsfase voldoende lang is. Onderzoekers moeten immers tijd krijgen om praktische zaken af te handelen in hun thuisland en zich voor te bereiden op hun verhuis naar Vlaanderen. Twee onderzoekers klagen over de te korte periode tussen het moment waarop ze weten dat ze de job hebben en de start van het contract.

This is another thing - of course with this BOF-position it was not a problem but without it would have been really more or less impossible. Maybe this one thing that was also a little bit weird... I got the confirmation in the middle of September and my position officially started in October . Okay I was relatively sure that that I get the position so we started to look for apartments here but in principle it's again something where I had the impression the system is not really adjusted to getting people from outside. Of course if you work here and you get your position it's not a problem but if you come from outside you have to move and stuff like that and then it's really complicated again. With this BOF-position it was not really a problem because I didn't have to start teaching in October so I didn't have to be here in October but otherwise it would have been really impossible. (Duitsland, ZAP)

I actually knew that I got the job at the end of June in 2005 and I was supposed to start at the end of September, three months... a friend of mine who happened also to be a rival in for this position, he pooled out of the competition because he was told that he got a position in the US in March. The system works fine when everybody is Flemish and applying for the same job, they are here already, they don't have to arrange things... but at the end of June we had to arrange to pack up our apartment to get everything moved to Leuven, all those arrangements, that is difficult in these three months so moving that clock a little bit so that you get an answer let's say in April, that makes a big difference. The American universities make the decision in February - March if you have to start in September. (VS, ZAP)

Het zoeken naar (praktisch)e informatie over het gastland en het in orde brengen van administratieve formaliteiten zijn de belangrijkste, en meest tijdrovende, activiteiten tijdens deze fase.

9.1. Informatie

De analyses tonen aan dat er een groot verschil bestaat in de mate waarin onderzoekers op voorhand op zoek gaan naar informatie. Vooral onderzoekers met een gezin en onderzoekers die hier gedurende een lange periode willen blijven, gaan op zoek naar informatie over leven in Vlaanderen. Dit zijn dan vooral professoren. Postdoctorale onderzoekers hebben minder vaak een gezin en beschouwen hun verblijf in Vlaanderen vaker als tijdelijk.

Before you decided to take the job did you look for information about how it is to live here?

I didn't care so much about the living...I only care about research so if I can do my own research here, actually I have no idea about Flanders at the moment. (Japan, postdoc)

Informatie wordt meestal verzameld via persoonlijke of professionele netwerken. Men neemt contact op met toekomstige collega's aan de gastinstelling of men vraagt informatie aan collega-onderzoekers of vrienden die voordien reeds in Vlaanderen geweest zijn.

Where did you look for information about the quality of life in Flanders?

From friends who stayed here before me. They told me everything is available and there are people who speak English and understand English so that is more than enough for me to decide to come. (India, postdoc)

Hebt u op voorhand informatie gezocht over wonen en leven in Vlaanderen?

Ja, ik via mijn oude promotor, iemand die ik kende, die al dertig jaar in Gent als professor werkt en we hebben toch een uurtje met elkaar aan de telefoon gehangen. (Nederland, ZAP)

Naast persoonlijke contacten is het internet de meest belangrijke bron van informatie. Als buitenlandse onderzoekers informatie opzoeken over Vlaanderen op het internet komen ze meestal terecht op websites voor expats. Zo zijn er bijvoorbeeld:

- <http://www.xpats.com>
- <http://www.expatica.com>
- <http://belgium.angloinfo.com>
- <http://www.justlanded.com/english/Belgium>
- http://belgium.usembassy.gov/living_in_belgium.html
- <http://www.livinginbelgium.com>

Ook op de website van hun gastinstelling of een andere Vlaamse universiteit vinden onderzoekers vaak informatie. De mate waarin deze websites informatie aanbieden voor buitenlandse onderzoekers over leven in Vlaanderen verschilt heel sterk tussen de Vlaamse universiteiten. Opvallend is dat weinig onderzoekers het Europees mobiliteitsportaal (nu Euraxess) kennen. Tien van de twaalf onderzoekers waaraan gevraagd werd of ze deze website kenden, hadden er nog nooit van gehoord.

Brochures van de gastinstelling zijn een derde bron van informatie. Net zoals bij websites geldt dat de mate waarin universiteiten informatiebrochures aanbieden zeer sterk verschilt.

Ten slotte vermeldt een klein aantal respondenten dat ze contact hebben gehad met iemand van de centrale administratie of het internationaal onthaal omtrent praktische informatie over leven in Vlaanderen.

Tien onderzoekers klagen expliciet over het gebrek aan Engelstalige informatie over leven in Vlaanderen.

I always had to stop my research on the internet because every website is only in Dutch. I can understand of course. But sometimes I have some regret that it's even not in English. For example the website of Ghent, the city, is only in Dutch. So it's very difficult and... we are learning Dutch, but it takes time. (Frankrijk, postdoc)

Before you decided to come to Flanders did you look for information about how it is to live and work here?

A little bit information but... because most of the information is in Dutch and actually I cannot speak Dutch. (China, postdoc)

Een aantal onderzoekers vermelden dat ze voordien al in Vlaanderen geweest waren (bv. voor een conferentie) waardoor ze Vlaanderen al een beetje kenden.

Before you came to Flanders, did you look for information about living and working here?

No, but I mean, there's a conference here every year. So I kind of knew a little bit about Hasselt. (VK, postdoc)

Aan de onderzoekers werd ook gevraagd naar welke informatie zij vooral op zoek gegaan zijn. Uit de antwoorden blijkt dat buitenlandse onderzoekers vooral op zoek gaan naar informatie over wonen, levenskosten, gezondheidszorg en onderwijs. Ook over sociale zekerheid en kinderopvang wordt vaak informatie gezocht. Onderzoekers die zochten naar informatie over wonen wilden vooral weten hoe en waar ze een woning moeten zoeken en hoeveel de prijs van een woning gemiddeld bedraagt. Informatie over levenskosten werd vooral gebruikt om de koopkracht van hun salaris te kunnen evalueren. Onderzoekers gingen ook op zoek naar informatie over het kwaliteit en de kostprijs van het gezondheids-, kinderopvang- en onderwijssysteem. Daarnaast willen buitenlandse onderzoekers ook weten wat de gevolgen op het vlak van sociale zekerheid zijn van hun verblijf in België.

I looked on Immoweb to see how much an apartment costs and to see if my salary was going to be enough to have a decent apartment. (Spanje, postdoc)

I was concerned about the social security system. I wanted to know how that works with the pension in the end, how it works with the health insurance, how it will work if you have children and your wife and schools and all these things. (Duitsland, ZAP)

9.2. Administratieve formaliteiten

Buitenlandse onderzoekers die afkomstig zijn van een 'oude' EU-lidstaat¹⁰ (inclusief IJsland, Noorwegen, Liechtenstein, Cyprus en Malta) moeten geen visum aanvragen indien ze voor een lange periode naar België willen komen (Van Leuffel, 2008). Onderzoekers die afkomstig zijn van een 'nieuwe' EU-lidstaat¹¹ of van een land buiten de EER (Europese Economische Ruimte¹²) moeten hiervoor wel een visum aanvragen bij de Belgische ambassade in hun land.

Buitenlandse onderzoekers ondervinden vaak veel last met het aanvragen van een visum. Vaak is de Belgische ambassade in het thuisland onvoldoende op de hoogte van de regels rond internationale mobiliteit van onderzoekers. Ook medewerkers van universiteiten die instaan voor de begeleiding/onthaal van buitenlandse onderzoekers ervaren vaak problemen met Belgische ambassades in andere landen.

¹⁰ België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Zweden.

¹¹ Bulgarije, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Tsjechië.

¹² België, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Verenigd Koninkrijk, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Slovenië, Spanje, Tsjechië, Zweden, IJsland, Noorwegen, Liechtenstein.

We hebben ook veel problemen met ambassades... we hebben nu iemand van Brazilië die dus een visum aangevraagd heeft om naar hier te komen... door de universiteit werd gevraagd om de betrokkene een visum D en C te geven... maar ik denk dat er heel veel ambassades verward zijn door die twee zodat ze totaal niet weten wat er met bedoeld wordt. Dus wat hebben ze nu voor die Braziliaanse gedaan? Ze hebben haar een visum D gegeven en je kan op je visum ook ergens een aantal bemerkingen geven en ze heeft daar een aantal B's bij gekregen... en B's is voor, je hebt ik weet niet hoeveel varianten die je er kunt inzetten en bij haar zit er dus een beperking, ze zou hier mogen komen voor de tijd van haar studies maar ze komt hier niet studeren want ze is een postdoc... dus ze is met haar document naar de gemeente geweest. Daar hebben ze haar gezegd dat ze geen correct visum heeft, dus je moet je visum applicatie... je kan hier niet blijven, je kan 90 dagen blijven maar ondertussen moet je een nieuw visum, een goed visum aanvragen zodanig dat wij uw verblijfsdocumenten hier in orde kunnen maken... (medewerker onthaalbeleid, VIB)

Did you experience problems with administrative things?

Here it was not so difficult but coming here was difficult, every document that I submitted to get a visa had nine stamps, maybe because I came from Serbia that was that time really not a popular place, so nine stamps to collect and I said I would never do it again and now I was supposed to have a visitor from Bangladesh who was coming to stay here and... it is kind of a story... he received a fellowship from this country but then his visa was rejected it sounds contradictory maybe it is good you know, this country gives money to come and then rejects the visa, there is no contacts between these different services I think. Once I was here it was not so complicated, going to the city hall and. (Servië, postdoc)

Ook het verzamelen van documenten voor het visum type D is vaak een probleem. Zo moeten onderzoekers een bewijs van goed gedrag en zeden van de laatste vijf jaar kunnen voorleggen. Onderzoekers die de laatste vijf jaar in meerdere landen verbleven hebben, ondervinden vaak grote problemen bij het verzamelen van documenten uit al deze verschillende landen.

One interesting thing is that they require a criminal record for the last five years and I was three years in the States and... so I actually had to contact the police department in Hong Kong to give me a two years of record but I was physically in the States so it was a little bit difficult. I had no problem to get it from the American police. (China, postdoc)

Onderzoekers van buiten de Europese Unie vermelden ook zeer vaak problemen met het aanvragen van arbeidskaarten. Onderzoekers die afkomstig zijn van een 'oude' EU-lidstaat moeten zijn, op basis van hun EU-burgerschap, vrijgesteld van een arbeidskaart (Van Leuffel, 2008). Onderzoekers die afkomstig zijn van een 'nieuwe' EU-lidstaat hebben wel nog steeds een arbeidskaart B nodig om te kunnen werken in België. Voor onderzoekers uit niet EU-landen die in het kader van wetenschappelijk onderzoek voor meer dan drie maanden naar België komen, werd onlangs een vereenvoudigde procedure uitgewerkt voor het bekomen van een verblijfsvergunning. Op basis van een gastovereenkomst kan een nieuw type visum, het wetenschappelijk visum, bekomen worden, dat geldt als geldige verblijfstitel. Hierdoor is een arbeidskaart of een arbeidsvergunning niet meer

vereist. Erkende instellingen¹³ kunnen een gastovereenkomst afsluiten met een buitenlandse onderzoeker indien aan volgende voorwaarden voldaan is:

- De aanstelling moet ten laste van een goedgekeurd onderzoeksproject vallen. Niet EU-onderzoekers die naar België komen in het kader van een onderwijsproject of een tewerkstelling of beurs ten laste van “kassen” die niet kaderen in een goedgekeurd onderzoeksproject komen niet in aanmerking om met een gastovereenkomst naar België te komen. Als gevolg van deze eerste voorwaarde komen ook ZAP- en AAP-leden niet in aanmerking voor een gastovereenkomst.
- De onderzoeker moet kunnen beschikken over voldoende financiële middelen tijdens zijn verblijf, evenals over de middelen om zijn terugreis te bekostigen. De inkomsten mogen niet lager zijn dan het gemiddelde gewaarborgd maandelijks minimuminkomen dat door de CAO nr. 43 wordt beoogd. Als gevolg van deze regel komen veel onderzoekers die geen beurs of loon krijgen van een Vlaamse universiteit of kennisinstelling niet in aanmerking voor de gastovereenkomst. De vergoedingen van deze lonen of beurzen voldoen vaak niet aan het minimuminkomen.
- De onderzoeker dient te genieten van dezelfde sociale zekerheidsrechten als de nationale onderdanen die zich in eenzelfde rechtsverhouding met de onderzoeksinstelling bevinden. Onderzoekers die afkomstig zijn een land buiten de EER (inclusief Zwitserland, IJsland, Liechtenstein en Noorwegen) waarmee België geen bi-of multilaterale overeenkomst heeft op het vlak van sociale zekerheid komen niet in aanmerking voor een gastovereenkomst¹⁴. Deze onderzoekers zijn in België immers slechts onderworpen aan gedeeltelijke RSZ¹⁵. Ook personen die geen beurs of loon ten laste van een Belgische universiteit of gastinstelling ontvangen, komen als gevolg van deze vierde voorwaarde niet in aanmerking voor een gastovereenkomst tenzij de onderzoeker een loon of beurs krijgt van een derde rechtspersoon naar Belgisch recht waardoor dezelfde sociale zekerheidsrechten toegekend worden.

Buitenlandse niet-EU onderzoekers die niet in aanmerking komen voor een gastovereenkomst¹⁶ hebben nog steeds een arbeidskaart B nodig om een visum type D te bekomen. Deze arbeidskaart moet aangevraagd worden door de gastinstelling en kan enkel bekomen worden na controle op de arbeidsmarkt¹⁷. Deze controle is echter niet nodig indien het gaat over hooggeschoold (brutoloon

¹³ De instelling moet hiervoor een aanvraag tot erkenning van de gastovereenkomst indienen bij het Federaal Wetenschapsbeleid. In geval van aanvaarding door het Federaal Wetenschapsbeleid wordt de erkenning verleend voor een periode van 5 jaar. Een lijst met de erkende instellingen kan teruggevonden worden op: http://www.belspo.be/belspo/visa/list_nl.stm

¹⁴ Bi- en multilaterale verbanden op 1/02/2008: Algerije, Australië, Canada, Chili, Israël, Marokko, De Filippijnen, San Marino, Tunesië, Turkije, de VS, Japan en de onafhankelijke staten van het vroegere Joegoslavië (Servië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro, Kroatië)

¹⁵ Bij gedeeltelijke RSZ-bijdrage bedraagt de persoonlijke bijdrage 4,7% en de bijdrage van de werkgever 23,23%. De onderzoeker is in dit geval verzekerd voor gezondheidszorg, kinderbijslag en arbeidsongeschiktheid (ziekte, moeder- en vaderschapsverlof, arbeidsongeval of beroepsziekte) maar niet voor werkloosheid en pensioen.

¹⁶ Bv. buitenlandse postdoctoraatsbursalen met een beurs van een Belgische universiteit of kennisinstelling, die slechts gedeeltelijk aan RSZ is onderworpen, buitenlandse postdoctoraatsbursalen met een beurs van hun thuisuniversiteit of van een derde rechtspersoon die niet onder toepassing van het Belgische recht valt, buitenlandse ZAP-leden, buitenlandse navorsers die slechts aan gedeeltelijke RSZ onderworpen zijn,...

¹⁷ Een arbeidskaart B wordt enkel toegekend indien de persoon beschikt over speciale vaardigheden of expertise die niet (voldoende) aanwezig zijn op de Belgische arbeidsmarkt.

van min. € 33.677) of leidinggevend personeel (brutoloon van min. € 56.187). De arbeidskaart moet jaarlijks hernieuwd worden en kan maximum vier keer verlengd worden (4x1 jaar). Voor hooggeschoold personeel kan deze echter twee keer voor 4x1 jaar worden toegekend. Voor leidinggevend personeel is ze onbeperkt verlengbaar. Aangezien de Dienst Vreemdelingenzaken personen die meer dan vijf jaar onafgebroken in België worden tewerkgesteld een onbeperkt verblijfsrecht toekent, zal een derde verlenging echter niet nodig zijn. Vanaf het verkrijgen van een onbeperkte verblijfsvergunning is men immers vrijgesteld van arbeidskaart. Aangezien de lonen van voltijds aangestelde ZAP-leden en postdoctorale onderzoekers met een arbeidscontract, zelfs voor de laagste schaal, steeds boven € 33.677 liggen, behoren zij allemaal tot de categorie van hooggeschoold of leidinggevend personeel en komen ze allemaal na vijf jaar onafgebroken werken in België in aanmerking voor een onbeperkt verblijfsrecht. Voor de gastinstelling is er gedurende deze eerste vijf jaar natuurlijk wel sprake van een administratieve last aangezien de arbeidskaart B jaarlijks hernieuwd moet worden.

Gezinsleden van onderzoekers kunnen, in het kader van gezinshereniging, meekomen met de onderzoeker naar België. De categorieën van gezinsleden die in aanmerking komen voor gezinshereniging verschillen voor onderzoekers die afkomstig zijn van de EER (of Zwitserland) en onderzoekers van andere landen (Van Leuffel, 2008).

Voor onderzoekers die afkomstig zijn van een EER-land (of Zwitserland) geldt dat de echtgeno(o)t(e) of partner waarmee de onderzoeker een stabiele relatie heeft, de (klein)kinderen van de onderzoeker of zijn/haar partner (jonger dan 21 jaar of ouder als ze financieel afhankelijk zijn van de onderzoeker) en de ouders van de onderzoeker of zijn/haar partner die financieel afhankelijk zijn van de onderzoeker mogen meekomen met de buitenlandse onderzoeker naar België in het kader van gezinshereniging. Onderzoekers van buiten de EER (of Zwitserland) mogen enkel hun echtgeno(o)t(e) of partner waarmee ze een stabiele relatie hebben en hun kinderen (jonger dan 18 jaar) meebrengen naar België.

Indien de familieleden afkomstig zijn van een EER-land (of Zwitserland) moeten ze geen visum aanvragen om België binnen te komen.

Indien deze familieleden geen EER-burgers (of inwoner van Zwitserland) zijn moeten ze (voor een verblijf van langer dan drie maanden) een visum type D aanvragen bij de Belgische ambassade in hun thuisland. De echtgeno(o)t(e) en kinderen moeten hiervoor een bewijs kunnen voorleggen van een huwelijks- of ouderband. Indien onderzoekers hun partner (waarmee ze niet getrouwd zijn) willen meenemen naar België zijn er heel wat meer documenten vereist: een geldig reisdocument, een bewijs dat er geen sprake is van een huwelijk, een bewijs van goed gedrag en zeden en een medisch attest. Daarnaast moet de onderzoeker een document ondertekenen dat hij/zij zijn/haar partner financieel zal ondersteunen. Kinderen ouder dan 21 jaar of ouders (enkel voor onderzoekers afkomstig van een EER-land of Zwitserland) moeten hun (financiële) afhankelijkheid kunnen aantonen. Familieleden die meekomen met een onderzoeker van buiten de EER (of Zwitserland) hebben ook een kopie nodig van de verblijfsvergunning van de onderzoeker om hun visum te bekomen. De procedure voor het aanvragen van een visum kan bij hen pas gestart worden op het moment dat de onderzoeker in België een verblijfsvergunning heeft. Als gevolg hiervan duurt het vaak heel lang voor de gezinsleden naar België kunnen komen.

When you arrived, you had to register in the city hall. Was that difficult?

It was not difficult but you have to wait. I waited three and a half months to get my former residence permit, that is why I had to wait for such a long time to get my wife because I have to get it first then I can send the invitation to my wife. (China, postdoc)

10. Aankomstfase

De periode net na aankomst is voor de meeste onderzoekers (en hun gezin) een heel drukke periode. Op korte termijn moeten ze immers een heleboel administratieve en praktische zaken regelen. Bovendien hebben zij op dat moment meestal nog geen kennis van het Nederlands.

Alleenstaande onderzoekers rapporteren opvallend minder problemen wanneer ze aankomen in Vlaanderen. De administratieve en praktische zaken die zij moeten regelen, zijn dan ook heel wat minder dan bij onderzoekers met een gezin. Ook op het vlak van huisvesting ervaren zij minder problemen. Als gevolg hiervan ligt de tevredenheid bij aankomst bij alleenstaande onderzoekers een stuk hoger.

Tien onderzoekers vermelden expliciet dat ze ontevreden zijn over de manier waarop ze onthaald zijn in Vlaanderen/aan de gastinstelling. Het gaat hier meestal over onderzoekers met een gezin. Vooral het volbrengen van de administratieve formaliteiten voor zichzelf en hun partner/gezin, het vinden van een geschikte school en kwaliteitsvolle huisvesting zijn aspecten waarover deze onderzoekers ontevreden zijn.

We were a bit hurt by the way we were welcomed - or not welcomed here. (Frankrijk, postdoc)

Er zijn enkele dingen maar die ik wil bespreken... hoe in principe de ontvangstsituatie was, de kennismaking, waar was er ondersteuning en waar was je aan jezelf overgelaten... het laatste gebeurde wel vaker... Er is eigenlijk geen aanspreekpunt, dit zou eigenlijk bij de werkgever moeten zijn. Mijn instelling... die hebben alle mogelijke onthaals, een nationaal onthaal, dat klinkt heel goed maar dat is eigenlijk niet zo bedoeld. Als je als staf lid binnenkomt wordt je geacht volwassen te zijn en hoe dan ook je weg te vinden maar het zou zoveel tijd besparen als er gewoon iemand zegt, dat is het ziekteverzekeringssysteem, totaal anders dan in Nederland, dan heb je een zorgkas, je moet het gewoon weten dat er nog een zorgkas is die ook op een gegeven moment geld wil en hoe is het geregeld, je moet geld voorschieten meestal bij een arts...het is wel anders in het bedrijfsleven - expats worden dan van alle kanten betutteld, daarvoor wordt alles geregeld en ze hoeven alleen maar hun werk te doen. Dus er is in de eerste maanden niet veel terecht gekomen van wetenschappelijk werk, het was puur achter instanties aanlopen en het ene attest na het andere proberen krijgen... (Duitsland, ZAP)

Hieronder worden de administratieve formaliteiten en de zoektocht naar een woning en een school/kinderopvang voor de kinderen uitvoerig besproken. Tot slot wordt ook nagegaan in welke mate buitenlandse onderzoekers begeleid worden tijdens deze aankomstfase door hun gastuniversiteit en hoe zij deze begeleiding evalueren.

10.1. Administratieve formaliteiten

Buitenlandse onderzoekers en hun gezinsleden die langer dan drie maanden in België willen verblijven, moeten zich persoonlijk aanmelden bij het gemeente- of stadhuis van hun woonplaats. Nadien komt de wijkagent langs om vast te stellen of de onderzoeker (en eventueel zijn gezin) op het opgegeven adres wonen. Wanneer deze informatie is doorgegeven en verwerkt, kunnen de onderzoekers en hun gezinsleden hun verblijfsvergunning gaan afhalen op het gemeente- of stadhuis. EU- onderzoekers krijgen een blauwe kaart, niet-EU onderzoekers een witte kaart en gezinsleden, die in het kader van gezinshereniging naar België zijn gekomen, een oranje kaart.

21 onderzoekers vermelden dat ze problemen ondervonden met het in orde brengen van de administratieve formaliteiten bij aankomst.

Onderzoekers zijn vaak niet voldoende op de hoogte van de administratieve formaliteiten die ze moeten volbrengen. Betere begeleiding van onderzoekers en hun gezin is hier dus zeker nodig.

I had to admit, especially for the city registration, it was very hard to find proper information. And this was the worst experience for me. (Frankrijk, postdoc)

Ik heb mij een half jaar later geregistreerd. Formeel moet je zeven dagen na de aankomst doen maar ik heb het pas een half jaar later gedaan, niemand heeft mij iets gezegd. (Duitsland, ZAP)

Did you experience any problems with administrative things?

... The point is that I didn't know what to do so I didn't do anything, I just came and thought, this is Europe, I'm French so I can go anywhere... I was not subscribed in the town hall for six months... So I think it will be good that people tell you have to go to the town hall and subscribe and then to the bank and social security. (Frankrijk, postdoc)

Er wordt ook vaak geklaagd over de inefficiënte werking van gemeente- of stadhuizen. Onderzoekers krijgen vaak verkeerde informatie waardoor ze verschillende keren moeten terugkeren. Dit vraagt ook vaak veel tijd en die hebben ze meestal al tekort bij aankomst.

It was a very bad experience, because we went, I don't know how many times, to the city hall, with always different people telling different things, spending hours, not willing to speak French, even though we were just arriving. (Frankrijk, postdoc)

I think that the main problem is that the people at the local authorities so at the different town halls, they basically don't know what the rules are. (Tsjechië, ZAP)

I still have no registration number, in Ghent. I don't know why, I didn't get any instructions, but we had to go there (city hall) five times- just because they say "you need these papers" and when we have "no, I didn't say this paper but this one". (Frankrijk, postdoc)

Ook de gemeentehuizen... er is er maar één (Nieuw Gent) al de rest die weten niet wat ze moeten doen... maar een groot probleem is dat ze niet voldoende Engels praten. (Medewerker onthaal buitenlandse onderzoekers, VIB)

Onderzoekers moeten vaak zeer lang wachten op hun verblijfsvergunning. Tijdens deze periode ondervinden onderzoekers vaak problemen. Ten eerste kunnen ze tijdens deze periode niet naar het buitenland gaan¹⁸. Onderzoekers kunnen dit voor een deel oplossen door op voorhand een visum type C+D aan te vragen. Met dit visum kunnen ze tot drie maanden na hun aankomst reizen naar andere Schengen landen¹⁹. Onderzoekers die tijdens deze periode naar een ander land willen reizen buiten Schengen, kunnen dit niet. Zo kunnen onderzoekers van buiten de EU tijdens deze periode niet naar hun thuisland reizen (bv. voor familiebezoek of een overlijden). Ook voor het bezoek van een conferentie kunnen er hierdoor problemen zijn.

Three and a half months for a residence permit is very long... this Christmas I couldn't go out of Belgium, I had to stay here. (China, postdoc)

De internationale mobiliteitsbeperkingen zijn nog groter bij de gezinsleden van de onderzoeker. Deze personen krijgen de eerste (maximum negen) maanden van hun verblijf in België een attest van immatriculatie. Met deze (tijdelijke) verblijfsvergunning kunnen ze zeer moeilijk naar het buitenland gaan¹⁸.

The barriers for family members are just stupid. This is the only country in Europe where my wife could not travel outside the country for the first year of her residence here! Even not in Schengen, she even could not go home for a short reason. (Rusland, ZAP)

Sommige onderzoekers (van buiten de EU) ondervinden daarnaast ook problemen met het openen van een bankrekening zolang ze geen definitieve verblijfsvergunning hebben.

I was advised by one of my colleagues here that I can open an account in Argenta and in the beginning they said: ok, you have an address, you can open an account but you need to bring the proof from the police within three weeks time and then when I brought the proof of the police they said that it was not enough, and they blocked my account, so I was in trouble for the first one and a half months, so I had to ask money from here and there... (India, postdoc)

Onderzoekers moeten zich na aankomst ook zo snel mogelijk inschrijven in een mutualiteit. Buitenlandse onderzoekers met een arbeidscontract waarbij er volledige RSZ wordt afgehouden, kunnen onmiddellijk een verzekering openen. Zij moeten zich hiervoor aanmelden met een contract van hun gastinstelling. Onderzoekers die slechts gedeeltelijke (of geen) sociale zekerheid betalen kunnen enkel als 'verblijvende' verzekerd worden. Ze moeten hiervoor een bewijs kunnen voorleggen dat ze langer dan drie maanden in Vlaanderen zullen verblijven.

¹⁸ Het visum type D is een kan maar eenmaal gebruikt worden om België binnen te komen. Als gevolg hiervan kunnen onderzoekers terwijl ze wachten op hun verblijfsvergunning wel naar het buitenland maar ze kunnen België nadien niet meer binnen. Hetzelfde geldt voor het attest van immatriculatie dat uitgereikt wordt aan de gezinsleden.

¹⁹ Oostenrijk, België, Denemarken, Finland, Duitsland, Griekenland, IJsland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje en Zweden

10.2. Onderwijs

Het zoeken van een geschikte school voor de kinderen is één van de belangrijkste bezorgheden van buitenlandse onderzoekers.

Twaalf van de vijftig geïnterviewde onderzoekers hebben schoolgaande kinderen. Het gaat bijna altijd over zeer jonge kinderen (kleuter- of lagere school).

Onderzoekers met kinderen moeten vaak onmiddellijk na aankomst een school zoeken voor hun kinderen terwijl ze nog niet voldoende op de hoogte zijn van het schoolsysteem in Vlaanderen. Betere informatie over de werking van het schoolsysteem kan hier een oplossing bieden. Ook persoonlijke begeleiding van de gastinstelling kan onderzoekers helpen om een goede schoolkeuze voor hun kinderen te maken.

Het was niet mogelijk om enigszins objectieve informatie te krijgen van het schoolsysteem, je hebt natuurlijk van alle websites en natuurlijk kun je alle lijsten van scholen direct afdrukken en die kun je dan opzoeken. Als je het vraagt aan iemand wiens kind daar naar school gaat die is natuurlijk altijd content, dus dat is totaal nutteloos om dergelijke informatie te krijgen. Dus het was wel handig geweest als daar ook een aanspreekpersoon zou geweest zijn die het systeem kon uitleggen en die kon zeggen wat de goede scholen zijn. (Duitsland, ZAP)

Onderzoekers kunnen ervoor kiezen om hun kinderen in het Vlaams of het internationaal onderwijs school te laten volgen. Internationaal onderwijs is vooral interessant voor onderzoekers die slechts tijdelijk in Vlaanderen willen blijven. Dankzij zijn internationale gemeenschap heeft België (vooral Brussel) een heleboel internationale scholen die het Brits, Amerikaans, Frans, Nederlands,... onderwijssysteem volgen. De toegankelijkheid van het internationaal onderwijs in Vlaanderen wordt echter beperkt door twee factoren. Ten eerste ligt de kostprijs (tabel 13) zeer hoog waardoor het, gezien de lonen aan de Vlaamse universiteiten, voor onderzoekers bijna onmogelijk is om hun kinderen hier school te laten lopen.

Tabel 13: Inschrijvings- en lesgeld van de internationale scholen in Vlaanderen en Brussel, 2007

School	Inschrijvingsgeld	Lesgeld	Totaal
Antwerp British School	600	9.550	10.150
Antwerp International School	1.000	18.000	19.000
Da Vinci International School	600	8.000	8.500
Lycée Français d'Anvers	250	6.075	6.325
British School of Brussels	700	18.500	19.200
International School of Brussels	1.000	20.900	21.900
Scandinavian School of Brussels	650	13.200 of 15.200*	13.850 of 15.850
British International School of Brussels	500	11.250	11.750
British Junior Academy of Brussels	375	11.500	11.875
Brussels English Primary Schools	300	15.590	15.890
British Primary	600	14.815	15.415
Brussels English Primary School (BEPS) Waterloo	300	15.590	15.890
St. John's International School	1.000	20.600	21.600
Deutsche Schule Brüssel	200	5.040	5.240

Bron: VoKa-Kamer van Koophandel West-Vlaanderen, 2007

* Finse, Noorse en Zweedse kinderen betalen minder dan Deense en IJslandse kinderen.

Uit internationaal vergelijkende cijfers blijkt dat het internationaal onderwijs in België duurder is dan in een aantal andere Europese landen (tabel 14). Een reden voor deze hoge kostprijs is dat het internationaal onderwijs in België volledig in handen is van de privésector, en dus niet gesubsidieerd wordt. In heel wat andere Europese landen krijgen internationale scholen wel subsidies waardoor de inschrijvings- en les gelden daar lager liggen. Een andere manier waarop de kosten van internationaal onderwijs verlaagd kunnen worden, is het inrichten van internationale afdelingen op lokale scholen (VoKa, Kamer van Koophandel, 2007). De vaste onderwijskosten (bv. gebouwen, speelplaats,...) kunnen op die manier gedeeld worden tussen de Vlaamse onderwijs en de internationale afdelingen.

Tabel 14: Subsidiëring van het internationaal onderwijs in een aantal Europese landen, 2007

Land	School	Lesgeld	Overheidssteun
Oostenrijk	Vienna International School	€ 11.306	Overheid betaalt € 3.050 per studenten per jaar Overheid komt tussen voor de bouw en het onderhoud van de gebouwen
	The American International School	€ 13.012	100% belastingvrije lonen leerkrachten
België	Antwerp International School	€ 18.000 tot € 25.000	GEEN
	International School of Brussels		
	British School of Brussels		
	St John International School		
Denemarken	Copenhagen International School	€ 11.972	Elk kind krijgt een subsidie gelijk aan 35% van het lesgeld
Duitsland	The International School of Düsseldorf	€ 10.560	Sommige internationale scholen worden beschouwd als alternatieve scholen waardoor ze subsidies ontvangen Er zijn subsidies van 25% voor kinderen in graad 1-8 Er zijn subsidies van de lokale dienst voor economische zaken van 20% van het lesgeld
	Munich International School	€ 13.400	
	The International School of Hamburg	€ 12.350	
Luxemburg	The International School of Luxembourg	€ 15.000	Overheid betaalt kosten voor de bouw en het onderhoud van de gebouwen Subsidies van € 4.500 per kind per jaar
Nederland	The International School of Amsterdam	€ 17.295	Lonen van leerkrachten zijn grotendeels belastingvrij Overheid subsidieert 10% bovenop het gewoon Nederlandstatig onderwijs
	American School of the Hague	€ 12.225	
	American International School of Rotterdam	€ 13.100	
	IGO education	€ 3.500 (primary) € 5.000 (secondary)	
Noorwegen	The International School of Stavanger	€ 18.696	De overheid draagt bij in de kosten van de gebouwen De lokale gemeenschap betaalt €200 per kind per jaar voor de graden PS-9
Zweden	The International School of Stockholm	€ 12.124	€ 5.000 subsidie van de overheid per kind

Bron: VoKa-Kamer van Koophandel West-Vlaanderen, 2007

Naast het financiële aspect vormt ook de ligging een probleem voor de toegankelijkheid van internationale scholen. Aangezien deze vooral in Brussel en Antwerpen gelokaliseerd zijn, is de bereikbaarheid zeer slecht. Vooral voor onderzoekers uit Gent, Hasselt en Leuven is het moeilijk om hun kinderen naar deze scholen te sturen.

Het belang van de aanwezigheid van internationaal onderwijs voor de aantrekkelijkheid van een regio voor buitenlanders blijkt ook uit de haalbaarheidsstudie van VoKa-Kamer van Koophandel (2007). Uit de studie blijkt dat bedrijfsleiders ervan overtuigd zijn dat buitenlanders gemakkelijker voor Vlaanderen zouden kiezen indien er meer betaalbaar internationaal onderwijs zou zijn.

Een aantal andere onderzoekers vermelden dat ze de optie om hun kinderen naar een internationale school te sturen overwogen hebben maar deze omwille van financiële of praktische (locatie van de scholen, zie hierboven) redenen toch laten varen hebben. Bijna alle onderzoekers kozen (uiteindelijk) voor hun kinderen een Vlaamse school. Bij slechts één onderzoeker gaan de kinderen naar een internationale school die betaald wordt door het bedrijf van de partner.

Slechts twee onderzoekers vermelden dat ze hun kinderen liever naar een internationale school zouden sturen. Zij vinden dat de universiteit internationaal onderwijs voor hun kinderen zou moeten voorzien. Volgens hen zou dit de aantrekkelijkheid van Vlaanderen voor buitenlandse onderzoekers verhogen.

There is another thing I should emphasize... if you have a child you like that he or she could study in an English school but the English school in Antwerp is too expensive. It's € 600 per month, that is a lot of money for a researcher to pay. So if there can be an arrangement with the researchers that they can pay less that would be a great help. (India, postdoc)

If you want to know how to attract people that would maybe be a point. If you want a lot of foreign people it would be nice to have international schools. We certainly would like such a school close by and we are looking for that. (Duitsland, ZAP)

We vermelden hier dat er sprake kan zijn van een selectie-effect. We kunnen verwachten dat onderzoekers die veel belang hechten aan internationaal onderwijs voor hun kinderen, Vlaanderen links laten liggen in hun zoektocht naar een job in het buitenland.

De meeste onderzoekers hebben er geen probleem mee om hun kinderen naar een lokale school te sturen. Vooral onderzoekers die voor een lange tijd of permanent in Vlaanderen blijven vinden het goed voor de integratie van hun kinderen. De kinderen leren op die manier immers de taal en komen in contact met leeftijdsgenoten uit de buurt.

You decided to send your children to a local school. If there was an international school would you send your children to an international school?

I think not, since life here is mostly in Flemish. I don't know what I would have done but I think my first movement would be to inscribe them in the local school. (Frankrijk, postdoc)

If there were international schools in Flanders, would you prefer to send your children to an international school?

No, I think at this age it is a great opportunity to learn a new language and in fact we are just about to move to Germany for my husbands' job and we thought a bit about the international school but it was too expensive but then you are also very isolated, you restrict your children's friends and they don't learn the local language, it seems a wasted opportunity. I know some mothers' from the school and my children go to other peoples' houses to play, all these things are important for integration. (VK, postdoc)

Hebt u gekozen voor een Vlaamse of een internationale school?

Ja, dus we hebben eerst overlegd... natuurlijk is er een Duitstalige school in Brussel maar we wonen nu in Gent om dan iedere dag naar Brussel te gaan dat kost veel tijd en ik heb hier nu een permanente positie en wat mij betreft wil ik hier graag blijven dus is het voor de kinderen ook goed dat ze Nederlands leren. (Duitsland, ZAP)

De keuze voor een lokale school kan ook positieve effecten hebben voor de integratie van de andere leden van het gezin (de onderzoeker en zijn/haar partner). Via de school kunnen ze immers in contact komen met andere ouders (zie citaat hierboven).

Dat de keuze voor het Vlaams onderwijs objectief gezien een goede beslissing is, blijkt ook uit internationale cijfers omtrent de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs.

Tabel 15: Prestaties wiskunde en wetenschappen bij leerlingen in het vierde leerjaar lager onderwijs, 2003

Wiskunde		Wetenschappen	
Landen	Gemiddelde score	Landen	Gemiddelde score
Singapore	594 (5,6)	Singapore	565 (5,5)
Honkong	575 (3,2)	Taipei (China)	551 (1,7)
Japan	565 (1,6)	Japan	543 (1,5)
Taipei (China)	564 (1,8)	Hongkong	542 (3,1)
Vlaanderen	551 (1,8)	Engeland	540 (3,6)
Nederland	540 (2,1)	Verenigde Staten	536 (2,5)
Letland	536 (2,8)	Letland	532 (2,5)
Litouwen	534 (2,8)	Hongarije	530 (3,0)
Russische Federatie	532 (4,7)	Russische Federatie	526 (5,2)
Engeland	531 (3,7)	Nederland	525 (2,0)
Hongarije	529 (3,1)	Australië	521 (4,2)
Verenigde Staten	518 (2,4)	Nieuw-Zeeland	520 (2,5)
Cyprus	510 (2,4)	Vlaanderen	518 (1,8)
Moldavië	504 (4,9)	Italië	516 (3,8)
Italië	503 (3,7)	Litouwen	512 (2,6)
Australië	499 (3,9)	Schotland	502 (2,9)
Internationaal gemiddelde	495 (0,8)	Moldavië	496 (4,6)
Nieuw-Zeeland	493 (2,2)	Slovenië	490 (2,5)
Schotland	490 (3,3)	Internationaal gemiddelde	489 (0,9)
Slovenië	479 (2,6)	Cyprus	480 (2,4)
Armenië	456 (3,5)	Noorwegen	466 (2,6)
Noorwegen	451 (2,3)	Armenië	437 (4,3)
Iran	389 (4,2)	Iran	414 (4,1)
Filippijnen	358 (7,9)	Filippijnen	332 (9,4)
Marokko	347 (5,1)	Tunesië	314 (5,7)
Tunesië	339 (4,7)	Marokko	304 (6,7)
Ontario (Canada)	511 (9,8)	Ontario (Canada)	540 (3,7)
Quebec (Canada)	506 (2,4)	Quebec (Canada)	500 (2,5)

Bron: TIMSS

Vlaanderen staat aan de wereldtop voor de kwaliteit van het lager en secundair onderwijs. Dit blijkt uit het onderzoek van TIMMS (lager onderwijs) en PISA (secundair onderwijs). Voor wiskunde in het lager onderwijs scoren enkel vier Aziatische landen significant beter dan Vlaanderen (tabel 15). Alle Europese landen scoren lager. Voor wetenschappen behaalt Vlaanderen degelijke maar geen hoge scores. Leerlingen uit Aziatische landen, Engeland, de Verenigde Staten, Nederland en Australië doen het hier beter dan Vlaamse leerlingen.

Tabel 16: Gemiddelde score voor wiskundige geletterdheid, wetenschappelijke geletterdheid, probleemoplossen en leesvaardigheid, 2003/2006*

Wiskundige geletterdheid		Wetenschappelijke geletterdheid		Probleemoplossen		Leesvaardigheid	
Land/regio	Gemiddelde	Land/regio	Gemiddelde	Land/regio	Gemiddelde	Land/regio	Gemiddelde
Finland	548	Finland	563	Finland	548	Finland	543
Vlaamse Gemeenschap	543	Canada	534	Vlaamse Gemeenschap	547	Vlaamse Gemeenschap	530
Nederland	531	Vlaamse Gemeenschap	529	Australië	530	Canada	528
Zwitserland	530	Australië	527	Canada	529	Australië	525
Canada	527	Nederland	525	België	525	Ierland	515
Japan	523	Duitsland	516	Zwitserland	521	Zweden	514
Australië	520	Duitstalige Gemeenschap	516	Nederland	520	Nederland	513
België	520	Verenigd Koninkrijk	515	Frankrijk	519	België	507
Duitstalige Gemeenschap	514	Zwitserland	512	Denemarken	517	Noorwegen	500
Denemarken	513	Oostenrijk	511	Duitstalige Gemeenschap	514	Zwitserland	499
Oostenrijk	505	België	510	Duitsland	513	Duitstalige Gemeenschap	499
Duitsland	504	Ierland	508	Zweden	509	Frankrijk	496
Zweden	502	Zweden	503	Oostenrijk	506	Verenigde Staten	495
Ierland	501	Denemarken	496	Ierland	498	Denemarken	492
Frankrijk	496	Frankrijk	495	Frans Gemeenschap	496	Duitsland	491
Verenigd Koninkrijk	495	Verenigde Staten	489	Luxemburg	494	Oostenrijk	491
Frans Gemeenschap	490	Spanje	488	Noorwegen	490	Spanje	481
Luxemburg	490	Noorwegen	487	Spanje	482	Luxemburg	479
Noorwegen	490	Frans Gemeenschap	486	Verenigde Staten	477	Portugal	478
Spanje	480	Luxemburg	486	Portugal	470	Frans Gemeenschap	477
Verenigde Staten	474	Italië	475	Italië	469	Italië	476
Portugal	466	Portugal	474	Griekenland	448	Griekenland	472
Italië	462	Griekenland	473				
Griekenland	459						

Bron: PISA

* De cijfers voor wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid zijn voor 2006, de cijfers voor probleemoplossen en leesvaardigheid zijn voor 2003.

Ook het secundair onderwijs in Vlaanderen behaalt, in vergelijking met de andere vergelijkingslanden, zeer goede scores. Enkel Finland (en Canada voor wetenschappelijke geletterdheid) scoren hier beter dan Vlaanderen (tabel 16)²⁰.

Tabel 17: Leerling-leerkrachtratio in het lager, secundair en hoger onderwijs, 2003

Lager onderwijs		Secundair onderwijs		Hoger onderwijs	
land	ratio	land	ratio	land	ratio
Zweden	12,3	België	9,9	Zweden	9,0
België	13,1	Vlaanderen	10,3	Japan	11,0
Vlaanderen	13,6	Frankrijk	12,2	Duitsland	12,5
Verenigde Staten	15,5	Zweden	13,1	Nederland	13,4
Nederland	16,0	Ierland	13,7	Ierland	15,0
Duitsland	18,7	Japan	14,5	Verenigde Staten	15,2
Ierland	18,7	Verenigd Koninkrijk	14,8	Frankrijk	17,6
Frankrijk	19,4	Duitsland	15,1	Verenigd Koninkrijk	18,2
Japan	19,9	Verenigde Staten	15,5	Vlaanderen	18,3
Verenigd Koninkrijk	20,0	Nederland	15,7	België	19,2

Bron: OESO

Het aantal leerlingen per leerkracht is een indicator voor de omkadering van het onderwijs. Voor het lager- en het secundair onderwijs presteert Vlaanderen zeer goed (respectievelijk 13,6 en 10,3 leerlingen per leerkracht) (tabel 17). De omkadering in het hoger onderwijs is in Vlaanderen minder

²⁰ Een aantal andere (vooral Aziatische) landen die beter scoren dan Vlaanderen werden niet opgenomen in de tabel. Het volledig overzicht kan teruggevonden worden op http://aps.vlaanderen.be/statistiek/cijfers/stat_cijfers_onderwijs.htm

goed dan in de meeste Europese landen²¹. Voor 18,3 studenten kent het Vlaams hoger onderwijs slechts één lesgever. In de meeste andere Europese landen ligt deze ratio een heel stuk lager.

De lage kostprijs is een ander voordeel van het Vlaamse onderwijs. Uit tabel 18 blijkt dat vooral de kosten voor kleuteronderwijs in België zeer laag zijn in vergelijking met andere OESO-landen. Voor het lager, secundair en hoger onderwijs positioneert België zich iets minder goed. De onderwijskost voor gezinnen ligt voor deze onderwijsniveaus lager in de Scandinavische landen, Oostenrijk en Italië.

Tabel 18: Aandeel uitgaven van huishoudens in de totale uitgaven voor onderwijs, 2003

Kleuteronderwijs		Lager en secundaironderwijs		Hoger onderwijs	
Land	%	Land	%	Land	%
Nederland	0,6	Zweden	0,1	Griekenland	0,4
België	2,8	Portugal	0,1	Denemarken	3,3
Frankrijk	4,4	Oostenrijk	0,8	Noorwegen	3,3
Verenigd Koninkrijk	5,4	IJsland	1,6	Oostenrijk	5,9
Oostenrijk	8,2	Denemarken	2,5	Portugal	8,5
Italië	9,4	Italië	2,8	België	8,8
Spanje	12,8	Canada	3,7	IJsland	11,3
Noorwegen	15,4	België	4,1	Nederland	11,5
Denemarken	19,0	Nederland	4,2	Frankrijk	11,8
Australië	27,8	Frankrijk	6,0	Ierland	14,7
IJsland	33,5	Spanje	6,6	Verenigd Koninkrijk	18,5
Nieuw-Zeeland	34,0	Griekenland	7,0	Italië	18,9
		Nieuw-Zeeland	9,1	Spanje	19,4
		Verenigd Koninkrijk	13,5	Australië	34,8
		Australië	13,7	Verenigde Staten	36,7
				Nieuw-Zeeland	38,5

Bron: OESO

Tabel 19: Gemiddelde jaarlijkse studiekosten in euro in Vlaanderen, schooljaar 2004-2005

Onderwijsniveau	Euro
Kleuteronderwijs	273 tot 302
Lager onderwijs	333 tot 496
Secundair onderwijs	600 tot 1100
Hoger onderwijs (student woont thuis)	2136 tot 2962
Hoger onderwijs (student gaat op kot)	4400 tot 4870

Bron: HIVA/UGent/Studiedienst Gezinsbond

Tabel 19 geeft een overzicht van de werkelijke onderwijskosten in Vlaanderen. In de Belgische grondwet staat ingeschreven dat leerplichtonderwijs gratis moet zijn. Ouders betalen enkel voor schoolboeken, -materialen, -reizen,... Een kind in het kleuteronderwijs kost jaarlijks gemiddeld € 231, in het lager onderwijs € 409 en in het secundair onderwijs € 967²².

²¹ Voor België/Vlaanderen zijn er geen gedifferentieerde cijfers beschikbaar voor hogescholen en universitair onderwijs.

²² Tot deze kosten behoren kleding, vervoer, schooluitstappen, éénmalige buitenschoolse kosten (bv. klasfoto's), boekentas, rekenmachine, atlas, woordenboek,...

Tabel 20: Inschrijvingsgeld aan universiteiten, 2003-2004

Land	Euro
Denemarken	0
Finland	0
Noorwegen	0
Zweden	0
Frankrijk	156-462
Vlaanderen	540
Wallonië	658
Spanje	801
Oostenrijk	853
Portugal	868
Zwitserland	566-1132
Canada	3267
Japan	3747
VS	4587
Australië	5289

Bron: OESO

Ook het inschrijvingsgeld aan de universiteit is vrij laag in Vlaanderen (€ 540) (tabel 20). Enkel Frankrijk (tussen € 156 en € 462) en de Scandinavische landen (geen inschrijvingsgeld) doen het hier beter.

De tevredenheid met het onderwijs in Vlaanderen van buitenlandse onderzoekers wordt verder beschreven in de integratiefase (zie 11.3.).

10.3. Kinderopvang

Aangezien buitenlandse onderzoekers in Vlaanderen meestal niet beschikken over een informeel netwerk (bv. grootouders, familie, vrienden) om hun kinderen op te vangen, moeten zij onmiddellijk na hun aankomst in Vlaanderen gebruik kunnen maken van formele opvang voor hun kinderen (Stalford, 2005). Er werd reeds opgemerkt dat bij onderzoekers die met hun gezin naar Vlaanderen komen de partner in de periode vlak na aankomst meestal nog geen werk heeft. Hij/zij kan tijdens deze periode de opvang van de kinderen op zich nemen. Het probleem van onmiddellijke toegang tot kinderopvang stelt zich hierdoor minder vaak dan men zou verwachten. Toch moet er voor onderzoekers die dit wensen kinderopvang beschikbaar zijn.

Bij de geïnterviewde onderzoekers zijn er negen onderzoekers met kinderen die nog niet naar de kleuterklas gaan. Twee derde van deze onderzoekers maakt gebruik van kinderopvang. Bij de drie andere onderzoekers blijft de partner bewust thuis om voor de kinderen te zorgen.

De Europese Unie heeft streefcijfers opgelegd voor kinderopvang. Tegen 2010 moeten er voor kinderen tussen 0 en 3 jaar 33 opvangplaatsen per 100 kinderen zijn. Uit tabel 21 blijkt dat Vlaanderen dit streefcijfer reeds behaald heeft (34 plaatsen per 100 kinderen). Enkel Zweden en Denemarken scoren beter met respectievelijk 74 en 68 plaatsen.

Tabel 21: Kinderopvang buiten de familiekring voor kinderen van 0-3 jaar, (aantal plaatsen per 100 kinderen, uitgedrukt in %), 2004

Land	%
Zweden	74,4
Denemarken	68,0
Vlaanderen	34,2
België	30,6
Frankrijk	29,4
Nederland	26,0
Portugal	23,2
Spanje	21,7
Finland	19,5
Italië	18,7
Japan	18,0
Oostenrijk	11,0
Luxenburg	10,9
Verenigd Koninkrijk	10,8
Duitsland	8,5

Bron: Europese Commissie/OESO/Kind en Gezin

De Europese Unie legt ook op dat 90% van de kinderen tussen 3 jaar en de verplichte schoolleeftijd terecht moeten kunnen in opvang. Aangezien Vlaamse kinderen vanaf 2,5 jaar naar school kunnen, bedraagt dit percentage voor Vlaanderen 100% (tabel 22). Landen die nog ver verwijderd zijn van deze 90% zijn het Verenigd Koninkrijk (29%), Portugal (71%) en Finland (73%).

Tabel 22: Kinderopvang buiten de familiekring voor kinderen van 3 jaar tot de verplichte schoolleeftijd, (aantal plaatsen per 100, uitgedrukt in %), 2004

Land	%
Vlaanderen	100,0
België	100,0
Frankrijk	100,0
Zweden	95,4
Spanje	94,7
Italië	94,2
Denemarken	94,0
Nederland	91,0
Duitsland	89,8
Oostenrijk	85,2
Finland	73,0
Portugal	70,6
Verenigd Koninkrijk	29,4

Bron: Europese Commissie/OESO/Kind en Gezin

Hoewel het aantal opvangplaatsen in Vlaanderen volgens Europese normen voldoende is, blijkt uit een recent onderzoek van Kind & Gezin dat er in Vlaanderen wachttijden bestaan voor kinderopvang (MAS, 2007). Vooral in steden moeten ouders zich op tijd inschrijven om een opvangplaats te kunnen bemachtigen.

Twee onderzoekers vermelden dat ze helemaal niet op de hoogte waren van de wachtlijsten voor kinderopvang in Vlaanderen. Volgens hen moeten onderzoekers hiervan op voorhand op de hoogte worden gebracht.

The university has crèches but the places are very difficult to get and that was very stressful to find a crèche because I had a job. Information will have to help to know that you have to do it really early. (VK, postdoc)

Slechts twee van de zes onderzoekers (twee professoren en vier postdoctorale onderzoekers) konden voor de opvang van hun kinderen terecht in kinderkribbe van de universiteit. Deze twee professoren vermelden dat men vanuit de universiteit moeite had gedaan om een plaats te voorzien in de universitaire kinderopvang.

Our youngest daughter was too small for the “kleuterschool” so she first went to the baby home, one of these crèche of the university, that was also a very good experience. In this respect I must say the Dean of our faculty, of my faculty here, was also quite helpful I think he made a couple of important phone calls, cause otherwise we wouldn’t have had a place. (Italië, ZAP)

Drie onderzoekers die gebruik maken van kinderopvang kloegen over een gebrek aan informatie over het systeem van kinderopvang.

Fortunately, my husband had no employment, when we arrived. And it was for us a chance because, again, no information, what do we do with our daughter if we work, both of us? (Frankrijk, postdoc)

Tabel 23: Aantal kinderen per opvangster in formele opvangdiensten (gemiddeld voor 0 tot 3 jaar), 2006

Land	Ratio
Ierland	4,5
Nederland	5,0
Verenigd Koninkrijk	5,0
VS	5,0
Denemarken	5,3
Finland	5,5
Zweden	5,5
Zwitserland	6,0
Frankrijk	6,5
België	7,0
Canada	7,0
Italië	7,0
Australië	7,5
Noorwegen	8,0
Oostenrijk	8,7
Portugal	11,0

Bron: OESO

Het aantal kinderen per kinderopvang kan beschouwd worden als indicator voor de kwaliteit van de opvang. België scoort hier met 7 kinderen per opvang niet zeer goed (tabel 23). Ierland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de VS scoren hier het beste.

Tabel 24: Gemiddeld aandeel van het gezinsinkomen dat naar formele kinderopvang gaat, 2005

Land	%
Duitsland	5,7
Griekenland	5,7
Zweden	6,3
Finland	7,0
Denemarken	10,3
Noorwegen	12,0
België	12,7
Japan	16,7
Frankrijk	16,7
Oostenrijk	18,3
Australië	19,7
Canada	20,7
Nederland	22,3
Verenigde Staten	22,7
Portugal	24,3
Verenigd Koninkrijk	25,0
Zwitserland	26,7
Ierland	34,3

Bron: OESO

België bevindt zich in de middenmoot voor de kostprijs van kinderopvang (tabel 24). Gemiddeld gaat 13% van het budget van Belgische gezinnen naar kinderopvang. In Duitsland, Griekenland en de Scandinavische landen ligt de kostprijs van kinderopvang lager. In Ierland ligt de aandeel van het gezinsinkomen dat naar kinderopvang gaat het hoogst. Hier besteden jonge ouders ongeveer één derde van hun gezinsinkomen aan kinderopvang.

Aangezien de kostprijs van kinderopvang bij te weinig buitenlandse onderzoekers aan bod is gekomen, kunnen we hierover op basis van het kwalitatief onderzoek geen relevante informatie geven.

De prijs van kinderopvang in Vlaanderen wordt bepaald door het soort kinderopvang waarvan gebruik wordt gemaakt. De prijs die men betaalt voor kinderopvang aangesloten bij Kind & Gezin (aangesloten onthaalouder, erkend kinderdagverblijf en erkend initiatief voor buitenschoolse opvang) is wettelijk geregeld en ligt voor één dag opvang tussen € 1,35 en € 24,07. Het precieze bedrag dat men moet betalen wordt bepaald door het gezinsinkomen, het aantal kinderen ten laste en de opvangduur.

Kinderopvanggezinnen die niet aangesloten zijn bij Kind&Gezin (zelfstandige onthaalouder, zelfstandig kinderdagverblijf of mini-crèche en schoolopvang) kunnen zelf hun prijs bepalen.

10.4. Wonen

Het vinden van een woning is vaak een zeer belangrijke bekommernis van buitenlandse onderzoekers. Onderzoekers zijn vooral bezorgd over huisvesting bij hun aankomst in Vlaanderen. Vooral onderzoekers met een gezin hechten zeer veel belang aan kwaliteitsvolle huisvesting.

When you arrived here you could immediately go into the apartment?
yes, but I was really afraid of that, I would have liked maybe to... that someone tells me "if you don't have a flat maybe you can have that for one or two months" and then you can arrive, you can take a week rest, and then you can start looking for an apartment. It was kind of stressful because I thought: what happens if I don't have a flat? Then I have to go to a hotel and it will cost a lot. (Frankrijk, postdoc)

Onderzoekers die afkomstig zijn uit buurlanden zoeken vaak op voorhand zelf een woning in Vlaanderen. Meestal komen zij op voorhand een aantal dagen naar Vlaanderen op een woning te zoeken. Voor onderzoekers van buiten de EU is dit natuurlijk veel moeilijker.

Finding a house here, was that difficult?
No, it was pretty easy I just looked up on internet from France, I made phone calls and then I came I took two or three days to... I tried to book many visits on two or three days and then I chose a flat among those and that was it, I think it was pretty easy. (Frankrijk, postdoc)

Bij onderzoekers die op voorhand niet naar Vlaanderen (kunnen) komen verloopt het zoeken naar een woning meestal in twee fasen. Onderzoekers verblijven eerst in een tijdelijk appartement/studio. Aangezien de partner en kinderen van onderzoekers met een gezin meestal later naar Vlaanderen komen, verblijven de meeste onderzoeker alleen in deze tijdelijke woning. Onderzoekers gaan daarna (meestal zelf) op zoek naar een meer definitieve woning.

Tabel 25: Gemiddelde huurprijzen (in euro) exclusief bijkomende kosten per type woning in Vlaanderen, 2005

Type woning	Prijs*
Eengezinswoning	471 €
Appartement	498 €
Studio/loft/kamer	234-321 €

Bron: Woonsurvey 2005

Tabel 26: Gemiddelde huurprijzen (in euro) exclusief bijkomende kosten per Vlaamse provincie, 2005

Vlaamse provincie	Prijs*
Antwerpen	436 €
Vlaams-Brabant	539 €
West-Vlaanderen	406 €
Oost-Vlaanderen	398 €
Limburg	439 €

Bron: Woonsurvey 2005

* Aangezien deze cijfers afkomstig zijn van de woonsurvey van 2005 werden de huurprijzen geïndexeerd

Er zijn geen internationaal vergelijkbare huurprijzen beschikbaar. Gemiddeld betaalde je voor een ééngezinswoning in 2005 € 471 en voor een appartement € 498 (tabel 25). Uit tabel 26 blijkt daarnaast dat de huurprijzen in Vlaanderen het hoogst liggen in Vlaams-Brabant.

De tijdelijke huisvesting bij aankomst wordt vaak georganiseerd door iemand van de vakgroep (bv. secretaresse). Soms wordt er rechtstreeks beroep gedaan op hulp vanuit de centrale administratie (bv. internationaal onthaal). Vooral professoren krijgen hulp van de universiteit, postdoctorale onderzoekers worden vaker aan hun lot overgelaten.

But you got help from here in the department?

Yes, the secretary, normally when some foreign researcher arrives here, they always try to find... at least a place where you can stay for the first months and when you like it you can stay there longer or otherwise you can take something else. There is another student home, I spent two months there. It is completely new, I really like it and this is a good opportunity. Especially for people that stay for short period, it is not easy to find a place on the private market. (Italië, postdoc)

IMEC arranged an apartment for a month when I first arrived so that property made my landing much easier compared to other researchers so that was very sweet. (China, postdoc)

Twee onderzoekers logeerden tijdelijk bij een vriend(in) of collega in afwachting van een meer definitieve woonst.

Een aantal onderzoekers vermelden ook dat ze niet wisten dat ze hulp konden krijgen van hun gastinstelling om een woning te zoeken.

Did you receive any help from the university to look for an apartment?

No, not at all.

Did you ask for it?

No, actually I didn't know we could get help from the university. (Frankrijk, postdoc)

Een aantal, vooral postdoctorale onderzoekers, vinden de appartementen/studio's van de universiteiten te duur.

I contacted the person who's caring about it in KU Leuven. But all what she propose me was really too expensive, because I - with what I earn here, I can't live in the Begijnhof, in a way that I like. I mean, I could rent a very small thing but I've got two children that need to move, so... (Frankrijk, postdoc)

Bij de zoektocht naar een meer definitieve woning krijgen onderzoekers meestal weinig hulp van hun gastinstelling. Ook hierbij kunnen ze hulp gebruiken aangezien ze helemaal niet vertrouwd zijn met de woningmarkt in Vlaanderen. De gastinstellingen zouden buitenlandse onderzoekers hierbij kunnen begeleiden door hen informatie te geven over de huurwetgeving (bv. huurcontracten, huurwaarborg,...) en adressen van immo-kantoren.

So, very quickly, I moved to I would say private market. Which was not that easy, because I couldn't find a list of agencies. So I tried to look on the yellow pages or such things, but what I found was a mix list between agencies that can rent a flat and agencies that build houses... So now, a newcomer, a foreign newcomer comes, we have like a list of the agencies that we give to each other, so that they're able at least to find where to go to find a lodging. They're not so many, I couldn't find the way to find the list of such a thing. (Frankrijk, postdoc)

Hoe snel onderzoekers een woning vinden, is afhankelijk van de periode waarin ze aankomen. Aangezien de meeste onderzoekers iets zoeken in hun eigen universiteitsstad, vinden zij het gemakkelijkst een woning tijdens de zomervakantie, op het moment dat de studenten vakantie hebben.

Was it was it difficult to find a house?

Yeah, but it was in beginning of summer, it was not difficult. I mean, here in Leuven, in summer, students normally move out. (Rusland, postdoc)

10.5. Begeleiding door de gastuniversiteit

Vijf onderzoekers vermelden expliciet dat ze ontevreden zijn over de hulp die ze gekregen hebben van hun gastinstelling. Onderzoekers die geen hulp gekregen en dit wel hadden verwacht hadden, voelen zich ontevreden over hun aankomst in Vlaanderen.

I think the main point is we feel - we felt very alone. Really alone. It was, you just have to search yourself and find information yourself. (Frankrijk, postdoc)

This is not well organized here. I mean, you need some kind of support – something you would like to have when you're a foreigner coming to a country. 'Cause yeah, especially language courses that you get some support there, or registration. It's really annoying if you lose days just to get your registration done. (Zwitserland, postdoc)

De verwachtingen van onderzoekers op het vlak van begeleiding door hun gastinstelling verschillen sterk. Sommige onderzoekers vinden dat de universiteit buitenlandse onderzoekers moet begeleiden terwijl andere onderzoekers helemaal geen hulp van hun gastinstelling verwachten. De verwachtingen van onderzoekers wordt in de eerste plaats bepaald door vroegere mobiliteitservaringen. Buitenlandse onderzoekers die al aan andere gastinstellingen verbleven hebben, vergelijken de manier waarop ze hier ontvangen zijn met de manier waarop ze aan hun vorige gastinstelling ontvangen zijn. Deze vergelijking valt vaak negatief uit voor onderzoekers die reeds verbleven hebben aan gastinstellingen in sterke onderzoekslanden (bv. VS).

It's very very different to what I experienced in the States. And something I would criticize the university heavily on - 'cause I was given almost zero help on that. You know, okay, "let's put him in a student room for a bit", but you know, really, you know I went to Argonne, a completely different level of treatment. And so, huge brochure, you know. They've taught me through the whole visa process, they got me there, I had two weeks in a hotel, you know, nice hotel, looking for my apartment. You know, they treat their post-docs (at a) much much higher level than you do here. And, you know, there was a - basically the attitude once I was here - was here basically, as far as I'm concerned, you know what I mean, it was a bit like, I thought, they were not interested. (VK, postdoc)

In South-Africa the university arranges everything. They have four houses around the university and they will rent it out to the students...in Korea also there was a flat by the university so you just go there, you look and directly you settle, you don't have to look for it so that is a big issue I think, houses... the university should arrange the accommodation for the researcher because it is difficult for him... (India, postdoc)

Ook de familiale situatie van de onderzoeker speelt een rol in de mate waarin men hulp verwacht van de gastinstelling. Zoals eerder reeds gezegd, moeten onderzoekers met een gezin heel wat meer praktische zaken regelen dan onderzoekers zonder gezin. Deze eerste verwachten dan ook meer hulp van hun gastinstelling.

Als onderzoekers hulp krijgen van de universiteit komt deze meestal van (Vlaamse of buitenlandse) collega-onderzoekers of andere medewerkers (bv. secretaresse) uit hun eigen departement. Vooral in onderzoeksgroepen waar veel buitenlanders tewerkgesteld zijn, zijn de medewerkers al heel erg vertrouwd met de begeleiding van buitenlanders.

Did you experience problems with administrative things?

No, I was quite lucky, the person of the group takes care of almost everything, he came with me to open a bank account, to go to the city hall for all the administrative things. (Spanje, postdoc)

Sommige onderzoekers klagen over een gebrek aan proactief beleid van de universiteit. Zo krijgen buitenlandse onderzoekers vaak onvoldoende informatie of worden ze te weinig op de hoogte gebracht van bepaalde zaken. Dit leidt vaak tot frustraties bij de onderzoekers.

I know there are a lot of services on campus which probably should be better disseminated... sometimes I don't know the service exists so of course I would try to find a way to deal with it. (China, postdoc)

But in terms of... organizing maternity leave, getting the parental leave, that just comes from word of mouth from my colleagues so again I think... I say you get more information from colleagues that have children, we have a very good secretary for our group who was very helpful so I can't really say... I think the personnel department is fantastic here but I haven't really tried to... but I have to say in terms of offering... they don't offer information is my experience. (VK, postdoc)

As regards practical matters the central university should make sure they contact the new people and ask them to... even make an appointment and say: look we have these dates, please come and see us and organize something. (Griekenland, ZAP)

Onderzoekers die hulp gekregen hebben voor het regelen van praktische zaken zijn hier zeer dankbaar voor en vermelden dat deze hulp hun aankomst in Vlaanderen vergemakkelijkt heeft.

Did you experience problems with administrative things?

I didn't experience any problems because there is a wonderful person here in the building who helps all the foreign workers with filling in all the papers. Beforehand he said "make sure you have this and this..." ...and it made everything so easy. (VS, postdoc)

11. Integratiefase

11.1. Algemene tevredenheid

Hoewel heel wat onderzoekers ontevreden zijn over bepaalde aspecten tijdens de aankomstfase, stijgt de tevredenheid zeer sterk als ze een tijdje in Vlaanderen wonen. Alle onderzoekers, met uitzondering van één onderzoeker die nog maar een aantal maanden in Vlaanderen verblijft en veel administratieve problemen ondervindt, vermelden dat ze tevreden zijn in Vlaanderen. Vooral aspecten van levenskwaliteit (bv. woonomgeving, onderwijs,...) en de meertaligheid van Vlamingen worden genoemd als redenen voor deze hoge tevredenheid.

Bij de interpretatie van de gegevens mogen we niet vergeten dat er sprake kan zijn van een selectie-effect. Onderzoekers die ontevreden waren in Vlaanderen zijn mogelijks reeds weggetrokken.

...maar na twee jaar moet ik zeggen, ik voel mij hier extreem goed. Ook mijn gezin is erg tevreden, we hebben denk ik de stap naar Vlaanderen nu toch wel echt gedaan en voor mij betekent dat ik hier nu echt een positie heb waar ik tot aan mijn pensioen kan werken, die uitdagend is, we wonen goed, goede faciliteiten. (Duitsland, ZAP)

Before you came here you had certain expectations. Now you are here for a while what do you think of Flanders as a place to live?

*I told you, I like it very much and my family also I find it the most pleasant place to live
Can you explain why?*

.... When you fall in love you don't have reasons for that... I would say Flanders is a well organized country and Leuven is a nice city for many aspects, the university centre is good for my daughters my daughter goes to the university next year... I don't know, it's a city full of life... in Germany I was in a similar position as here, as researcher but I always felt as a foreigner, in every aspect, wherever I go, they don't speak English, when I went to city hall I couldn't fill in some forms and I said I could not fill it in and they said I had to find a lawyer, in German, here in the city hall there were people that spoke English and you don't feel humiliated that you don't speak Dutch. (Servië, postdoc)

I'm very happy here. You know, professionally, domestically, aesthetically, environmentally. In every way. And so I have no expectation that I would leave. (VK, ZAP)

Hieronder wordt de integratie in het gastland en de tevredenheid omtrent de verschillende aspecten van levenskwaliteit uitvoerig behandeld.

11.2. Administratieve formaliteiten

Buitenlandse onderzoekers die in Vlaanderen verblijven, mogen tijdens hun verblijf niet teveel administratieve barrières ondervinden. We kunnen verwachten dat de juridische integratie van buitenlanders in Vlaanderen hun welbevinden en tevredenheid in het gastland beïnvloedt. Hieronder worden eerst de regels omtrent (het vernieuwen van) verblijfsvergunningen besproken. Daarna komt de sociale zekerheid aan bod.

Onderzoekers die afkomstig zijn van een oude EU-lidstaat hebben een onbeperkt verblijfsrecht in België. Ze ontvangen bij hun registratie in het gemeentehuis van hun woonplaats een blauwe kaart. Deze kaart moet elke vijf jaar hernieuwd worden. Dit gebeurt zonder enige voorwaarde.

Onderzoekers van buiten de EER (of Zwitserland) ontvangen bij hun registratie in het gemeente- of stadhuis van hun woonplaats een BIVR (bewijs van inschrijving in het vreemdelingenregister) en moeten deze jaarlijks hernieuwen. Tijdens de periode waarin de verblijfsvergunning hernieuwd wordt, kunnen deze onderzoekers het land niet verlaten. Het toekennen van een verblijfsvergunning voor een lagere periode (bij contract van onbepaalde duur) of voor de duur van het contract (bij contract van bepaalde duur) kan de situatie van onderzoekers van buiten de EU op dit vlak veel verbeteren (VRWB, 2005).

De gezinsleden van de onderzoeker die in het kader van gezinshereniging naar België komen, ontvangen bij hun aankomst een attest van immatriculatie. Met deze voorlopige verblijfstitel kunnen ze het land wel verlaten maar niet meer terug binnen komen. De gezinsleden ervaren tijdens deze eerste periode dan ook zeer veel problemen met internationale mobiliteit (bv. voor familiebezoek).

De sociale zekerheidsrechten die buitenlandse onderzoekers opbouwen tijdens hun verblijf in Vlaanderen, verschillen sterk naargelang hun nationaliteit en of ze tewerkgesteld zijn met een beurs of een arbeidscontract.

Het loon/beurs van onderzoekers afkomstig van de EER (of Zwitserland) is steeds onderworpen aan volledige RSZ (13,07% persoonlijk bijdrage en 34,36% bijdrage van de werkgever). Als gevolg hiervan kunnen deze onderzoekers genieten van alle sociale zekerheidsrechten (gezondheidszorg, ziekte-uitkering, moeder- en vaderschapsverlof, arbeidsongevallen/beroepsziekten, pensioen, werkloosheid, kraamgeld en kinderbijslag).

Voor pensioenen geldt dat het Europees land waar een onderzoeker langer dan één jaar verbleven heeft een proportioneel deel bijdraagt aan het pensioen van deze onderzoeker wanneer hij/zij de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt die in dat land van kracht is. Deze overdracht is enkel mogelijk indien de onderzoeker op dat moment verblijft in een EER-land (of Zwitserland) of een land waarmee België een bi- of multilaterale overeenkomst heeft inzake sociale zekerheid. Indien deze

onderzoeker verblijft in een land buiten de EER (of Zwitserland) waarmee België geen bi- of multilateraal akkoord heeft, is er geen overdracht van pensioenrechten mogelijk.

Voor onderzoekers die afkomstig zijn van een land buiten de EER (of Zwitserland) is de regelgeving verschillende voor onderzoekers met een beurs en onderzoekers die tewerkgesteld zijn met een arbeidscontract.

Onderzoekers met een beurs betalen enkel volledig RSZ-bijdrage indien hun land van afkomst een bi- of multilaterale overeenkomst heeft met België. Deze onderzoekers kunnen dan ook genieten van alle sociale zekerheidsrechten (inclusief werkloosheidsvergoeding en pensioenen). Onderzoekers die afkomstig zijn van een land buiten de EER (of Zwitserland) waarmee België geen bi- of multilaterale overeenkomst voor sociale zekerheid heeft, zijn onderworpen aan gedeeltelijke RSZ-bijdrage (4,7% persoonlijk en 23,23% van de werkgever). Deze onderzoekers hebben enkel recht op gezondheidszorg, ziekte-uitkering, moeder- en vaderschapsverlof, arbeidsongevallen/ beroepsziekten, kraamgeld en kinderbijslag maar bouwen geen rechten voor werkloosheid en pensioenen op.

Onderzoekers met een arbeidscontract betalen steeds volledige RSZ-bijdragen. De sociale zekerheidsrechten (vooral werkloosheid en pensioenen) die in België opgebouwd worden, kunnen enkel getransfereerd worden als de onderzoeker daarna verblijft in een ander Europees land of een land waarmee België een bi- of multilateraal akkoord voor sociale zekerheid heeft. In alle andere gevallen kunnen de rechten die opgebouwd werden in België niet getransfereerd worden. Niet-EU onderzoekers die teruggaan naar hun thuisland verliezen dus hun rechten indien het een land betreft waarmee België geen bi- of multilateraal akkoord heeft voor sociale zekerheid.

Bovenstaande regels gelden enkel voor onderzoekers die werken voor of een beurs krijgen van een instelling met een Belgische rechtspersoonlijkheid. Voor onderzoekers met een beurs van hun thuisland of een ander land, gelden de regels van het land waarvan de beurs afkomstig is.

11.3. Onderwijs

Uit de bespreking van de vorige fase is reeds gebleken dat bijna alle buitenlandse onderzoekers gekozen hebben voor een Vlaamse school voor hun kinderen. Daarnaast leren internationaal vergelijkende cijfers ons dat zowel de kwaliteit als de kostprijs van het Vlaamse onderwijs op internationaal vlak zeer concurrentieel zijn. De onderwijskosten en locatie van de internationale scholen in Vlaanderen zijn minder gunstig.

Uit de interviews blijkt dat alle onderzoekers tevreden zijn over de kwaliteit en de kostprijs van het Vlaamse onderwijs.

*Bent u tevreden over de kostprijs en de kwaliteit van het onderwijs in Vlaanderen?
Zeer tevreden, ik denk dat wij een fantastisch goedkoop onderwijs krijgen hier in België ten opzichte van wat ik gezien heb in de States. Het feit dat je een betrouwbaar onderwijssysteem hebt is denk ik echt een troef, zeker vanuit het perspectief van de ouders, je stuurt je kind naar de gemeenteschool en je hebt de garantie dat het basisonderwijs wordt verleend. (Cyprus, ZAP)*

Scholen zijn op topniveau denk ik, hier. En voor niks hé. De kosten zijn hier beperkt. Als je bijvoorbeeld eens vergelijkt met een school in Duitsland of in het buitenland, dat kost een fortuin om een goede opleiding te volgen. (Griekenland, ZAP)

Ook de aanpassing naar een nieuw systeem en een nieuwe taal verloopt bij de kinderen over het algemeen goed. Vooral jonge kinderen passen zich zeer gemakkelijk aan aan het nieuwe systeem en de nieuwe taal.

She kind of transformed her German into Flemish into four or five months so that was no problem, she speaks Flemish now. (Tsjechië, ZAP)

Aangezien geen enkele onderzoeker gebruik maakt van internationaal onderwijs voor zijn/haar kinderen kunnen we op basis van dit onderzoek geen uitspraken doen over de ervaren kwaliteit van dit onderwijs.

11.4. Gezinsbeleid

Slechts een aantal onderzoekers hadden ervaring met de regels omtrent moederschaprust, vader- en ouderschapsverlof waardoor het onderwerp tijdens de interviews weinig aan bod is gekomen. Voor deze aspecten moeten we ons dus vooral baseren op internationaal vergelijkende cijfers.

Een onderzoeker vermeldt wel dat ze niet geïnformeerd werd over de regels en mogelijkheden omtrent deze verloven. Betere informatieverstrekking rond deze onderwerpen is dus nodig.

In terms of... organizing maternity leave, getting the parental leave, that just comes from word of mouth from my colleagues so again I think... You get more information from colleagues that have children, we have a very good secretary for our group that was very helpful so I can't really say... I think the personnel department is fantastic here but I haven't really tried to... but I have to say in terms of offering... they don't offer information is my experience. (VK, postdoc)

Tabel 27: Moederschapsrust uitgedrukt in aantal weken voltijds betaald, 2005/2006

	VTE betaald moederschapsrust	aantal weken	% van het normale loon
Denemarken	18,0	18	100
Griekenland	17,0	17	100
Portugal	17,0	17	100
Italië	16,8	21	80
Frankrijk	16,0	16	100
Luxemburg	16,0	16	100
Nederland	16,0	16	100
Spanje	16,0	16	100
Zwitserland	16,0	16	100
Oostenrijk	16,0	16	100
Ierland	14,4	18 (8)	80 ³
Duitsland	14,0	14	100
Zweden	12,0	15	80
Verenigd Koninkrijk	12,0	26 (26)	90 ²
Finland	11,7	18	64
België	11,5	15	82/75¹
Canada	9,4	17	55
Japan	8,4	14	60
Noorwegen	7,2	9	80
VS	0,0	12	0

Bron: OESO

¹ betaald aan 82% voor de eerste 4 weken en aan 75% voor de overblijvende 11

² Betaald aan 90% van het normale loon voor de eerste 6 weken, daarna ongeveer 33%, ten slotte 26 weken onbetaald

³ betaald aan 80% voor de eerste 18 weken, de overblijvende 8 weken zijn onbetaald

Jonge moeders krijgen in België 15 weken moederschapsrust (tabel 27). De eerste vier weken worden betaald aan 82% van het brutoloon (niet begrensd), voor de overblijvende weken krijgt de vrouw 72% van haar brutoloon (dit bedrag is wel begrensd, de maximum daguitkering bedraagt € 77,43). Zowel voor het aantal weken als voor de vergoeding scoort België op internationaal vlak zeer laag. Binnen Europa is de regelgeving enkel in Noorwegen nog minder gunstig. Buiten Europa ligt het aantal weken voltijds betaalde moederschapsrust nog lager in Canada, Japan en de Verenigde Staten. In Denemarken kunnen jonge moeders genieten van de beste voorwaarden voor moederschapsrust (18 weken betaald aan 100% van het normale loon).

Tabel 28: Vaderschapsverlof uitgedrukt in aantal weken voltijds betaald, 2005/2006

	VTE betaald vaderschapsverlof	aantal weken	% van het normale loon
Zweden	9,2	11	100/80 ¹
Noorwegen	3,2	6	80 ²
Finland	3	3	100
België	2	2	100
Denemarken	2	2	100
Frankrijk	2	2	100
Portugal	1	1	100
Verenigd Koninkrijk	0,5	2	25
Spanje	0,4	0,4	100
Nederland	0,4	0,4	100
Luxemburg	0,4	0,4	100
Ierland	0,4	0,4	100
Griekenland	0,4	0,4	100
Oostenrijk	0,4	0,4	100

Bron: OESO

¹ 100% voor de eerste twee weken, daarna 80%

² twee weken onbetaald en vier weken betaald aan 80%

België scoort internationaal gezien wel beter voor vaderschapsverlof. Sinds 2002 is het aantal dagen vaderschapsverlof opgetrokken van drie naar tien dagen (tabel 28). Deze dagen worden vergoed aan 100% van het normale loon. België scoort hier na Zweden, Noorwegen en Finland het beste binnen Europa. In Canada, Italië, Zwitserland, Japan en Duitsland bestaat er geen systeem van (betaald) vaderschapsverlof (niet opgenomen in de tabel).

Tabel 29: Ouderschapsverlof uitgedrukt in aantal weken voltijds betaald, 2005/2006

	VTE betaald ouderschapsverlof	aantal weken	% van het normale loon
Noorwegen	42,0	42	100
Zweden	40,8	51	80
Frankrijk	40,2	156	25,8
Denemarken	28,8	32	90
Oostenrijk	21,8	104	21
Canada	19,3	35	55
Luxemburg	16,1	26	62
Finland	15,6	26	60
Duitsland	11,4	104	11
Italië	3,6	12	30
België	2,4	12	20
Griekenland	0,0	28	0
Ierland	0,0	28	0
Nederland	0,0	24	0
Portugal	0,0	24	0
Spanje	0,0	156	0
Verenigd Koninkrijk	0,0	26	0

Bron: OESO

Jonge Belgische mama's en papa's hebben recht op drie maanden ouderschapsverlof (tabel 29). België scoort hier zowel voor de duurtijd als voor de uitkeringen redelijk slecht. Griekenland, Ierland,

Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk scoren nog slechter. Deze landen kennen enkel een systeem van onbetaald ouderschapsverlof.

Tabel 30: Kinderbijslag in Vlaanderen, 2008

	1e kind	2e kind	vanaf 3e kind
0-5 jaar	80,17 €	148,34 €	221,47 €
6-11 jaar	94,14 €	176,19 €	249,32 €
12-17 jaar	101,44 €	190,90 €	264,03 €
18-24 jaar	110,08 €	202,45 €	275,58 €

Bron: website Partena

Alle buitenlandse onderzoekers, zelfs onderzoekers die slechts gedeeltelijke RSZ-bijdragen betalen, hebben recht op kinderbijslag. Tabel 30 geeft een overzicht van de huidige bedragen van kinderbijslag.

11.5. Partner

Tijdens de periode net na aankomst hebben partners van onderzoekers meestal nog geen job. Aangezien de onderzoekers veel tijd en energie investeren om zich in te werken in hun nieuwe werkomgeving is het vaak de partner die zich bezighoudt met de integratie van het gezin.

Ze heeft eigenlijk het eerste jaar het gezin geïntegreerd. Ze heeft toch haar volle tijd en inzet gebruikt om hier de integratie te bevorderen, wat haar heel goed gelukt is. Na een jaar is dat eigenlijk allemaal goed gekomen met de kinderen zodat zij weer tijd voor zichzelf had en ze is eigenlijk vanaf dit jaar begonnen om weer aan de slag te kunnen. (Duitsland, ZAP)

En dan was ze bezig ook voor onze dochter. Voor teenagers is het beter niet te verhuizen van één omgeving naar een andere wanneer ze tiener zijn maar zij was in het midden van die teenager, het was heel moeilijk, mijn vrouw heeft er heel wat tijd in gestoken om te helpen en als resultaat werkte ze niet, en nu werkt ze nog niet. (Rusland, ZAP)

Bovendien is kennis van het Nederlands voor de partner vaak noodzakelijk om een job in Vlaanderen te vinden.

My wife is now learning Dutch. She wants to work if she can speak Dutch fluently. (Rusland, postdoc)

Of de partner van de onderzoeker die in het kader van gezinshereniging naar België is gekomen, mag werken, wordt bepaald door de nationaliteit van de partner, de nationaliteit van de onderzoeker en de relatie tussen de onderzoeker en de partner (gehuwd of niet).

Indien de onderzoeker afkomstig is van een EER-land (of Zwitserland) wordt zijn/haar echtgeno(o)t(e) vrijgesteld van een arbeidskaart tenzij de onderzoeker afkomstig is van een nieuwe EU-lidstaat. In dit geval heeft zijn/haar echtgeno(o)t(e) wel een arbeidskaart B nodig. Deze arbeidskaart kan aangevraagd worden door de werkgever waar de echtgeno(o)t(e) zal gaan werken. De voorwaarden

voor het aanvragen van deze arbeidskaart zijn zeer streng. Enkel personen die vaardigheden of expertise bezitten die niet of onvoldoende aanwezig is op de Belgische arbeidsmarkt komen in aanmerking voor een arbeidskaart B.

De situatie is anders indien de onderzoeker niet gehuwd is met zijn/haar partner. Indien de partner afkomstig is van een land buiten de EER (of Zwitserland) of van een nieuwe EU-lidstaat kan hij/zij enkel werken indien hij/zij een arbeidskaart C aanvraagt bij de VDAB. Deze arbeidskaart is geldig voor één jaar maar kan vernieuwd worden. Indien de partner afkomstig is van een 'oude' EU-lidstaat (inclusief IJsland, Noorwegen, Liechtenstein, Cyprus en Malta) heeft de partner geen arbeidskaart nodig.

Indien de onderzoeker niet afkomstig is van een EER-land (of Zwitserland) en de echtgeno(o)t(e) ook niet dan heeft deze laatste een arbeidskaart B nodig om te kunnen werken in België. Ook echtgenoten die afkomstig zijn van een nieuwe EU-lidstaat hebben een arbeidskaart B nodig om in België te kunnen werken. Echtgenot(en) afkomstig van een oude EU-lidstaat kunnen natuurlijk wel werken in België op basis van hun EU-burgerschap.

Indien de partner niet gehuwd is met de onderzoeker en afkomstig is van een land buiten de EER (of Zwitserland) of een nieuwe EU-lidstaat heeft hij/zij een arbeidskaart C nodig om te kunnen werken in België. Indien de partner afkomstig is van een 'oude' EU-lidstaat kan hij/zij in België werken zonder arbeidskaart.

Ook bij de interviews kwamen de problemen met regelgeving rond de tewerkstelling voor hun partner vaak aan bod. Vijf onderzoekers vermelden dat hun partner gedurende een lange tijd niet kon werken in Vlaanderen.

She (my wife) didn't come here with the purpose of working and then an opportunity happened so she took it. But... there was difficulty as long as she had no papers. And she - she, when she decided to work, she had several opportunities. And at the beginning, a big issue was those papers. So they arrived on time, but if they had not, she couldn't work and that would be a problem. And as I told you, it took fourteen months. (Frankrijk, postdoc)

Drie professoren vinden dat de universiteit zou moeten helpen bij de zoektocht naar een job van de partner. Volgens hen zou dit, gezien de huidige situatie van tweeverdienersgezinnen, de aantrekkingskracht van Vlaanderen kunnen versterken.

Ik vind het wel spijtig dat hier niet zoiets bestaat als een partnerprogramma of zo of dat de overheid daarbij assisteert, dat is gewoon niet bestaand. In de rest van de wereld, ik zal niet zeggen in de hele rest van de wereld maar toch in een heel groot aandeel landen, wordt dat al wel gedaan juist omdat men zich realiseert dat mensen tegenwoordig vaak allebei werken en dat vind ik een heel belangrijk, iets wat goed zou zijn om over na te denken voor de overheid. (Nederland, ZAP)

11.6. Wonen

Onderzoekers die voor langere tijd in Vlaanderen blijven, beslissen vaak om een woning te kopen. Internationale vergelijkende cijfers tonen aan dat de woningprijzen in België vrij laag liggen in vergelijking met andere Westerse landen. Een woning in onze hoofdstad kost gemiddeld € 217.462 (tabel 31). Enkel in Berlijn, Lissabon en Athene liggen de woningprijzen lager. Ook voor een huis buiten de hoofdstad betaal je in België minder dan in andere Europese landen. Een woning kost hier gemiddeld € 157.161. Woningen buiten de stad voor een lagere prijs vind je enkel in Portugal, Duitsland en Finland.

Tabel 31: Gemiddelde woningprijzen in de hoofdstad en daarbuiten, 2005

In de hoofdstad		Buiten de hoofdstad	
Land	€	Land	€
Duitsland	180.000	Portugal	123.700
Portugal	186.290	Duitsland	135.000
Griekenland	198.000	Finland	137.550
België	217.462	België	157.161
Nederland	223.000	Oostenrijk	167.000
Oostenrijk	231.000	Griekenland	170.000
Finland	234.165	Zweden	175.000
Frankrijk	297.746	Frankrijk	192.016
Zweden	325.000	Spanje	220.000
Spanje	357.000	Nederland	224.000
Verenigd Koninkrijk	360.427	Verenigd Koninkrijk	234.303
Ierland	368.000	Ierland	240.204
Zwitserland	435.000	Zwitserland	335.000
Luxemburg	475.000	Luxemburg	385.000

Bron: ERA Europe Market Survey 2005/2006

Bovenop de aankoop prijs van een woning betaalt men in de meeste Europese landen registratierechten. Deze registratierechten bedragen in ons land 5% voor een bescheiden en 10% voor een normale woning en liggen hiermee een stuk hoger dan in andere Europese landen (tabel 32). In het Verenigd Koninkrijk liggen de registratierechten het laagste (1%). Sinds 1 januari 2002 kunnen de registratierechten voor een woning in ons land 'meegenomen' worden wanneer men de woning verkoopt en een andere woning koopt. Buitenlanders die na hun verblijf in Vlaanderen elders naartoe gaan, kunnen van deze gunstmaatregel natuurlijk geen gebruik maken.

Tabel 32: Registratierechten, 2004

land	%
Waals Gewest	12,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	12,5
Vlaams Gewest	10,0
Griekenland	9,0 tot 11,0
Frankrijk	7,0
Spanje	7,0
Luxemburg	7,0
Nederland	6,0
Ierland	5,5
Duitsland	5,0
Oostenrijk	4,5
Zwitserland	3,0
Finland	1,6
Zweden	1,5
Verenigd Koninkrijk	1,0

Bron: Federale Overheidsdienst Financiën

Tabel 33: Gemiddelde rentevoet voor een hypothecair krediet (15 jaar vast), 2005

Land	%
Verenigd Koninkrijk	5,60
Griekenland	5,50
Portugal	5,00
Nederland	4,50
Luxemburg	4,25
België	4,17
Duitsland	3,90
Spanje	3,60
Oostenrijk	3,50
Ierland	3,47
Frankrijk	3,45
Zwitserland	3,40
Zweden	3,20
Finland	2,95

Bron: ERA Europe Market Survey 2005/2006

Naast de registratierechten ligt ook de gemiddelde rentevoet voor een woonkrediet in ons land hoger dan in de meeste andere Europese landen (tabel 33).

Tabel 34: Gemiddelde woningprijzen zonder kosten naar Vlaamse provincie, 2007

Provincie Antwerpen	
Gewone woonhuizen	187.314 €
Villa's, bungalows en landhuizen	349.893 €
Appartementen, flats en studio's	154.624 €
Bouwgronden	143 €/m ²
Provincie Vlaams-Brabant	
Gewone woonhuizen	207.868,00
Villa's, bungalows en landhuizen	358.440,00
Appartementen, flats en studio's	170.080,00
Bouwgronden	158 €/m ²
Provincie West-Vlaanderen	
Gewone woonhuizen	150.857,00
Villa's, bungalows en landhuizen	359.757,00
Appartementen, flats en studio's	199.256,00
Bouwgronden	135 €/m ²
Provincie Oost-Vlaanderen	
Gewone woonhuizen	157.022,00
Villa's, bungalows en landhuizen	294.000,00
Appartementen, flats en studio's	160.420,00
Bouwgronden	126 €/m ²
Provincie Limburg	
Gewone woonhuizen	155.638,00
Villa's, bungalows en landhuizen	246.974,00
Appartementen, flats en studio's	161.859,00
Bouwgronden	106 €/m ²

Bron: Kerncijfers bouw 2007, FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

De gemiddelde woningprijzen in 2007 worden weergegeven in tabel 34. Uit de cijfers blijkt dat de woningprijzen het hoogst liggen in Vlaams-Brabant en Antwerpen.

Tabel 35: Elektriciteitsprijzen voor huishoudens uitgedrukt in euro per kWh (inclusief belastingen), 2006

Land	kostprijs
Estland	0,0731
Verenigd Koninkrijk	0,1020
Frankrijk	0,1205
EU-25	0,1416
Zweden	0,1435
België	0,1442
EU-15	0,1444
Ierland	0,1490
Duitsland	0,1832
Nederland	0,2087

Bron: Eurostat

De elektriciteitsprijzen in België zijn ongeveer gelijk aan het EU-15 gemiddelde (tabel 35). De prijzen liggen lager in het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Zweden.

Tabel 36: Gasprijzen voor huishoudens uitgedrukt in euro per GH (inclusief belastingen), 2006

Land	Kostprijs
Estland	4,63
Verenigd Koninkrijk	8,24
Ierland	12,51
Frankrijk	12,72
EU-25	13,02
EU-15	13,42
België	13,50
Duitsland	15,98
Nederland	16,92
Zweden	25,95

Bron: Eurostat

De gasprijzen in België liggen iets hoger dan het EU-15 gemiddelde (tabel 36). In het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Frankrijk betaal je minder voor gas.

Tabel 37: Gemiddelde oppervlakte (in m²) per woning, 2005

Land	m ²
Luxemburg	180
België	175
Zwitserland	155
Spanje	150
Verenigd Koninkrijk	145
Zweden	140
Nederland	140
Duitsland	130
Griekenland	130
Oostenrijk	130
Portugal	125
Finland	125
Frankrijk	119
Ierland	115

Bron: ERA Europe Market Survey 2005/2006

Een huis in België is gemiddeld 175 m² groot (tabel 37). België staat hiermee, na Luxemburg, aan de top. De woonoppervlakte in België is dus groter dan in de meeste andere Europese landen.

Tabel 38: Aandeel van de huishoudens met drie of meer huisvestingsproblemen, 2001

Land	%
Denemarken	6,1
Ierland	7,1
Oostenrijk	7,6
Finland	9,8
België	11,1
Nederland	13,0
Spanje	15,1
Frankrijk	16,0
Griekenland	16,1
Italië	17,4
Verenigd Koninkrijk	18,4
Portugal	36,2

Bron: ECHP/SILC, Eurostat

De kwaliteit van de woningen kunnen we afleiden uit de aanwezigheid van huisvestingsproblemen zoals plaatstekort, schimmel of vocht, vervuiling,... Ongeveer 11% van de Belgische huishoudens krijgt af te rekenen met drie of meer huisvestingsproblemen (tabel 38). Denemarken, Ierland, Oostenrijk en Finland doen het hier beter dan België.

Buitenlandse onderzoekers klagen vaak over de inflexibiliteit van de huurwetgeving in Vlaanderen. De meeste korte huurcontracten lopen voor een periode van drie jaar. Bij deze korte huurcontracten mag de huurder het huurcontract in principe niet beëindigen voor de vervaldag. Vooral postdoctorale onderzoekers die voor een korte periode naar Vlaanderen komen, ondervinden hier problemen.

Another thing is that most lease contracts are three years long. In Australia I see, it's a market thing. They have a lot of international students in Western Australia, and so there are a lot of one-year places. Or six-month places. And that hasn't happened here. But the more people they get, it will happen. But that's a little bit of a problem. We have a three-year contract now, which we might break if I don't continue on. So that's - we could not find a one year place here. I know they exist but we couldn't find them. (Australië, postdoc)

There's maybe another thing concerning lodging. I had to take a risk, because I wanted to be lodged in a convenient way for me. And it's very difficult to find a flat with - to rent it for less than three years, here. And it's how it is, so I had to sign something for three years, even though I was coming here in the beginning for just one year. And I know that then, it's expensive to pay for the - for leaving. But it was almost impossible to find anyone who would like to rent out something for one year. (Frankrijk, postdoc)

11.7. Gezondheidssysteem

Een toegankelijk en betaalbaar gezondheidssysteem is ook een belangrijk aspect van levenskwaliteit. Uit het onderzoek blijkt dat bijna alle onderzoekers tevreden zijn over de kwaliteit van het gezondheidssysteem in België. Slechts één onderzoeker vindt het systeem in Vlaanderen slechter dan dat in haar vorige gastland (Duitsland).

What do you think of the health care system in Flanders?

Excellent, excellent, we had... ok, in Denmark everything is paid for so when we came here we didn't know anything about "mutualities" and things like that. It took a little while to figure that out but we have nothing but good experiences with the Belgian health care system in general, the doctors are great, the specialists are great... (VS, ZAP)

De Health Consumer Powerhouse rangschikt de Europese landen sinds 2005 jaarlijks op het vlak van klantvriendelijkheid van gezondheidssystemen. In 2007 bevindt België zich maar op de tiende plaats in deze rangschikking. Landen zoals Oostenrijk, Nederland, Frankrijk, Zwitserland, Duitsland en Zweden nemen de eerste plaatsen in (cijfers niet opgenomen in de tabel). Het algemene resultaat van een land wordt bepaald door zijn rangschikking op vijf subfactoren: patiëntenrechten en –informatie, wachttijden, medische resultaten, generositeit van het gezondheidssysteem en geneesmiddelen (tabel 39). Vooral voor geneesmiddelen, medische resultaten²³ en patiëntenrechten en –informatie scoort België slecht. Voor wachttijden staat België dan weer aan de top van Europa.

²³ Bv. kans op overlijden na een hartinfarct, kindersterfte per 1000 levend geboren, overlevingsgraad kanker na vijf jaar,...

Tabel 39: Euro Health Consumer Index, 2007

Patiëntenrechten en -informatie		Wachttijden		Medische resultaten		Generositeit van het gezondheidssysteem		Geneesmiddelen	
Land	Score	Land	Score	Land	Score	Land	Score	Land	Score
Denemarken	25	België	15	Zweden	15	Zweden	11	Denemarken	10
Finland	22	Oostenrijk	14	Nederland	13	Finland	11	Ierland	10
Nederland	22	Zwitserland	14	Oostenrijk	13	Frankrijk	11	Nederland	10
Noorwegen	20	Duitsland	14	Finland	12	Hongarije	11	Spanje	10
Frankrijk	20	Cyprus	13	Luxemburg	12	Duitsland	10	Zweden	10
Estland	20	Frankrijk	13	Noorwegen	12	Nederland	10	Zwitserland	10
VK	19	Luxemburg	11	Zwitserland	12	Oostenrijk	9	Oostenrijk	9
Zweden	18	Noorwegen	11	Frankrijk	11	Tsjechië	9	Estland	9
Oostenrijk	17	Slovakije	11	Duitsland	11	Estland	9	Duitsland	9
België	16	Tsjechië	10	Denemarken	10	Spanje	9	Frankrijk	8
Tsjechië	16	Malta	10	Ierland	10	België	8	Luxemburg	8
Ierland	16	Nederland	10	Italië	10	Italië	8	VK	8
Litouwen	16	Bulgarije	9	Spanje	10	Malta	8	Noorwegen	8
Portugal	16	Denemarken	9	Slovenië	10	Polen	8	Portugal	8
Zwitserland	16	Griekenland	9	België	9	Roemenië	7	Cyprus	7
Cyprus	15	Roemenië	9	Tsjechië	9	Denemarken	7	Finland	7
Duitsland	15	Finland	8	Estland	9	Griekenland	7	Griekenland	7
Italië	15	Hongarije	8	Portugal	9	Letland	7	Italië	7
Luxemburg	15	Litouwen	8	VK	9	Luxemburg	7	België	6
Spanje	15	Slovenië	8	Cyprus	8	Noorwegen	7	Roemenië	6
Slovenië	15	Estland	7	Griekenland	8	Ierland	7	Slovakije	6
Griekenland	14	Italië	7	Malta	8	Portugal	7	Slovenië	6
Hongarije	14	Letland	7	Litouwen	7	Zwitserland	7	Tsjechië	5
Malta	14	Polen	7	Letland	6	Cyprus	6	Hongarije	5
Roemenië	14	Portugal	7	Slovakije	6	Litouwen	6	Malta	5
Slovakije	13	Spanje	7	Bulgarije	5	Slovakije	6	Polen	5
Bulgarije	13	VK	7	Hongarije	5	Slovenië	6	Bulgarije	4
Polen	12	Ierland	6	Polen	5	VK	6	Letland	4
Letland	11	Zweden	6	Roemenië	5	Bulgarije	5	Litouwen	4

Bron: Health Consumer Powerhouse

Ook het aantal ziekenhuisbedden en het aantal praktiserende artsen per 100.000 inwoners geeft een beeld van de zorguitbouw in een land/regio. Per 100.000 inwoners telt Vlaanderen 677 ziekenhuisbedden (tabel 40). Vlaanderen neemt hiermee een middenpositie in. Het aantal artsen per 100.000 inwoners (366) ligt in Vlaanderen zeer hoog (tabel 41).

Tabel 40: Aantal ziekenhuisbedden per 100.000 inwoners, 2003

land	aantal
Japan	1298
Ierland	1007
Duitsland	874
Frankrijk	778
België	686
Vlaanderen	677
EU-25	639
EU-15	611
Estland	591
Nederland	463
Verenigd Koninkrijk	397
Verenigde Staten	362
Zweden	359

Bron: Eurostat

Tabel 41: Aantal praktiserende artsen per 100.000 inwoners, 2004

land	aantal
België	399
Vlaanderen	366
Duitsland	339
Zweden	333
Estland	315
Verenigde Staten	254
Verenigd Koninkrijk	216
Japan	192
Nederland	192

Bron: Eurostat

Internationaal vergelijkende cijfers tonen dus aan dat de toegankelijkheid van het gezondheidssysteem in België/Vlaanderen zeer goed is. Ook de buitenlandse onderzoekers die in het kader van dit project geïnterviewd werden, beschouwen dit als een voordeel van Vlaanderen.

I was very impressed with how quickly I was able to get to see the doctor and then go and get my medication. (VS, postdoc)

Heel wat onderzoekers vinden het gezondheidszorgsysteem in België best ingewikkeld. Vooral de terugbetaling van medische kosten is voor hen niet altijd duidelijk. Vooral onderzoekers met een gezin vinden informatie over het gezondheidssysteem zeer belangrijk.

But then if I have something, for example my daughter just falls down and breaks her legs, you know? I have to go to the urgency department, what do I have to pay? You know? I have to go to a specialist. What do I have to pay? How will I refund money? I don't know. I didn't find a document that told me "okay, if you go to urgency", for example, "on Wednesday, or on Thursday, you will pay this amount." According to which "mutualiteit" you have, you can be refunded, fifty percent or seventy percent, I don't know. But that information I didn't find. (Frankrijk, postdoc)

Het systeem van verplichte sociale zekerheid en bijkomende hospitalisatieverzekering is vaak onduidelijk voor de onderzoekers. Van de zeven onderzoekers aan wie gevraagd werd of ze een hospitalisatieverzekering hadden, konden slechts twee onderzoekers de vraag beantwoorden. De andere wisten niet wat bedoeld werd met een hospitalisatieverzekering.

Wat het grootste probleem hier is, is de totale ondoorzichtigheid van het ziekteverzekeringstelsel, ik bedoel we hebben er maanden naar gekeken en we begrijpen het nog niet, het is zeer complex. Je hebt een basisverzekering en dan komt er nog één bovenop en dan moet je nog een plus hebben en allemaal vergoeden ze voor ons ondoorzichtige delen van soms dit, soms dat. Als daar eens een begrijpelijke folder over zou komen. (Nederland, ZAP)

For people who are coming from abroad all these things like Kind en Gezin, where you can get vaccinations, these are the questions that I'm now asking about Hamburg, that is all very important information, it makes it less stressful when you know these things. (VK, postdoc)

11.8. Mobiliteit

Uit onderstaande tabellen blijkt dat Vlaanderen op internationaal vlak zeer goed scoort voor mobiliteit. Vlaanderen kent een zeer dicht uitgebouwd systeem van autosnelwegen (tabel 42) en spoorwegen (tabel 43). Vlaanderen beschikt bovendien over zeer goede transportverbindingen met het buitenland. Deze goede mobiliteitsmogelijkheden maken professionele (congressen, lezingen,...) en persoonlijke mobiliteit (familiebezoek,...) van onderzoekers comfortabel en efficiënt.

Tabel 42: Dichtheid van het autosnelwegennetwerk, in km² per km, 2002

Land	km/km ² x 1000
Nederland	71
Vlaanderen	63
België	57
Luxemburg	57
Duitsland	34
Denemarken	23
Italië	22
Oostenrijk	20
Portugal	20
Frankrijk	19
Spanje	19
EU15	16
Verenigd Koninkrijk	15
EU25	14
Griekenland	6
Zweden	3
Finland	2
Ierland	2

Bron: Eurostat, EC DG TREN FODMV, Algemene Directie Statistiek

Tabel 43: Dichtheid van het spoorwegennetwerk, in km² per km, 2003

Land	km/km ² x 1000
Vlaanderen	127
België	115
Luxemburg	106
Duitsland	101
Nederland	79
Verenigd Koninkrijk	70
Oostenrijk	68
Italië	54
Frankrijk	53
Denemarken	53
EU25	50
EU15	47
Portugal	31
Spanje	28
Ierland	27
Zweden	26
Griekenland	18
Finland	17

Bron: EC DG TREN, NMBS, Algemene Directie Statistiek

Aangezien heel wat buitenlandse onderzoekers niet beschikken over een wagen, hetzij omdat ze zeer dicht bij hun werk wonen hetzij omdat ze slechts voor korte tijd in Vlaanderen verblijven, vormt het sterk uitgebouwd systeem van openbaar vervoer een zeer belangrijk voordeel. Uit het onderzoek bleek dan ook dat de tevredenheid met het openbaar vervoer in Vlaanderen bij buitenlandse onderzoekers hoog is. Alle buitenlandse onderzoekers bij wie het openbaar vervoer in Vlaanderen aan bod is gekomen, waren enthousiast over de kwaliteit ervan.

Bus service are very good, that I must say, very prompt in their timings, and they run even on a festival day and that is a unique feature in Europe. I don't know about the other European countries, I never visited the other European countries but in the UK bus services are stopped on Sundays, on holidays, but here it is a unique thing that there are buses on these days. 365 days we have buses. (India, postdoc)

Qua openbaar vervoer is het zeer goed vind ik, het feit dat het ook terugbetaald wordt is zeer goed, is ook zeer uniek denk ik. Ik heb collega's in Londen en als je hoort wat zij betalen voor openbaar vervoer en wat soort openbaar vervoer dan zeg je amai! Het is allemaal privé geworden in Engeland en het is heel duur, zeker niet frequent, het aanbod is gedaald en natuurlijk heb je duizenden mensen die ineens in de treinen terechtkomen, het zijn sardientjes, allemaal. Terwijl hier heb je drie verbindingen per uur naar Brussel, je kan niet missen hé. Ik kan mijn laptop gebruiken, er is genoeg plaats, ik zit neer, ik kan werken. Dat is zeer goed, meer kan je niet verwachten. (Cyprus, ZAP)

Buitenlandse onderzoekers zijn ook positief over de terugbetaling van het openbaar vervoer voor woon-werkverkeer.

There is also the 'treinkaart' that is for free and it is really... a strong advantage, the university pays it so it is a very big... it is 600 euro per year and we get it for free so it is really positive. (Frankrijk, postdoc)

11.9. Taal

11.9.1. Taal in het dagelijks leven

Onderzoekers zijn ook zeer tevreden over de meertaligheid van Vlamingen. Hierdoor kunnen ze zich in het dagelijks leven gemakkelijk uitdrukken in het Engels. Maar liefst dertien onderzoekers vermelden dit expliciet als een groot voordeel van Vlaanderen.

I speak English to everyone and this is what I appreciate with the people, I'm very impressed not a single person has turned me down so far. They do speak in Dutch if they can't speak English but they try to communicate in a way that I understand. But most of them have spoken English. So far I have never had any problem, that is very nice. (India, postdoc)

Wherever you go - the mutuality, the city hall or wherever else administratively - everyone speaks English so that helps a lot. In Flanders I think that is a main advantage for a newcomer here, everybody can speak English. (Griekenland, postdoc)

De meeste onderzoekers waren op voorhand niet op de hoogte van de meertaligheid van Vlamingen. Onderzoekers vermelden dat dit een zeer belangrijke aantrekkingskracht is van Vlaanderen maar dat het nog onvoldoende bekend is bij onderzoekers in het buitenland.

Did you know when you were in Germany that you can use English here in daily life? No I it wasn't clear to me that that people speak...even bus drivers or... yeah you get along with English... yeah, that's also something that would be good to know in advance but of course if you apply for something you will experience that within two days. (Duitsland, ZAP)

Heel wat buitenlandse kandidaten denken: hier moet men altijd Nederlands gebruiken of Frans. Ze hebben geen idee dat, zoals in de Scandinavische landen, het met het Engels ook lukt. Meertaligheid en Engels is belangrijk, in de bank, in de garage, geen probleem. Mensen spreken hier goed Engels. (Rusland, ZAP)

11.9.2. Taal aan de universiteit

Omtrent het taalgebruik aan de universiteit kwamen er tijdens de interviews drie topics aan bod: de communicatie binnen de onderzoeksgroep, de communicatie vanuit de universiteit en de taal waarin moet worden lesgegeven.

Bijna alle onderzoekers vermelden dat de communicatie binnen de onderzoeksgroep waarin zij werken hoofdzakelijk in het Engels gebeurt. Binnen onderzoeksgroepen met een sterke

aanwezigheid van buitenlandse onderzoekers wordt er het meest in het Engels gecommuniceerd. Sommige onderzoekers vermelden dat een deel van de, vooral informele, communicatie (bv. tijdens de koffiepauze) wel vaak in het Nederlands gebeurt waardoor ze soms een deel van de informatie missen. Dit kan soms nadelige gevolgen hebben voor hun integratie binnen de onderzoeksgroep.

Onderzoekers zijn vaak ontevreden over de communicatie vanuit de universiteit. Deze gebeurt meestal uitsluitend in het Nederlands waardoor buitenlandse onderzoekers vaak zeer veel informatie missen. Buitenlandse onderzoekers zijn hierdoor vaak onvoldoende op de hoogte van wat er gebeurt aan hun gastinstelling.

I receive a lot of Dutch mails on my email and I don't know what they are talking about, so even when it looks important information I only receive it in Dutch.

What do you do when you receive such an email?

If it is really important my boss will say something, I hope, otherwise I use software to it translate in English for me, it is not perfect but at least I can guess what they are saying. (Japan, postdoc)

I receive a lot of things in Dutch which I just delete because I don't speak Dutch yet at least. (Griekenland, ZAP)

Ten derde kwam ook de taal waarin moet worden lesgegeven aan de Vlaamse universiteiten aan bod tijdens de interviews. De regels omtrent dit taalgebruik zijn vastgelegd in artikel 91 van het Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (2003, zie ook VRWB, advies 117). Hierin staat beschreven dat Nederlands de onderwijstaal is in hogescholen en universiteiten. Enkel taalvakken, onderdelen gedoceerd door anderstalige gastprofessoren en anderstalige opleidingsonderdelen gevolgd aan een ander instelling, mogen in een andere taal gegeven worden. Universiteiten en hogescholen kunnen in beperkte mate toch beslissen om opleidingsonderdelen te doceren in een ander taal indien de meerwaarde voor de studenten of de functionaliteit voor de opleiding kan worden aangetoond en de docent de andere taal voldoende beheerst. Opleidingsonderdelen kunnen echter nooit volledig in een andere taal dan het Nederlands gedoceerd worden. Voor bacheloropleidingen kunnen universiteiten of hogescholen beslissen om maximum 10% van de omvang van het opleidingsprogramma in een andere taal aan te bieden. Voor masteropleidingen is er geen percentage vastgelegd. Uitzondering op deze regels zijn opleidingsprogramma's die specifiek voor buitenlandse studenten werden ontwikkeld. Deze mogen wel volledig in een andere taal gedoceerd worden. Er moet in dit geval wel een equivalente Nederlandstalige opleiding ingericht worden in dezelfde instelling of door samenwerking met andere instellingen binnen dezelfde provincie. Ook masteropleidingen in het kader van Erasmus Mundus en het International Course Programme van ontwikkelingssamenwerking mogen in een andere taal worden gedoceerd.

Uit deze regelgeving blijkt dat buitenlandse onderzoekers die aan een Vlaamse universiteit komen werken, tenzij ze een taalvak geven, lesgeven in een internationaal programma of een programma dat specifiek is ingericht voor buitenlandse onderzoekers, les moeten geven in het Nederlands.

De onderwijstaal aan Vlaamse universiteiten kwam bij bijna alle buitenlandse professoren aan bod. Zes van de veertien professoren keurden de taalwetgeving in Vlaanderen expliciet af. De

meerderheid van deze professoren vermeldt dat ze begrijpen dat deze wetgeving politieke en culturele wortels heeft maar vindt toch dat dit niet houdbaar is indien Vlaanderen meer buitenlandse onderzoekers wil aantrekken. Onderzoekers vermelden ook soms dat ze het systeem paradoxaal vinden aangezien de kennis van het Engels bij de Vlaamse studenten veel beter is dan in andere landen.

I do understand that there is a historical reason for that and I do accept this, but if you are speaking about opening country for the foreigners, that is certainly an issue that should be addressed. (Tsjechië, ZAP)

De meeste professoren hebben vooral problemen met het feit dat ze onmiddellijk na hun aankomst in het Nederlands les moeten geven. Dit probleem zou volgens hen opgelost kunnen worden door buitenlandse professoren de eerste jaren de kans te geven om les te geven in het Engels.

Ik vind ook dat als de universiteit kiest voor een internationale onderzoeker die geen kennis heeft van het Nederlands, dat heeft implicaties, dus mijn verwachting is dat de universiteit een beetje geduld heeft. (Italië, ZAP)

Zoals reeds gezegd zijn de BOF-ZAP statuten zeer aantrekkelijk voor buitenlandse professoren omdat ze binnen dit statuut zeer weinig les moeten geven.

Ondanks de strenge taalwetgeving in Vlaanderen geven bijna alle geïnterviewde professoren (in het begin) les in het Engels. Dit wordt meestal gedoogd door de decaan en andere collega's. Onderzoekers zoeken ook vaak 'creatieve' oplossingen zoals hun lessen opbouwen als een geheel van gastcolleges. Andere onderzoekers geven les in een internationale master waardoor het taalprobleem niet aan de orde komt.

11.9.3. Nederlands leren

De bereidheid om Nederlands te leren, is groot bij de buitenlandse onderzoekers. Slechts vijf onderzoekers leren op dit moment geen Nederlands en zijn ook niet van plan om dit in de toekomst te doen. Het betreft hier bijna uitsluitend onderzoekers die slechts voor een korte periode in Vlaanderen verblijven. Hoewel de meeste onderzoekers zeggen dat ze zich zowel op het werk als in het dagelijks leven kunnen redden met Engels, willen zij graag Nederlands leren als onderdeel van hun sociale integratie in Vlaanderen.

De meeste onderzoekers starten maar na een tijdje met het leren van Nederlands. Tijdens de aankomstfase zijn ze te druk bezig met het regelen van praktische zaken en moeten ze veel tijd en energie besteden om zich in te werken in hun nieuwe werkomgeving.

There was a whole year before I could start... in part because I just had too much to do. When I first came here I had to plan courses, didn't know the system at all, I was just too busy to go and learn Dutch. (VS, ZAP)

Het volgen van een talencursus is de meest populaire manier om Nederlands te leren. Deze cursussen worden meestal gevolgd bij het talencentrum van hun eigen gastinstelling of bij het PCVO (Provinciaal Centrum voor Volwassen Onderwijs).

Hoewel veel onderzoekers starten met een talencursus zijn er heel wat onder hen die vroegtijdig stoppen omdat de lessen vaak moeilijk te combineren zijn met hun werk en privéleven. Professoren zijn vaak meer gemotiveerd omdat ze (na een tijd) les moeten geven in het Nederlands.

To be honest, it's a pain in the neck because it's two times a week in the evening from six to nine so if you have already done a full day then you are tired. (Duitsland, postdoc)

Twee professoren vermelden dat ze tijd zouden moeten krijgen van de universiteit om Nederlands te leren. Volgens hen zouden buitenlandse onderzoekers op die manier Nederlands sneller onder de knie krijgen.

The one thing that I have to say about my own situation coming here... I was given no time to learn Dutch, so I'm learning it in the evenings, I don't have a lot of time to practise so it goes much slower... if they just said look, you take intensive courses for a full semester but you concentrate on it, I think I would have learned Dutch much quicker and I think that might be a general thing to think about for foreign professors. You want them to learn Dutch quickly which of course is in everybody's best interest. Give them a little bit of time, a semester. They have excellent intensive courses here in Leuven, I don't know how it is in Ghent or Antwerp but... and I wish I was able to take them but I wouldn't have time to do my teaching, I wouldn't have time to do research but that is something worth considering. (VS, ZAP)

11.10. Werken aan de universiteit

11.10.1. Lonen

Tabel 44: Gemiddeld jaarlijks (bruto) salaris van onderzoekers, totaal en naar sector, in PPS*, (enkel EU-25), 2006

Totaal		Privésector		Overheid		Hoger onderwijs	
Land	Euro	Land	Euro	Land	Euro	Land	Euro
Verenigde Staten	62.793	België	68.228	Zwitserland	66.396	Nederland	65.923
Australië	62.342	Oostenrijk	65.805	België	63.306	Luxemburg	63.995
Japan	61.991	Denemarken	65.476	Verenigd Koninkrijk	57.449	Zwitserland	62.337
Oostenrijk	60.530	Nederland	64.080	Duitsland	54.036	Oostenrijk	62.069
Zwitserland	59.902	Verenigd Koninkrijk	60.360	Luxemburg	52.802	Zweden	51.893
Nederland	56.721	Ierland	59.806	Frankrijk	52.058	Frankrijk	50.881
Luxemburg	56.268	Luxemburg	52.344	Oostenrijk	49.182	Verenigd Koninkrijk	50.310
België	55.998	Zwitserland	51.548	Nederland	46.208	Denemarken	48.118
Duitsland	53.358	Duitsland	49.723	Denemarken	41.849	België	46.507
Verenigd Koninkrijk	52.776	Zweden	47.162	Portugal	39.893	Duitsland	45.893
Ierland	49.654	Noorwegen	44.709	Ierland	39.890	Noorwegen	42.949
Frankrijk	47.550	Frankrijk	40.705	Griekenland	39.452	Ierland	42.763
Zweden	47.143	Spanje	40.543	Zweden	39.435	Spanje	36.817
Denemarken	43.669	Finland	37.407	Noorwegen	37.894	Italië	34.204
Noorwegen	41.813	Italië	36.575	Spanje	37.827	Finland	33.084
EU-25 gemiddelde	40.126	Griekenland	29.276	Italië	37.559	Griekenland	32.045
Spanje	38.873	Portugal	22.673	Finland	37.173	Portugal	27.495
Finland	36.646						
Italië	34.120						
Portugal	33.334						
Griekenland	30.835						

Bron: Europese commissie

*Er wordt rekening gehouden met de prijsverschillen tussen landen, waardoor het mogelijk is om lonen van onderzoekers internationaal te vergelijken.

Lonen van onderzoekers zijn natuurlijk ook bepalend voor de aantrekkingskracht van ons land voor buitenlandse topwetenschappers. Vergelijkend onderzoek naar de lonen van onderzoekers in privébedrijven en publieke instellingen in het algemeen leert ons dat België op wereldvlak niet kan concurreren met de Verenigde Staten, Australië en Japan (tabel 44). Binnen Europa neemt België wel een goede plaats in. Ons land moet hier enkel Oostenrijk, Zwitserland, Nederland en Luxemburg laten voorgaan. Het goede resultaat van België kan vooral toegeschreven worden aan de lonen in de privésector en de overheid. Onderzoekers tewerkgesteld in het hoger onderwijs ontvangen in vergelijking met andere Europese landen eerder een laag loon.

De meeste onderzoekers die geïnterviewd werden, zijn redelijk tevreden over hun loon. Toch vermelden heel wat onder hen dat de lonen van onderzoekers in Vlaanderen minder competitief zijn dan in andere landen waardoor Vlaanderen minder aantrekkelijk is voor echte toponderzoekers.

The salaries, that is certainly something. For the top people there should be a legal way how you can make the competitive salary comparable to the other offers they get because otherwise they will not come. (Tsjechië, ZAP)

Drie onderzoekers stellen dat de competitiviteit van lonen in Vlaanderen sterk verschilt naargelang het niveau. Lonen voor jonge onderzoekers zijn volgens hen op internationaal vlak competitiever dan lonen van professoren. Een onderzoeker vermeldt dat het verschil tussen lonen van doctoraatsstudenten en postdoctorale onderzoekers te klein is.

The PhD students are getting more here in Belgium than in Germany, much more actually, significantly more. The post docs are paid I would say slightly better than in Germany but from all other higher positions I think the salaries in other countries are higher. So for the top people, well, you can earn much more in other countries than here, so I think it's attractive for PhD students and post docs, it might be attractive for the young group leader still, but the top positions are not competitive. (Tsjechië, ZAP)

De evaluatie van lonen hangt natuurlijk ook af van de familiale situatie van de onderzoeker. Alleenstaande onderzoekers zijn vaker tevreden over hun loon dan onderzoekers met een partner/gezin. We mogen niet vergeten dat onderzoekers die met hun partner (en kinderen) naar Vlaanderen komen vaak (tijdelijk) terugvallen op één loon. Drie alleenstaande onderzoekers stellen dat hun loon niet voldoende zou zijn indien ze een gezin zouden hebben.

I can't imagine that on my salary a foreign researcher with a family, especially if the wife doesn't work and with children, would feel comfortable, so to that extent, no I think it is not enough. It is sufficient for myself and my wife so to that extent I don't complain but it is on the low side, I think, of academic salaries. (VS, ZAP)

Zeven onderzoekers (vijf professoren en twee postdoctorale onderzoekers) vermelden expliciet dat ze genegotieerd hebben over hun loon of dat ze meer krijgen dan hun Vlaamse collega's. Aangezien de lonen van onderzoekers aan Vlaamse universiteiten gebaseerd zijn op loonschalen worden veel onderzoekers in een hogere schaal geplaatst om het loonniveau dat de onderzoeker verwacht te kunnen bereiken. Op die manier ontstaat er ongelijkheid tussen buitenlandse en Vlaamse onderzoekers. Vlaamse onderzoekers met dezelfde wetenschappelijk kwalificatie verdienen op die manier soms minder dan hun buitenlandse collega's.

I did not insist to have this position of Gewoon Hoogleraar, but more or less the Dean was kind of forced to give me this position, because it was the only way that I could earn almost as much as I did in Germany. And he keeps on telling me, half in joke, that I'm the best paid person of my age in the old university. (Italië, ZAP)

The salary was also important but I also negotiated for that because at least compared with Germany the salary is not very competitive so we had to go to rather an upper scale of salary here ... so that finally I said okay. (Duitsland, ZAP)

Uit de analyses blijkt duidelijk dat postdoctorale onderzoekers veel meer belang hechten aan onderzoeksomstandigheden dan aan salaris. Volgens zeven postdoctorale onderzoekers zijn de onderzoeksomstandigheden belangrijker dan de financiële vergoeding. Deze onderzoekers blijven ook meestal voor een korte periode in Vlaanderen waardoor het loon minder belangrijk is.

Are you satisfied with your salary here, in Flanders?

Well yeah, it's okay. It's okay because I was not looking for a huge salary by coming here. My purpose was not to earn money but to have an interesting job in an interesting environment. (Frankrijk, postdoc)

I contacted x (name of Flemish professor) because I really wanted a scientific environment. So a high level of science, but I didn't care about high a level of salary. (Frankrijk, postdoc)

Do you think your salary is enough for a researcher?

For the cost of living here I would say, I would expect more, for instance I was getting more in Slovenia than here, there life is cheaper but as I told you that is less important than the work experience. (Griekenland, postdoc)

Money is not an important factor for us. We are still in a learning phase, we are not yet working, so once you work you can earn what you really like. Not right now, that is not the main reason, but it is a reason obviously. (India, postdoc)

Long term I would count a lot on the salary but short term I don't care, it is not a problem, it is so for the two years, it is quite ok. (Griekenland, postdoc)

It wasn't - that was not a deciding factor, except that if I would have to lose too much money, I wouldn't have come. (Frankrijk, postdoc)

Onderzoekers met meer ervaring (professoren) hechten meer belang aan salaris. De opleidingsperiode van onderzoekers loopt tot en met de periode van postdoc. Tijdens deze opleidingsfase werken onderzoekers vaak onder minder gunstige werkomstandigheden (bv. lagere lonen, weinig werkzekerheid). Na deze periode verwachten onderzoekers meer werkzekerheid en een hoger loon. Bovendien valt deze periode voor veel onderzoekers samen met de start van een gezin waardoor loon ook belangrijker wordt.

When you're initially doing post-docs you're not caring about money, you've just done a Ph.D. and you've got no money and... but now, once you get into things, you want to start planning... your future and, I don't know, family and things, you'd better start thinking about these things. (Australië, postdoc)

Twee onderzoekers klagen over het feit dat Vlaamse universiteiten te sterk vasthouden aan de loonschalen. Zij beschouwen dit als een gebrek aan flexibiliteit.

I think the salary scales here are not bad, people are slightly conservative about how to use them, I mean there is a lot of civil servant mentality. Unless you've done 20 years you cannot become hoogleraar or... which strikes me as stopping the process of attracting people. (Griekenland, ZAP)

Heel wat onderzoekers stellen dat een voldoende groot onderzoeksbudget een compensatie kan vormen voor lagere lonen.

So either the pure salary has to be more generous, or a combination with research schemes, such as in my case - because scholars even if they are paid less, but enough to survive, they are happy if there is research money for travelling, books... because that is what we like. And if that is there, I think people would come even if the salary is less. (Griekenland, ZAP)

Tabel 45: Totale belastingsdruk als % van het BBP, 2004

Land	%
Ierland	30,2
Estland	32,6
Verenigd Koninkrijk	36,0
Nederland	37,8
Duitsland	38,7
EU-25	39,3
EU-15	39,6
Frankrijk	43,4
België	45,2
Zweden	50,5

Bron: Eurostat

Het verschil tussen bruto- en nettolonen is in België zeer groot. Uit internationaal vergelijkende cijfers blijkt dat de Belgische belastingsdruk, samen met de Zweedse, tot de hoogste van Europa behoort (tabel 45). De opbrengsten van deze belastingen worden niettemin voor een groot deel geïnvesteerd in het welzijn van de burgers. Zo gaat in België ongeveer 30% van het BBP naar sociale bescherming (tabel 46). Enkel Zweden, Frankrijk en Duitsland spenderen hiervoor een nog groter aandeel van hun BBP. De Belgische overheid investeert ook fors in onderwijs. Ongeveer 6% van het BBP gaat in ons land naar onderwijs (tabel 47). Na Zweden is dit het hoogste percentage binnen Europa.

Tabel 46: Totale uitgaven voor sociale bescherming als % van het BBP, 2003

Land	%
Zweden	33,5
Frankrijk	30,9
Duitsland	30,2
België	29,7
EU-15	28,3
Nederland	28,1
EU-25	28,0
Verenigd Koninkrijk	26,7
Ierland	16,5
Estland	13,4

Bron: Eurostat

Tabel 47: Publieke uitgaven voor onderwijs als aandeel van het BBP, 2003

Land	%
Zweden	7,5
België	6,1
Frankrijk	5,9
Estland	5,7
Verenigde Staten	5,4
Verenigd Koninkrijk	5,4
EU-25	5,2
EU-15	5,2
Nederland	5,1
Duitsland	4,7
Ierland	4,4
Japan	3,7

Bron: Eurostat

Uit het onderzoek blijkt dat heel wat onderzoekers die reeds een tijd in Vlaanderen verblijven, begrijpen dat de belastingen die van hun brutoloon afgehouden worden, voor een groot deel geïnvesteerd worden in sociale voorzieningen, hetgeen op zijn beurt de hoge levenskwaliteit in Vlaanderen garandeert.

Ik ben gewoon blij om professor te zijn, voor een wetenschapper is dat zeker een verwezenlijking. Geld is niet zo belangrijk, het is genoeg om te leven, we krijgen genoeg denk ik. Als je alles optelt - en we hebben deze oefening al een keer gedaan met mijn vrouw - stel dat wij proffen in Amerika zouden zijn, hoe zou onze financiële situatie zijn? En het komt tot hetzelfde want wat je hier niet in jouw pocket krijgt komt in het systeem in de scholen, de ziekenhuizen, het openbaar vervoer - dus op het einde van de tocht is het exact hetzelfde. (Cyprus, ZAP)

The social welfare system is better in Belgium than in Australia. So... if you go to the dentist you know it's basically for free... if you have a small operation it's for free here. But in Australia you pay a lot for that. So you've got to take these into account as well. (Australië, postdoc)

Here the money that you get, the netto is only a very small proportion of what you actually earn but you benefit from the other aspects... for example here I know that if I have to go to hospital for a small thing I can have a 100% reimbursement and then of course it doesn't exist in the States, it doesn't exist in Hong Kong or anywhere else... if I go to the doctor or the dentist I also have some reimbursement... So it is difficult, but one thing as a foreigner when I first arrived - if I can ask the government to really explain clearly what those things are... the money that is taken away for the social security, what exactly do I benefit from? And even about pensions and these kind of things, I think I didn't get enough consultation on this. More information is needed because it makes such a big difference. (China, postdoc)

We kunnen verwachten dat heel wat onderzoekers in het buitenland niet op de hoogte zijn van deze investeringen in sociale voorzieningen en/of de positieve effecten hiervan op levenskwaliteit. Deze onderzoekers kunnen dan ook afgeschrikt worden door het grote verschil tussen hun (aangeboden) bruto- en nettoloon. Om aan dit probleem tegemoet te komen, werd tijdens dit onderzoek een overzicht gemaakt van opbrengsten en kosten verbonden aan leven in Vlaanderen (zie 17). Door dit instrument te gebruiken kunnen buitenlandse onderzoekers hun bruto- en nettoloon beter evalueren en krijgen zij een beter zicht op de levenskwaliteit in Vlaanderen.

In dit instrument wordt ook een overzicht gegeven van de levenskosten in Vlaanderen voor een aantal internationaal vergelijkbare uitgaven. Ook de levenskost speelt immers een belangrijke rol in de evaluatie van het loon.

Uit internationaal vergelijkende cijfers blijkt dat België zich op het vlak van levenskosten samen met onze buurlanden op een niveau bevindt dat iets hoger ligt dan het Europese gemiddelde (tabel 48). Binnen Europa is het leven heel wat duurder in Ierland en Zweden. In de Verenigde Staten ligt de levenskost iets lager dan het Europese gemiddelde.

Tabel 48: Vergelijkende prijsniveaus van het eindverbruik door huishoudens, 2005

Land	Prijsniveau (EU-25=100)
EU-25	100,0
Verenigde Staten	101,3
EU-15	103,7
Duitsland	104,1
België	104,3
Verenigd Koninkrijk	104,9
Nederland	105,2
Frankrijk	108,5
Zweden	120,6
Ierland	123,4
Japan	137,1

Bron: Eurostat

Uit het onderzoek blijkt dat buitenlandse onderzoekers de levenskost in Vlaanderen vooral vergelijken met deze in hun thuisland of vroeger gastland.

It's more than in France, for instance, that is what I know for sure. In Holland I was paid a little bit better but also the rent and the life costs are more expensive so... I think I live better here in Belgium with my current salary than I was in Holland when I was slightly better paid. (Frankrijk, postdoc)

Het is zo dat belastingen relatief hoog zijn vergeleken met Duitsland, bijvoorbeeld, en netto is in Duitsland het salaris hoger. Langs de andere kant zijn de kosten van het leven niet minder dus in principe is het iets slechter dan in Duitsland, maar ik heb geen reden om te klagen, voor mij is het ok. (Duitsland, ZAP)

11.10.2. Onderzoeksomstandigheden

Onderzoeksinfrastructuur

De tevredenheid over de onderzoeksinfrastructuur is afhankelijk van de vakgroep waarin buitenlandse onderzoekers werken. Het overgrote deel van de onderzoekers zijn vrij tevreden over deze infrastructuur. Een klein aantal onderzoekers vermeldt dat de bibliotheek of de online toegang tot toptijdschriften binnen hun vakgebied eerder beperkt is.

Vier onderzoekers klagen over het bureaucratisch systeem aan de universiteit waardoor ze vaak heel lang moeten wachten op apparatuur die ze besteld hebben. Dit gebrek aan dynamiek en flexibiliteit van de centrale administratie leidt vaak tot vertraging in hun onderzoek.

Er zijn dingen die echt een irritatie veroorzaken en dat is die bureaucratie natuurlijk. Dat maakt alles een stukje onaangener. We moeten echt heel lang wachten... Voor dingen die soms onbegrijpelijk lang duren. (Portugal, postdoc)

Onderzoeksfinanciering

Bijna alle onderzoekers vinden dat er genoeg onderzoeksfinanciering beschikbaar is in Vlaanderen. Ook de kanalen waarlangs financiering aangevraagd kan worden en de manier waarop dit moet gebeuren, worden meestal positief geëvalueerd. Een onderzoeker drukt zijn onvrede uit met het feit dat de toekenning van IWT beurzen plaatsvindt op basis van een mondelinge toelichting in het Nederlands. Dit laatste vormt voor buitenlandse onderzoekers een belangrijke barrière.

As a foreigner you can hardly apply for the IWT grants to finance your PhD this is also not a sign of openness towards internationalization. (Tsjechië, ZAP)

Ook bij het FWO moeten aanvragen voor kredieten, mandaten en projecten ingediend worden in het Nederlands waardoor er ook hier sprake is van een (taal)barrière voor buitenlandse onderzoekers.

Zoals eerder reeds vermeld zijn de twee professoren die met een Odysseus-beurs naar Vlaanderen gekomen zeer tevreden over het onderzoeksbudget dat verbonden is aan deze beurs.

Vier professoren kaarten het probleem van de beperkte basisfinanciering aan waardoor pas aangestelde (buitenlandse) professoren vaak niet kunnen beschikken over onderzoeksgeld. Volgens hen kan dit voor buitenlandse onderzoekers een barrière vormen om voor Vlaanderen te kiezen.

Je krijgt hier helemaal niets als je hier begint als hoogleraar. Ik ben één van de weinige uitzonderingen, want toen ik aankwam had de vicerector blijkbaar een oprisping en ik heb wel wat staatsgeld gekregen, maar over het algemeen krijg je helemaal niets. Dat staatsgeld was ook helemaal niet veel dus je moet al je geld zelf binnenhalen. Dat gaat goed, maar zoals in Nederland heb je ook nog een basisbedrag, in Amerika trouwens ook erg weinig, maar hier moet je alles binnenhalen... Dat vind ik niet zo erg en dat gaat ook goed, maar ik denk dat het voor sommigen erg raar is. (Nederland, ZAP)

Tijdsbesteding

Twee onderzoekers, met onderzoekservaring in de VS, vermelden het gebrek aan een 'sabbatical leaves'-cultuur in Vlaanderen aan.

One thing that I think many foreigners would be surprised about is the situation here in Leuven, I don't know how it is at the other Flemish universities but with sabbaticals, sabbatical leave, there seems to be.... At a university of the quality of Leuven in the US there would be an automatic sabbatical-regime where every six, seven, eight semesters you get a semester off and there seems to be nothing like that here... I find it strange and I think that many foreigners, especially from the US would, find it strange, no sabbaticals. I think it is just expected that you get something of a sabbatical-regime there so that might factor into a foreign professor wanting to come or not, how much research time that person is actually going to get. (VS, ZAP)

De mogelijkheid voor 'sabbatical leaves' wordt in Vlaanderen aangeboden door het FWO²⁴. Professoren kunnen bij deze financieringsinstelling een aanvraag indienen voor een wetenschappelijke opdracht (sabbatical leave) om zich 3 maanden tot 1 jaar volledig te wijden aan hun wetenschappelijk onderzoek. Het toegekende krediet (€ 2500/maand) kan door de betrokken universiteit zowel worden aangewend voor de vervanging van de betrokkene als om de professor in zijn onderzoekstaak te ondersteunen. Hoewel beperkte mogelijkheden voor sabbatical leaves beschikbaar zijn in Vlaanderen, kunnen we verwachten dat de lesopdracht van professoren en afspraken rond taakverdeling in de onderzoeksgroep aan Vlaamse universiteiten een barrière vormt om hiervan gebruik te maken.

Onderzoekscultuur

Dertien onderzoekers vermelden het gebrek aan, vooral uitgaande, internationale mobiliteit aan de Vlaamse universiteiten. Vooral het feit dat Vlaamse onderzoekers hun hele loopbaan aan dezelfde universiteit blijven, wordt door veel onderzoekers als zeer ongewoon beschouwd. Deze onderzoekers vermelden dat onderzoekers in hun thuisland veel mobieler zijn. In veel landen kunnen onderzoekers geen postdoc positie krijgen aan dezelfde instelling waar ze hun doctoraat behaald hebben, ook voor het verwerven van een permanente positie na de postdoc moeten onderzoekers in andere landen vaak naar een andere universiteit.

Wat ik wel opmerk is dat als hier posities open verklaard worden en men kijkt naar wie de positie krijgt, dan zijn dat vaak de interne kandidaten, dat is wel een verschil met Duitsland. Daar is het zo, dat staat in een soort regel, dat als men aan een universiteit zijn PhD behaalt dat men aan deze plek geen vaste benoeming kan krijgen, dan moet men naar ergens anders naartoe gaan. (Duitsland, ZAP)

Wat ook opvallend is, is dat Vlamingen gewoon aan hun universiteit blijven, ik denk dat ik de eerste onderzoeker ben die hier niet gedoctoreerd heeft... De nadelen zijn... de structuur is niet bereid om...de structuren voor buitenlanders zijn er nog niet. Ik was hier ook een van de eerste buitenlanders en je merkt dat ze dat hier nog niet

²⁴ De kans dat een aangevraagde wetenschappelijke opdracht wordt toegekend is eerder hoog. In 2006, 2007 en 2008 bedroeg de slaagkans van een aanvraag respectievelijk 72%, 86% en 65%.

gewoon zijn. Op doctoraal en postdoctoraal niveau zijn er veel buitenlanders en misschien blijven die wel op lange termijn, ik weet het niet... (Duitsland, ZAP)

Het is heel... laat ons zeggen interessant te vergelijken, bijvoorbeeld in Duitsland is het verboden om een hogere positie te krijgen aan dezelfde universiteit. Als ik de situatie vergelijk in België en in Vlaanderen met de situatie in Duistland . Bijvoorbeeld nu zit ik in sommige commissies en soms vragen ze, wie is niet van Leuven afgestudeerd, dan ben ik alleen, het is normaal in Vlaanderen. Dan zit ik bijvoorbeeld in andere commissies en dan stellen ze dezelfde vraag en dan zijn er twee mensen die niet in Leuven afgestudeerd zijn, maar dan zijn ze afgestudeerd in Gent of Antwerpen en dan blijft alles toch gesloten in Vlaanderen. Verstaat u, er is een soort in-house breeding en ik denk dat het op lange termijn geen goeie situatie is... (Rusland, ZAP)

Het gebrek aan internationale mobiliteit wordt door de buitenlandse onderzoekers ook als negatief beschouwd voor de wetenschap in Vlaanderen. Volgens de onderzoekers wordt er op deze manier een gesloten onderzoekscultuur gecreëerd waardoor nieuwe ideeën moeilijk kunnen instromen en onderzoekers blijven vasthouden aan hun eigen, vastgeroeste ideeën. Het stimuleren van uitgaande (internationale) mobiliteit bij Vlaamse onderzoekers zou volgens hen kunnen bijdragen aan het openbreken van deze gesloten cultuur.

*Working here at this institute do you think it's a good environment for research?
I think in terms of technology and organization, the idea is very well done, actually, I think the problem is really that that it's not international enough Most of the people who study here, did their PhD and postdoc here and got a group leader position here. They never actually saw anything else, how you can do it in a different way.. . which is not very flexible and not very open so I think that's the main problem. The quality of the people in terms of how well they are educated - all these things are excellent It's all a kind of... a bit sleepy, that's what I would say is the main limitation, actually, of the research. so I mean... it would be good if the place were shaken a bit... you can't do any research in a family type... that's it's being done here. If you want to be competitive you have to have to try to force the people to go out - I mean the Belgian people - to get experience and also try to get more people to get in and mix it a bit... compared to other countries it's still very local and provincial in a way because you stay cut off from the best of the international pool of researchers. (Tsjechië, ZAP)*

Ik denk... een van de oorzaken is dat men hier toch wel neigt naar op zijn positie te blijven zitten. Hier zijn procentueel heel veel mensen die hier gestudeerd hebben, die hebben hier gedoctoreerd en die hebben dan na tien jaar de positie van hoogleraar bereikt. Die gaan nooit meer weg en dat hoeft niet per se slecht te zijn, maar als het een hoog percentage is, werkt dat niet de dynamiek in de hand... (Nederland, ZAP)

Drie onderzoekers vermelden dat ze ook persoonlijk nadeel ondervinden van de 'inteeltcultuur' in Vlaanderen. Vlaamse onderzoekers kennen elkaar al heel lang en klitten samen waardoor het vaak moeilijk is voor buitenlandse onderzoekers om volledig te integreren. Buitenlandse onderzoekers hebben hierdoor soms het gevoel dat ze niet volledig worden betrokken bij de werking van de

onderzoeksgroep. Een professor is er zelfs van overtuigd dat zijn kansen om door te groeien lager liggen dan deze van Vlaamse onderzoekers, precies omwille van deze gesloten cultuur.

For foreign researchers it's very important here how long you're here at the university so the longer you are here... Most people know each other and they have of course their internal connections and they work with it to come to decisions. So for people from outside, even if you're only from Antwerp and even more if you're from abroad like me, it's very difficult to get involved in decision-making and it's in a way a bit of a closed system and not very open to foreigners. Although I cannot complain, we work together, very friendly, but sometimes I notice that decisions have been taken somewhere else... (Duitsland, ZAP)

People here know each other for years and most people in this department especially are .. they've done all their education in this department. So I think there's not much diversity so there's not much need to communicate because people know everyone, but when you come from the outside it's very hard to understand, it's very hard to break in. (Griekenland, postdoc)

11.10.3. Carrièreperspectieven

Ten slotte vermelden een aantal, vooral postdoctorale onderzoekers, het gebrek aan carrièreperspectieven. Het aanbieden van loopbaanmogelijkheden- en begeleiding is vaak noodzakelijk om toponderzoekers in Vlaanderen te kunnen houden.

When I was in the States they very quickly asked: Jonathan what do you plan for your future. They asked very fast in the second year and then they immediately prolonged my contract. Here it is more... they are not thinking enough about you as a person I think. They don't try to think of a profile for a person to actually develop with the university which should be beneficial to each other... but I don't know if that is a problem with the budget... if you don't have the budget... but I think that is important... Sometimes it is not easy to find the right person, a person who has been with department long enough, who has a good performance - they have reason to keep him a little bit longer in a way that can be beneficial to the researcher and the university. (China, postdoc)

12. Toekomstplannen

Van de 25 postdoctorale onderzoekers zijn er vier die al besloten hebben om Vlaanderen te verlaten. Twee van hen doen dit omwille van persoonlijke redenen. Twee andere onderzoekers verlaten Vlaanderen omwillen van professionele redenen. Het uitblijven van resultaten als gevolg van vertragingen bij de aankoop van apparatuur is voor de ene onderzoeker de reden om Vlaanderen te verlaten. De andere onderzoeker is zeer ontevreden over de intellectuele eigendomsrechten en het gebrek aan verantwoordelijkheden die postdoctorale onderzoekers in Vlaanderen krijgen (bv. ze kunnen zelf geen budget beheren).

Vijf postdoctorale onderzoekers gaan na hun contract waarschijnlijk terug naar hun thuisland. Een onderzoeker geeft aan dat de lonen van onderzoekers in zijn thuisland (Australië) de reden zijn voor zijn vertrek uit Vlaanderen. Voor de andere onderzoekers zijn vooral persoonlijke factoren (vrienden en familie in het thuisland) de doorslaggevende reden.

So with an FWO, you would earn about 2100 euro per month, depending on how long you've - how experienced you are. But in Australia you would start on... roughly 60,000 Australian dollars, which is... that's 40,000 euro per year. That's gross. And the taxes, and it's high in Australia, so they earn almost twice as much than a post-doc here does. So... that's very attractive. (Australië, postdoc)

Elf onderzoekers willen graag in Vlaanderen blijven en hier op termijn een permanente positie bemachtigen. Twee onderzoekers geven als reden dat ze zich willen vestigen na een aantal buitenlandse ervaringen, twee andere onderzoekers zeggen dat ze willen blijven omdat hun gezin goed geïntegreerd is in Vlaanderen. Een onderzoeker wil graag in Vlaanderen blijven omdat de kwaliteit van het onderwijs in Vlaanderen beter is dan in haar thuisland (Frankrijk).

Ik zou natuurlijk willen blijven want ik ben niet ingesteld iedere vijf jaar ergens anders te gaan wonen dus het wordt tijd een vaste plek te hebben en zo... dat zou ik echt graag willen hebben. (Portugal, postdoc)

My daughters are doing very well, they are very good at school, they understand the language completely, I don't think they would like to move. (Servië, postdoc)

We would like to go back in France, 'especially for our daughter. When we look at the education, for example, in France, how the schools are managed, and the experience of our friends, who are still in France and have children the same age of our, we are not quite sure that we would like to go back to France because it's not so good right now. So now, step by step, we feel more and more comfortable. (Frankrijk, postdoc)

Hoewel heel wat postdoctorale onderzoekers graag in Vlaanderen willen blijven, schatten ze hun kansen op een permanente positie laag in. Vooral het feit dat een goede kennis van Nederlands vereist is voor een permanente positie in Vlaanderen, beschouwen ze als een barrière.

I would like to find a more permanent position somewhere, but I don't expect many things here in here in KU Leuven and in general in Belgium. It seems to me that it's possible to come for a couple of years, but it would be very very difficult to settle for a longer time. Which actually, since the way I live here, is rather positive. I would consider staying here, but I think I can't consider it just because there are too few positions available. (Frankrijk, postdoc)

One of the factors that is important when you are looking for a country to do research, is that you have possibilities later to have a permanent position - so this is a bit of a problem here. I know some people who went to the UK because they give a lot of opportunities to get a permanent job. (Spanje, postdoc)

Drie onderzoekers stellen hun verblijf in Vlaanderen helemaal afhankelijk van hun contract: als ze een contract krijgen, blijven ze, anders verlaten ze Vlaanderen. Hieruit blijkt ook dat het belangrijk is om beloftevolle onderzoekers carrièreperspectieven te bieden zodat ze in Vlaanderen kunnen blijven.

If I can get an extension I will stay but if I cannot get an extension I will leave. (Griekenland, postdoc)

If I'm not getting a permanent job then I will leave in two years' time. If I see that I can get a permanent job then I will stay. (India, postdoc)

Alle geïnterviewde buitenlandse professoren plannen om nog een tijdje in Vlaanderen te blijven. Een aantal onder hen vermeldt dat hun gezinssituatie (bv. schoolgaande kinderen) hen belet om de eerste jaren Vlaanderen te verlaten.

We kunnen zeker voor de volgende tien jaar rekenen dat we hier zullen blijven. We hebben nu drie kinderen, we zijn mooi ingeschakeld in het systeem hier, het is dan ook niet verstandig om met de kinderen nu op dit ogenblik te gaan verhuizen. (Cyprus, ZAP)

Tien van de zeventien professoren willen zelfs permanent in Vlaanderen blijven. Hiervoor worden een aantal redenen gegeven. Onderzoekers die in het verleden al zeer mobiel geweest zijn, zijn het vaak beu om telkens weer te verhuizen. Ook het feit dat het gezin goed geïntegreerd is in Vlaanderen en de hoge levenskwaliteit worden genoemd als reden om zich permanent in Vlaanderen te willen vestigen.

Wat zijn uw toekomstplannen?

We zijn erop ingericht om hier zelfs ons pensioen op te nemen, mochten we daar ooit aan toekomen. Neen, we zijn hier niet op doortocht in Vlaanderen. Ik zie daar ook geen zin in, als het mij bevalt, ik zie niet dat ik elders zoveel betere omstandigheden zou hebben en dan ook nog voor mijn gezin... en dan is er geen drijvende kracht om elders heen te gaan. (Duitsland, ZAP)

Zeven professoren kunnen nu nog niet met zekerheid zeggen of ze permanent in Vlaanderen zullen blijven. Voor twee professoren is dit afhankelijk van hun sociale integratie in Vlaanderen.

At the moment we plan to stay here at least for the next few years. Of course my wife, she's now doing a PhD and she has a position over six years something and... and then I think the crucial factor will be whether we manage to socially integrate here, which is not so easy. But otherwise, from a research perspective, I don't see a reason to go back to Germany at the moment, I have to admit. (Duitsland, ZAP)

Vier professoren stellen dat ze tevreden zijn in Vlaanderen maar dat een beter aanbod uit het buitenland hun in de toekomst zou kunnen overtuigen om Vlaanderen te verlaten. Vooral betere onderzoeksomstandigheden kunnen onderzoekers verleiden om naar een andere instelling te gaan.

Vooraf vandaag de dag is het zo dat wetenschappers zeer mobiel zijn en dat je een positie gemakkelijk kan ruilen tegen iets dat misschien beter lijkt. Als je betere condities krijgt ergens anders ga je natuurlijk ergens anders naartoe en dat zal ik ook doen. Ik ben zeer tevreden, dat is niet het probleem maar als je bijvoorbeeld een kans krijgt met een budget dat ongelooflijk hoog is en met een fantastische bibliotheek en dergelijk, dan ga je natuurlijk. (Nederland, ZAP)

Een professor, die momenteel een van de weinige buitenlandse onderzoekers in zijn vakgroep is, stelt zijn permanent verblijf in Vlaanderen afhankelijk van de verdere internationalisering binnen zijn vakgroep.

In ten years from now I can see myself fully settling down, if also others that are non-local have also moved... if it is a department that I feel is attractive... and in the end... so this is one factor if it is a more international department then it will make it easier to settle down... (Griekenland, ZAP)

Conclusies en aanbevelingen

13. Algemene conclusie: een SWOT-analyse van Vlaanderen

Om de aantrekkelijkheid van Vlaanderen voor buitenlandse onderzoekers te kunnen evalueren, wordt hieronder een overzicht gegeven van de sterke en zwakke punten van Vlaanderen. Daarnaast worden ook de 'bedreigingen' waarmee Vlaanderen in de toekomst geconfronteerd zal worden en de 'kansen' om van Vlaanderen een meer aantrekkelijke regio voor onderzoekers te maken, toegelicht.

13.1. Sterke punten

In het onderzoek wordt door buitenlandse onderzoekers vaak de **aantrekkelijkheid van een aantal onderzoeksposities** (BOF-ZAP en Odysseus) vermeld. De voordelen die verbonden zijn aan deze posities (nl. lage onderwijsbelasting of een genereus bedrag aan onderzoeksgeld) zijn zeer aantrekkelijk voor buitenlandse onderzoekers.

Zeer veel onderzoekers kozen voor een onderzoeksgroep aan een Vlaamse universiteit omwille van de **wetenschappelijke reputatie** van deze **onderzoeksgroep**. We kunnen hieruit afleiden dat heel wat onderzoeksgroepen in Vlaanderen reeds een reputatie hebben opgebouwd die hen een internationale aantrekkingskracht verleent.

Ook de **centrale ligging** binnen Europa maakt van Vlaanderen een zeer aantrekkelijke regio voor buitenlandse onderzoekers om te reizen binnen Europa of voor familiebezoek (vooral voor Europese onderzoekers).

De **meertaligheid van Vlamingen** wordt door onderzoekers zeer vaak vermeld als belangrijk voordeel. Het feit dat buitenlanders zich in het dagelijks leven (bv. winkels) kunnen uitdrukken in het Engels vergemakkelijkt de integratie. Net zoals heel wat andere aspecten van levenskwaliteit is deze meertaligheid niet genoeg gekend in het buitenland.

De **kwaliteit en betaalbaarheid van het Vlaamse onderwijs** vormt ook een zeer belangrijk voordeel. Zowel internationaal vergelijkende cijfers als de evaluatie van buitenlandse onderzoekers in dit onderzoek tonen de hoge kwaliteit van het Vlaamse onderwijs aan.

Aangezien veel buitenlandse onderzoekers met hun partner naar Vlaanderen komen, is ook de **aanwezigheid van internationale bedrijven** in Brussel, inclusief de Europese Commissie, een belangrijke sterkte van Vlaanderen. Hierdoor vergroten de kansen op het vinden van een aantrekkelijke baan voor de partner van de onderzoeker.

Uit internationaal vergelijkende cijfers blijkt dat het **gezondheidssysteem** in Vlaanderen zeer toegankelijk is. Ook door de buitenlandse onderzoekers in dit onderzoek wordt deze toegankelijkheid als zeer positief ervaren.

Een aantal onderzoekers vermelden ook het **kwaliteitsvol en betaalbaar openbaar vervoer** als positief punt. Onderzoekers die voor korte tijd naar Vlaanderen komen, beschikken vaak niet over

een eigen wagen waardoor het sterk uitgebouwd systeem van betaalbaar openbaar vervoer voor hen een belangrijk voordeel kan zijn.

13.2. Zwakke punten

Heel wat buitenlandse onderzoekers klagen over een **gesloten cultuur** aan Vlaamse universiteiten. De gebrekkige internationale mobiliteit van Vlaamse onderzoekers beschouwen zij als de belangrijkste reden hiervoor. Als gevolg van deze gesloten cultuur kunnen onderzoekers zich vaak niet voldoende integreren in de onderzoeksgroep waardoor de overdracht van kennis bemoeilijkt wordt.

Uit internationaal vergelijkende cijfers blijkt dat de **lonen van onderzoekers** in Vlaanderen in de publieke sector en het hoger onderwijs niet heel concurrentieel zijn. Lonen van onderzoekers in de private sector scoren wel goed op internationaal vlak.

Heel wat onderzoekers klagen over het gebrek aan een **proactief onthaalbeleid van hun gastinstelling**. Vooral tijdens de aankomstfase hebben onderzoekers nood aan persoonlijke begeleiding. Uit het onderzoek blijkt dat vooral onderzoekers met een gezin nood hebben aan begeleiding door hun gastinstelling.

Het gebrek aan (Engelstalige) informatie over wonen en leven in Vlaanderen wordt door de buitenlandse onderzoekers ook vaak vermeld als nadeel. Niet enkel vinden zij op die manier weinig informatie die belangrijk is om voor Vlaanderen te kiezen maar kunnen ze hun verblijf in Vlaanderen ook moeilijk voorbereiden.

De **Nederlandse taal** kan een barrière vormen voor buitenlandse onderzoekers om voor Vlaanderen te kiezen. De barrière is het grootst bij onderzoekers met een partner en/of kinderen. Een goede beheersing van het Nederlands is bij deze laatste immers onontbeerlijk voor de integratie in het gastland (onderwijs of arbeidsmarkt). Ook de **taalwetgeving aan Vlaamse universiteiten** kan voor buitenlandse onderzoekers een belemmering vormen om naar Vlaanderen te komen. Vooral voor professoren met een onderwijstaak zorgt deze wetgeving voor problemen.

Onderzoekers en hun gezin ondervinden nog heel wat **administratieve en juridische barrières** zowel voor hun aankomst als tijdens hun verblijf in Vlaanderen. Deze belemmeringen hebben vaak zowel een negatief effect op de toegang tot België als op de integratie van de onderzoeker en zijn/haar gezin.

Voor **internationaal onderwijs** scoort Vlaanderen (op internationaal vlak) minder goed. Uit cijfers blijkt dat het internationaal onderwijs in Vlaanderen duurder is dan in andere landen. Het gebrek aan subsidiëring kan dit verschil in kostprijs voor een deel verklaren. Ook de ligging van internationale scholen in Brussel en Antwerpen is niet ideaal voor onderzoekers die wonen in Gent, Leuven of Hasselt.

Onderzoekers afkomstig van een land buiten de EER (of Zwitserland) waarmee België geen bil- of multilaterale overeenkomst voor **sociale zekerheid** heeft, ervaren op lange termijn heel wat nadelen van hun verblijf in België. Onderzoekers die afkomstig zijn van een land buiten de EER (of Zwitserland) en tewerkgesteld zijn met een beurs aan een Vlaamse universiteit of kennisinstelling betalen slechts gedeeltelijke RSZ-bijdragen. Hierdoor bouwen zij geen rechten voor

werkloosheidsuitkeringen en pensioenen op. Onderzoekers die afkomstig zijn van een land buiten de EER (of Zwitserland) en tewerkgesteld zijn met een arbeidscontract aan een Vlaamse universiteit of kennisinstelling betalen steeds volledige RSZ-bijdragen waardoor ze ook rechten opbouwen voor werkloosheid en pensioen. Zij kunnen daarna echter enkel van deze rechten genieten indien ze in België blijven, naar een andere EER-land (of Zwitserland) gaan of naar een ander land gaan waarmee België een bi- of multilateraal akkoord heeft voor sociale zekerheid. Onderzoekers die terug naar hun thuisland gaan, verliezen hun opgebouwde landen als het een land betreft waarmee België geen bi- of multilaterale overeenkomst heeft voor sociale zekerheid.

Hoewel de kwaliteit van **kinderopvang** in Vlaanderen goed is, is er vaak sprake van wachttijden. Hierdoor kunnen onderzoekers soms problemen ervaren met het vinden van kinderopvang wanneer ze juist in Vlaanderen aangekomen zijn.

13.3. Kansen

Uit de literatuurstudie en het onderzoek is gebleken dat **internationale netwerken** een zeer belangrijke rol spelen in het aantrekken van buitenlandse onderzoekers. Enerzijds gebeuren aanwervingen van buitenlandse onderzoekers vaak via deze netwerken. Anderzijds zijn deze contacten ook zeer belangrijk voor de doorstroom van informatie over de onderzoeks- en leefomstandigheden in een land.

Uit dit en voorgaand onderzoek blijkt dat de **onderzoeksomstandigheden in instellingen en onderzoeksgroepen** de belangrijkste pull factor vormen voor buitenlandse onderzoekers. Aandacht voor het verbeteren van deze omstandigheden en het internationaal bekend maken van deze kwaliteit (bv. via internationale netwerken) is dus zeer belangrijk.

Uit het onderzoek bleek duidelijk dat de buitenlandse onderzoekers zeer tevreden zijn over de **levenskwaliteit in Vlaanderen**. Daarnaast tonen de resultaten aan dat buitenlandse onderzoekers hiervan op voorhand vaak onvoldoende op de hoogte waren. Het meer bekend maken van deze levenskwaliteit in het buitenland kan dan ook een zeer belangrijke bijdrage leveren aan het verhogen van de aantrekkelijkheid van Vlaanderen. Vooral voor het aantrekken van onderzoekers met een gezin en onderzoekers die langer in Vlaanderen willen blijven, is de nadruk op levenskwaliteit belangrijk.

13.4. Bedreigingen

Aangezien alle landen (top)onderzoekers proberen aantrekken is er op internationaal vlak sprake van een **'war for talent'**. Het is belangrijk dat Vlaanderen zich binnen deze context positioneert als een aantrekkelijke regio voor onderzoekers. Het uitspelen van een extra meerwaarde (nl. levenskwaliteit) bovenop onderzoeksomstandigheden kan de aantrekkingskracht van Vlaanderen versterken.

14. Aanbevelingen

Een beleid voor het verbeteren van de aantrekkelijkheid van Vlaanderen voor buitenlandse onderzoekers moet op verschillende niveaus ontwikkeld worden. De beleidsaanbevelingen worden hieronder dan ook per beleidsniveau geformuleerd. De aanbevelingen hebben zowel betrekking op het aantrekken van buitenlandse onderzoekers als de integratie van deze onderzoekers in

Vlaanderen. Dit laatste is zeer belangrijk opdat buitenlandse toponderzoekers (langer) in Vlaanderen zouden blijven.

14.1. Federale en Vlaamse overheid

14.1.1. Aantrekkingsbeleid

De aantrekkelijkheid van Vlaanderen kan verhoogd worden door **Vlaanderen** in het buitenland meer te **promoten als onderzoeksland**. Hierbij moet zowel aandacht besteed worden aan de onderzoeksomstandigheden in Vlaanderen als aan de levenskwaliteit. Dit laatste is immers een troef die tot nu toe nog te weinig wordt uitgespeeld.

De informatie die hoogopgeleide buitenlanders ontvangen omtrent een verhuis naar of de integratie in België, is vaak onduidelijk, onvolledig of slechts gefragmenteerd beschikbaar bij diverse instanties. Een degelijk aantrekkingsbeleid op basis van financiële maatregelen (bv. Odysseus) kan enkel slagen indien het gepaard gaat met een informatiebeleid omtrent wonen en werken als onderzoeker in Vlaanderen.

14.1.2. Integratiebeleid

Op het vlak van **regelgeving** kunnen een aantal aanpassingen de situatie van buitenlandse, vooral niet-EU, onderzoekers in Vlaanderen verbeteren. De vereenvoudigde procedure voor het bekomen van een verblijfsvergunning voor onderzoekers van buiten de EU (gastovereenkomst) is een goede aanzet tot administratieve vereenvoudiging. Als gevolg van de strenge voorwaarden waaraan onderzoekers moeten voldoen om in aanmerking te komen voor een gastovereenkomst, vallen veel buitenlandse (niet-EU onderzoekers) hier echter uit de boot. Eens deze onderzoekers in Vlaanderen zijn, vormt vooral de jaarlijkse hernieuwing van hun verblijfsvergunning (BIVR) een barrière. Tijdens deze periode kan de onderzoeker immers niet naar het buitenland (bv. voor familie- of congresbezoek). Het toekennen van een verblijfsvergunning voor een langere periode (bij contract van onbepaalde duur) of voor de duur van het contract (bij contract van bepaalde duur) kan de situatie van niet-EU onderzoekers op dit vlak veel verbeteren.

Ook de regelgeving omtrent gezinshereniging bij onderzoekers zou versoepeld moeten worden. Op dit moment kan de procedure voor gezinshereniging bij onderzoekers van buiten de EU pas gestart worden wanneer de onderzoeker zijn/haar Belgische verblijfsvergunning heeft. Het gevolg hiervan is dat het vaak heel lang duurt voor de gezinsleden naar België kunnen komen. Eens ze in België zijn krijgen deze gezinsleden (voor max. negen maanden) een voorlopige verblijfsvergunning (attest van immatriculatie). Met deze verblijfstitel ervaren gezinsleden zeer veel problemen op het vlak van internationale mobiliteit²⁵. Tot slot ervaren de partners van buitenlandse onderzoekers (vooral wanneer ze niet getrouwd zijn met de onderzoeker) veel problemen op het vlak van tewerkstelling.

Naast administratieve vereenvoudiging moet ook de dienstverlening van gemeente- en stadhuizen en Belgische ambassades verbeterd worden. Dit kan gebeuren door hen duidelijke informatie te geven over de wetgeving omtrent internationale mobiliteit van buitenlandse onderzoekers. Op die manier kunnen administratieve formaliteiten sneller en correcter afgewerkt worden, wat positieve gevolgen heeft voor de levenskwaliteit van buitenlandse onderzoekers.

²⁵ Met een attest van immatriculatie kan men het land verlaten maar men moet een terugkeervisum aanvragen om het land terug binnen te mogen

Om de situatie van onderzoekers van buiten de EU op het vlak van **sociale zekerheid** te verbeteren, kunnen er bijkomende bilaterale overeenkomsten afgesloten worden met landen die deze toponderzoekers kunnen aanleveren. Op die manier zullen buitenlandse onderzoekers van buiten de EU op lange termijn minder nadelen ondervinden van hun verblijf in Vlaanderen waardoor Vlaanderen als gastland voor hen aantrekkelijker wordt.

Het inbouwen van meer flexibiliteit in de **taalwetgeving van het hoger onderwijs** is ook zeer belangrijk voor de aantrekkingskracht van Vlaanderen. Zo kan aan buitenlandse onderzoekers het recht verleend worden om een aantal jaren les te geven in het Engels.

Er kunnen maatregelen getroffen worden om de kostprijs en locatie van **internationale scholen** te verbeteren. Het verlagen van de kostprijs kan gebeuren door subsidiëring of door het inrichten van internationale afdelingen in bestaande Vlaamse scholen. Deze laatste optie kan ook gebruikt worden om de spreiding van het internationaal onderwijs binnen Vlaanderen te verbeteren.

14.2. Universiteiten/kennisinstellingen en onderzoeksgroepen

14.2.1. Aantrekkingsbeleid

Voor het aantrekken van buitenlandse toponderzoekers is het belangrijk dat universiteiten/kennisinstellingen en individuele onderzoeksgroepen investeren in de **uitbouw van internationale netwerken**. De resultaten van dit en voorgaand onderzoek tonen immers aan dat internationale mobiliteit van onderzoekers hoofdzakelijk via deze netwerken gebeurt.

Aangezien onderzoeksomstandigheden de belangrijkste factor zijn in de mobiliteitsbeslissing van onderzoekers, is het belangrijk dat Vlaamse onderzoeksgroepen hun **wetenschappelijke reputatie internationaal bekend maken**. Dit kan enerzijds via studieverblijven in het buitenland, of deelname aan internationale congressen, maar anderzijds ook door het creëren van promotioneel materiaal, en het voeren van een meer proactief rekruteringsbeleid.

Vacatures moeten zoveel mogelijk **internationaal verspreid worden**. Dit kan zowel gebeuren via officiële kanalen (bv. Euraxsess, vakspecifieke websites,...) als door bestaande internationale netwerken aan te spreken. Onderzoekers moeten daarnaast voldoende tijd krijgen om te reageren op de vacature en de periode tussen de toewijzing en de start van de job moet voldoende lang zijn.

14.2.2. Integratiebeleid

De universiteiten moeten, indien zij dit nog niet hebben, een degelijk uitgebouwd **informatiebeleid** ontwikkelen voor buitenlandse onderzoekers. Via hun website en via brochures kunnen ze onderzoekers informeren over praktische aspecten van wonen en werken in Vlaanderen. Dit informatiebeleid wordt best aangevuld met een **proactief onthaal- en begeleidingsbeleid** waarbij de gastinstellingen buitenlandse onderzoekers zelf benaderen en hen, waar nodig, begeleiden. Deze begeleiding mag zich niet enkel beperken tot hulp bij administratieve formaliteiten. Gastinstellingen moeten buitenlandse onderzoekers, indien nodig, ook begeleiden bij meer persoonlijke of familiale aspecten die belangrijk zijn voor de integratie van de onderzoeker en zijn/haar gezin in Vlaanderen (bv. huisvesting, school/kinderopvang, job voor de partner, taalcursussen,...).

De **communicatie** vanuit de universiteit naar de buitenlandse onderzoekers moet zoveel mogelijk **in het Engels** gebeuren. Ook documenten die relevant zijn voor buitenlandse onderzoekers moeten

zoveel mogelijk in het Engels beschikbaar zijn. Deze aanpassingen zullen op lange termijn de zelfredzaamheid van buitenlandse onderzoekers verhogen en hun betrokkenheid bij de gastinstelling versterken.

De **gesloten cultuur** aan sommige onderzoeksgroepen **moet opengebroken worden** zodat buitenlandse onderzoekers beter kunnen integreren in de onderzoeksgroep en de wederzijdse overdracht van kennis tussen de buitenlandse onderzoeker en de gastonderzoeksgroep geoptimaliseerd kan worden. Het stimuleren van internationale mobiliteit bij Vlaamse onderzoekers is een zeer belangrijk instrument in het wegwerken van deze gesloten cultuur.

Naast het aantrekken van onderzoekers moet er ook aandacht geschonken worden aan de retentie van buitenlandse (top)onderzoekers. **Carrièreperspectieven en loopbaanplanning** aanbieden aan beloftevolle buitenlandse onderzoekers is een vereiste, maar ook blijvende aandacht voor de onderzoeksinfrastructuur, wetenschappelijke dynamiek en werkomstandigheden zijn nodig om onderzoekers mét een vast contract op termijn niet te verliezen wegens internationale concurrentie.

15. Beperkingen van het onderzoek en voorstellen voor verder onderzoek

Aangezien enkel onderzoekers die reeds voor Vlaanderen gekozen hebben, geïnterviewd konden worden, moet er bij de interpretatie van de resultaten rekening gehouden worden met een selectie-effect. Door dit selectie-effect is het op basis van de resultaten van deze studie niet altijd mogelijk om te achterhalen waarom buitenlandse onderzoekers niet voor Vlaanderen kiezen. Om aan dit gebrek tegemoet te komen, werden de resultaten van dit onderzoek, waar nodig, vergeleken met resultaten uit voorgaand onderzoek rond internationale mobiliteit bij onderzoekers.

Aangezien de resultaten van dit onderzoek gebaseerd zijn op kwalitatief onderzoek is het niet mogelijk om absolute cijfers weer te geven over de reden waarom onderzoekers naar Vlaanderen komen, de problemen die ze hier ervaren en hun tevredenheid met wonen en werken in Vlaanderen. Op basis van deze resultaten kan in een latere fase eventueel een survey ontwikkeld worden die meer kwantitatieve en veralgemeenbare resultaten kan opleveren omtrent dit onderzoeksonderwerp.

16. Bibliografie

Ackers, L. (2001). *The participation of women researchers in the TMR programme of the European Commission: an evaluation*. European Commission (DG research), Brussels.

Ackers, L. (2005). Moving people and knowledge: scientific mobility in the European Union. *International Migration*, 43(5), p. 99-131.

Alberts, H.C. & Hazen, H.D. (2005). "There are always two voices...": International students' intentions to stay in the United States or return to their home countries. *International Migration*, 43(3), p. 131-154.

Ali, A.J. (2003). *The intercultural adaptation of expatriate spouses and children*. Proefschrift, Groningen: RUG.

<http://dissertations.ub.rug.nl/faculties/management/2003/a.j.ali/> (geraadpleegd op 18/03/2008)

Ali, A., Van der Zee, K. & Sanders, G. (2003). Determinants of intercultural adjustment among expatriate spouses. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(5), 563-580.

Becker, G.S. (1993). *Human Capital*. Chicago: University of Chicago Press.

Benson-Rea, M. & Rawlinson, S. (2003). Highly skilled and business migrants: information processes and settlement outcomes. *International Migration*, 41(2), p.59-79.

Boyle, P., Cooke, T.J., Halfacree, K. & Smith, D. (2001). A cross-national comparison of the impact of family migration on women's employment status. *Demography*, 38(2), 201-213.

Commission of the European Communities. (2000). *Towards a European research area. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. Brussels.

Department of Trade and Industry (DTI), (2002). *Knowledge immigrants: the motivations and experiences of professionals in the UK on work permits*. DTI, London.

Dries, N. (2005). *Home sweet home? Een onderzoek naar de effecten van een expatriate opdracht op de werk-gezin balans*. Brussel.

Grant-Vallone, E.J. & Ensher, E.A. (2001). An examination of work and personal life conflict, organizational support, and employee health among international expatriates. *International Journal of Intercultural Relations*, 25(3), 261-278.

Gowan, M.A. (2004). Development of the recruitment value proposition for geocentric staffing. *Thunderbird International Business Review*, 46(6), 687-708.

Hofstede, G.H. (2003). *Culture's consequences: comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. California: Sage Publications.

Mahroum, S. (2000). Scientists and global spaces. *Technology in Society*, 22 (4), 513-522.

Mahroum, S. (2001). Europe and the immigration of highly skilled labour. *International Migration*, 39(5), 27-42.

MAS (2007). *Analyse van het zoekproces van ouders naar een voorschoolse opvangplaats*. Leuven.

MERIT, University of Maastricht. (2003). *Study on the mobility of qualified scientists*. Maastricht.

Meyer, J.-B., Kaplan, D. & Charum, J. (2001). Scientific nomadism and the new geopolitics of knowledge. *International Social Science Journal*, 53(168), 309-321.

Millard, D. (2005). The impact of clustering on scientific mobility. A case study of the UK. *Innovation*, 18(3), 343-359.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. (2003). *Vijf steken diep graven naar levenskwaliteit. Een conceptuele en empirische aftasting van het begrip levenskwaliteit*. Stativaria 28.

Morano-Foadi, S. (2005). Scientific mobility, career progression, and excellence in the European Research Area. *International Migration*, 43(5), p. 133-162.

Musselin, C. (2004). Towards a European academic labour market? Some lessons drawn from empirical studies on academic mobility. *Higher Education*, 48 (1), 55-78.

Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science*, 5(1), 14-37.

Presentation on the conference 'Early stage researchers mobility in Europe. Meeting the challenges and promoting best practices'. 2004. Workshop 2: promotion of early stage mobility – the influence of the cultural framework.

<http://www.mariecurie.org/esrm2004/> (geraadpleegd op 27 november 2007)

Puustinen-Hopper, K. (2005). *Mobile minds : survey of foreign PhD students and researchers in Finland*. Helsinki, Finland : Academy of Finland.

Riemer, J.W. (2000). Job relocation, sources of stress, and sense of home. *Community, Work & Family*. 3(2), 205-217.

Stalford, HL (2005). Parenting, care and mobility in the EU. Issues facing migrant scientists. *Innovation*, 18(3), 361-380.

Toh, S.M. & DeNisi, A.S. (2005). A local perspective to expatriate success. *Academy of Management Executives*, 19(1), p. 132-146.

Vabø, A. (2003). *Barriers to mobility in research training in the Nordic Countries*. Oslo.

Van Leuffel, L. (2008). *Practical guide for mobile researchers coming to Belgium*. Instituut Sociaal Recht. Leuven.

Voka-Kamer van Koophandel West-Vlaanderen, 2007. *Haalbaarheidsstudie internationaal onderwijs in de regio Oost- en West-Vlaanderen*.

VRWB, aanbeveling 25, 23 juni 2005. *Mobiliteit van studenten, onderzoekers, hooggeschoolden en gespecialiseerde technici van buiten de Europese Unie.*

VRWB, advies 117, 14 maart 2008. *Taalwetgeving in het hoger onderwijs.*

Bijlagen

17. Instrument voor buitenlandse onderzoekers

Salaries, expenses and cost of living in Flanders (reference year 2008)

Income				
<i>Sample profiles of researchers in Flanders</i>	gross monthly salary	net monthly salary *	end of year bonus	holiday bonus
Postdoc, 2 years after PhD, single	3.935,73 €	2.153,45 €	843,35 €	1.480,68 €
Postdoc, 6 years after PhD, married, one child, partner no income	4.242,80 €	2.599,66 €	1.598,41 €	910,41 €
ZAP grade "docent", 6 years after PhD, single, one child	3.923,23 €	2.237,79 €	982,47 €	1.527,88 €
ZAP grade "gewoon hoogleraar", 12 years after PhD, married, three children, partner with income	7.604,14 €	3.709,16 €	1.885,99 €	2.917,51 €

* net salary = after tax contribution & social contribution. These deductions vary according to total income and family situation

Annual tax benefits: expenses which can be reclaimed through tax reduction	maximum per year
full childcare expenses, tax refund per day	11,2€ per day
30-40% of housework assistance (e.g. cleaning, gardening, ironing service)	944 €
Mortgage costs	2.670 €
30-50% of charity contributions	10% of net salary
40% of private pension savings	324 €
40% of energy-saving investments	1.040 €
40% of investment in solar panels	1.352 €
50% of investment in burglar protection	91 €
Investment in "passive house" (= zero energy)	780 €
40% of life insurance costs	324 €
Purchase of "dean car" (max. 115 gr CO2 emission)	800 €
Purchase of "dean car" (max. 105 gr CO2 emission)	4.270 €

Social Leave opportunities	
maternity leave, week 1-4	82% of salary
maternity leave, week 5-15	75% of salary
father's leave, day 1-3	full wage
father's leave, day 4-10	82% of salary
Parental leave - max. 3 months full-time, 15 months 1/5	640,42 net per month
Leave for medical assistance or palliative care (max. 12-24-48 months, full- or part-time)	640,42 net per month

Allowances and benefits	
Birth bonus ("kraangeld") - 1st child	1.107,80 €
Birth bonus ("kraangeld") - 2nd child	833,49 €
Child allowance - 1st child	80,17€-110,08€ per month*
Child allowance - 2nd child	148,34€-202,45€ per month*
Child allowance -3rd and other children	221,47€-275,58€ per month*
* depends on employment situation and child's age. Bonus available for children aged 1-24 years (if still studying)	
Legal minimum wage, gross income	1.360€ per month

School and childcare	
childcare expenses, depending on income	min. 1,35€ - max. 24,07€ per day per child
NOTE: 11,2€ per day can be deducted from tax in the following year	
school fees 3-18 year olds	FREE education
college fees - professional BA	540€ per year
college fees - academic BA	540€ per year
college fees - academic MA	540€ per year
college fees - PhD degree	253,4€ per year
real school costs pre-school (age 3-6)	273 to 302€ per year
real school costs primary school (age 6-12)	333 to 496€ per year
real school costs secondary school (age 12-18)	600 to 1100€ per year
real college costs higher education	2136€ to 2962€ per year
real college costs higher education, including student accommodation	4400€ to 4870€ per year

Healthcare

compulsory annual health insurance ("mutualiteit")	60€ per year	
<i>note: this insurance provides refunds for the majority of consultation costs, as well as covers the major share of basic hospital costs</i>		
medical expenses: doctors	full cost	REAL cost after insurance refund
consultation GP	18,39 €	5,51 €
home visit GP	32,32 €	11,31 €
consultation specialist	29,73 €	11,05 €
consultation dentist - children under 12	18,86 €	0 €
consultation dentist - adults	18,86 €	4,55 €
dentist appointment - tooth filling - children under 12	74,17 €	0 €
dentist appointment - tooth filling - adult	74,17 €	3,53 €
consultation physiotherapist	19,02 €	5,10 €
medical expenses: hospitals		
hospital expenses, e.g. minor surgery, 3 days hospital stay (minimum estimate)	95-100€	
optional hospital insurance - child*	35-60€ per year **	
optional hospital insurance - adult under 40*	100€-265€ per year **	
optional hospital insurance - adult between 50 and 65*	145€-316€ per year **	
optional hospital insurance - adult over 65*	380€-660€ per year **	
* covers up to all hospital and (para)medical expenses, including additional fees or optional costs (e.g. single room, honorary fees)		
** all Flemish universities have special agreements with insurers to obtain the most competitive hospital insurance rates		

Housing and related services

apartment, average rent	498€ per month
small house, average rent	471€ per month
studio/student room, average rent	234-321€ per month
<i>NOTE: deposit required when renting a studio, flat or house</i>	<i>usually 3 months' rent</i>
apartments, flats and studios, average selling price range	154.624€ - 199.256€
medium-sized houses, average selling price range	150.857€ - 207.868€
bungalows, villas, large houses	246.974 - 359.757€
additional costs (notary, taxes) when purchasing a house valued €150.000	11.467 €
additional costs (notary, taxes) when purchasing a house valued €250.000	26.536 €
<i>Note: prices tend to be higher in Brussels region, lower in rural parts of East- and West Flanders</i>	
Average costs of water, gas and electricity per household	133€ - 188€ per month
Internet, broadband, fastest connection	61€ per month
Internet, broadband "light"	20€ per month

Transport in Flanders

home-work travel expenses by public transport (public sector only)	paid by employer
1 year bus pass anywhere in Flanders - students	162 €
1 year bus pass anywhere in Flanders - adults	211 €
train tickets within Flanders, e.g. Ghent - Brussels	7,70 €
train tickets within Flanders e.g. Antwerp - Ostend	15,80 €
car rental, medium size 5-door car, 7 days, incl. insurance	320-400€
Cambio car sharing simulation	217€ per month*
* Simulation includes monthly membership fee + car use for weekly 2hr shopping (30km drive), and two day-trips (200km drive) + petrol expenses	
petrol, 1 litre	1,60 €

Culture, art, entertainment and sports

cinema ticket	6€ - 9€
theatre ticket	15-20€
opera ticket (depending on seating area)	9€ - 90€
classical music concert	15€-70€
rock concert, local, national or indie	15€-20€
rock concert, international	30€-80€

CD in high street store	18 €
swimming in public pool, per session	2,50€ - 4€
football ticket, national competition	15€ - 25€
fitness club membership, per month	40€ - 50€
tennis court rental, 1 hr	15 €

Selection of goods prices (guidelines only)

Supermarket shopping

large bread, 800gr	1,90 €
butter, 250g	1,20€ - 2€
meat, pork chops 1kg	7,50 €
meat, beef entrecôte steak 1kg	14-18€
milk, semi-skimmed, 1 litre	0,8 - 1,2€
wine, 1 bottle ordinary French Bordeaux wine	3,50 €
beer, 50 cl can	0,85€ - 1€
Coca cola, 2 litre plastic bottle	2,25 €
pizza, frozen 330g	2,75 €
fresh fruit: apples (not in seasonal promotion), 1kg	1,60 €
fresh fruit: strawberries (seasonal), 500g box	2,50€ - 3€
fresh vegetables: carrots, 1 kg	1,20€ - 1,30€
fresh vegetables: mushrooms, 250g box	1,00 €

18. Uitnodigingsmail buitenlandse onderzoekers

Beste Mr/Mevr,

In opdracht van het kabinet van minister Moerman/Ceysens [naam werd gewijzigd na aanstelling nieuwe minister] en de directie onderzoeksangelegenheden van de universiteit Gent ben ik momenteel bezig met een project rond levenskwaliteit van buitenlandse onderzoekers in Vlaanderen. Met levenskwaliteit bedoelen we alle aspecten die te maken hebben met wonen, werken, onderwijs, kinderopvang, mobiliteit,... De resultaten van dit onderzoek zullen door de Vlaamse overheid gebruikt worden in haar beleid om van Vlaanderen een meer aantrekkelijke regio te maken voor buitenlandse onderzoekers.

Ervaringen van buitenlandse onderzoeker in Vlaanderen zijn natuurlijk zeer belangrijk voor het in kaart brengen van deze levenskwaliteit. Om deze reden ben ik dan ook zeer geïnteresseerd om met u te praten over uw ervaringen met leven en werken in Vlaanderen.

Zou u mij kunnen laten weten of u geïnteresseerd bent om deel te nemen aan dit project? Indien u geïnteresseerd bent, mag u mij ook laten weten wanneer dit gesprek (max. 1 uur) het beste past voor u. Vanzelfsprekend is het voor mij geen enkel probleem om hiervoor naar uw universiteit of departement te komen.

Vriendelijke groeten

Dear Ms/ Mr,

Ghent University is currently carrying out a research project "the quality of life of foreign researchers working at Flemish universities", commissioned by the Flemish Government. Quality of life refers to aspects such as residence, work, education, childcare, mobility,... The results of this project will be of assistance to the Flemish government in its policy of making Flanders an attractive region for foreign researchers.

The experiences of foreign researchers in Flanders are of course very important in mapping this quality of life. For that reason I would be very interested to talk to you about your experiences with living and working in Flanders.

Could you please let me know if you would like to participate in this project? If you do, please also tell me when it would suit you to meet for an interview (max. 1 hour). It will be no problem for me to come and visit you in your own institution or department.

Best regards,

19. Topiclijst interviews

1. Algemene vragen:

- In welke ander landen hebt u nog onderzoekservaring opgedaan? Kan u kort uw loopbaan als onderzoeker beschrijven? Hoe lang werkt u al aan de [naam universiteit]
- Waarom hebt u er als onderzoeker voor gekozen om naar het buitenland te gaan? Push of pull?
- Waarom hebt u voor Vlaanderen gekozen?
- Op welke manier bent u in aanraking gekomen met de vacature van uw huidige functie?

- Hoe belangrijk waren aspecten van levenskwaliteit in uw beslissing om naar Vlaanderen te komen? Hebt u deze aspecten in overweging genomen in uw beslissing?
- Hoe hebt u informatie over leven en werken in Vlaanderen gevonden? Ging dit vlot? Zou dit beter kunnen?
- Welk beeld had u op voorhand over leven en werken in Vlaanderen?
- Hoe denkt u daar nu over?
- Wat vindt u van het beleid van uw universiteit tov buitenlandse onderzoekers?

- Wat zijn uw toekomstplannen als onderzoeker? Wilt u in de toekomst terugkeren naar uw thuisland, in Vlaanderen blijven of verhuizen naar een ander land?
- Vindt u mobiliteit belangrijk in een academische carrière? Waarom? Wat zijn de voordelen/nadelen?

1. Regelgeving: verblijfsvergunning, arbeidskaart,...

- Hoe vlot ging het aanvragen van een verblijfsvergunning voor u en uw gezin?
- Kreeg u hiervoor begeleiding van de universiteit? Had u hiervoor voldoende informatie?
- Indien nee, vindt u dat de universiteit u hierin meer had moeten begeleiden?
- Ondervonden u of uw gezin andere administratieve problemen?

2. Werken aan de universiteit

- Waarom hebt u gekozen voor [naam universiteit]
- Werkt u graag aan de universiteit? Welke elementen uit de werkomgeving spelen hierin een rol?
- Wat vindt u van de tijdsbesteding (onderzoek, onderwijs, dienstverlening) aan uw universiteiten? Vindt u dat u voldoende tijd hebt om onderzoek te doen?
- Ervaart u voldoende carrièremogelijkheden aan uw universiteit?
- Wat vindt u van de manier waarop academisch personeel beoordeeld/gepromoveerd wordt binnen uw universiteit? Moet er wat veranderen en op welke manier dan?
- Hoe verloopt de samenwerking met uw Vlaamse collega's?
- Voelt u zich als buitenlandse onderzoeker voldoende geïntegreerd in uw universiteit?
- Bent u tevreden over het salaris en de ander voordelen?
- Vindt u dat u voldoende inspraak hebt in het beleid van uw universiteit?
- Wordt u voldoende ondersteund (1) praktisch, (2) door collega's
- Ervaart u ontevredenheden/frustraties op uw werk? Welke?
- Bent u tevreden over de onderzoeksinfrastructuur in uw universiteit?
- Bent u tevreden over de sfeer/kwaliteit van het werk/werkbaarheid?
- Bent u tevreden over de combinatiemogelijkheden van werk en gezin?
- Hebt u nog professionele contacten met collega's in uw thuisland?

- Vindt u dat uw universiteit voldoende internationale uitstraling heeft? Indien nee, hoe zou dit kunnen verbeteren?
- Ervaart u bepaalde voor- of nadelen van uw situatie als buitenlandse onderzoeker?

3. Onderwijs

- Gaan uw kinderen naar een Vlaamse of internationale school? Waarom?
- Wat vindt u van de kwaliteit/kostprijs van het Vlaamse onderwijs/de internationale school?
- Vond u het gemakkelijk/moeilijk om een school te kiezen?

4. Gezin

- Had u kinderopvang nodig? Waren er wachttijden? Wat vindt u van de kwaliteit en de kostprijs?
- Wat vindt u van de mogelijkheden voor zwangerschaps/ouderschapsverlof?
- Heeft uw partner gemakkelijk werk gevonden? Waar werkt hij/ze nu?
- Wat vindt u van andere gezinsvoordelen in Vlaanderen? Maakt u hiervan gebruik?

5. Gezondheid

- Wat vindt u van kwaliteit, de kostprijs en de toegankelijkheid van de gezondheidsvoorzieningen (dokters, ziekenhuizen, specialisten) in Vlaanderen?
- Hebt u een hospitalisatieverzekering?

6. Integratie

- Hoe hebben u en uw gezin Nederlands geleerd?
- Ervaart u taalbarrières op uw werk of in het dagelijkse leven?
- Hoe verloopt de integratie bij u en uw gezin?
- Krijgt/Kreeg u hiervoor op één of andere manier hulp van de universiteit?
- Hebben u en uw gezin nood aan culturele training?

7. Wonen

- Hebt u gemakkelijk een woning gevonden? Hoe hebt u deze woning gevonden?
- Huurt u deze woning of hebt u ze gekocht?
- Wat vindt u van de prijzen van de woningen in Vlaanderen?
- Verliep het kopen/huren van uw woning vlot?
- Waarom hebt u ervoor gekozen om in [woonplaats] een woning te kopen/huren?
- Hoe tevreden bent u met uw woning?

8. Algemene levenskwaliteit

- Leefkosten: wat vindt u van de leefkosten in Vlaanderen?
- Mobiliteit:
 - Wat vindt u van de infrastructuur op het vlak van mobiliteit in Vlaanderen (wegennet, openbaar vervoer, vliegverkeer,...)